

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ АРИЈЕ

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ АРИЈЕ

децембар 2011. године

На основу члана 35 Закона о планирању и изградњи («Службени гласник РС» број 72/09 и 81/09 и члана 39. Статута општине Ариље (Сл. Гласник општине Ариље, бр. 6/2008 и 6/2011),

Скупштина општине Ариље, на седници одржаној 30.11.2011. донела је

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ АРИЉЕ

децембар 2011. године

Директор ЈП "Дирекције за изградњу" Ариље
Вукић Миљивојевић, дипл. ек.

Руководилац израде:

Мр Небојша Стефановић, дипл. просторни планер

Координатори израде:

Милан Петровић, дипл. просторни планер
Марин Крешић, дипл. инж. арх.

Синтезни тим:

Мр Небојша Стефановић, дипл. просторни планер
Милан Петровић, дипл. просторни планер
Марин Крешић, дипл. инж. арх.
Др Светислав Петровић, дипл. инж. пољопривреде
Драгана Радовановић Бркић, дипл. инж. арх.
Љиљана Димитријевић, дипл. економиста

Радни тим:

Мр Небојша Стефановић, дипл. просторни планер
Милан Петровић, дипл. просторни планер
Марин Крешић, дипл. инж. арх.
Др Светислав Петровић, дипл. инж. пољопривреде
Драгана Радовановић Бркић, дипл. инж. арх.
Зоран Радојевић, дипл. инж. арх.
Др Недељко Стојнић, дипл. инж. геологије
Нела Божић, дипл. инж. шумарства
Ђорђе Милић, дипл. просторни планер
Мр Александар Вучићевић, дипл. просторни планер
Мр Радмила Милетић, дипл. просторни планер
Љиљана Димитријевић, дипл. економиста
Вељко Бојовић, дипл. просторни планер
Игор Радовић, дипл. елек. инж.
Нада Красић, дипл. просторни планер
Мирјана Вајовић, дипл. просторни планер
Марија Цветић, дипломирани просторни планер
Ивана Пјеговић, дипл. инж. арх.
Мр Милица Добричић, дипл. просторни планер
Мр Ирена Митровић, дипл. просторни планер
Славољуб Богићевић, дипл. инж. грађевине
Зоран Чемерићић, дипл. инж. грађевине
Ана Радовић, дипл. правник
Драган Топаловић, инж. геодезије
Весна Јанковић, геод. техничар
Мирјана Варагић, грађ. техничар

САДРЖАЈ:

1	ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ	4
1.1	УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	4
1.2	ОПИС ГРАНИЦА И ПОДРУЧЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА	5
1.3	ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА.....	6
2	ИЗВОД ИЗ КОНЦЕПТА ПЛАНА.....	8
2.1	РЕЗИМЕ ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА	8
2.2	ГРАФИЧКИ ПРИЛОЗИ.....	15
2.3	ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА (SWOT).....	21
2.4	ЦИЉЕВИ, ПРИНЦИПИ И КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ АРИЉЕ	25
3	ПЛАНСКА РЕШЕЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА.....	33
3.1	НАМЕНА ПРОСТОРА И БИЛАНС ПОВРШИНА.....	33
3.2	ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА	34
3.3	ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА, НАСЕЉА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ	37
3.4	ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ.....	43
3.5	ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ ТУРИЗМА, ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКИХ ПРОСТОРА.....	47
3.6	ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА	49
3.7	ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА	54
4	ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА.....	63
4.1	ОПШТА ПРАВИЛА.....	63
4.2	ЦЕЛИНЕ И ЗОНЕ УТВРЂЕНЕ ПРОСТОРНИМ ПЛАНОМ	63
4.3	УСЛОВИ ЗА УРЕЂЕЊЕ И ИЗГРАДЊУ ИНФРАСТРУКТУРЕ И ПОВРШИНА И ОБЈЕКТА ЈАВНЕ НАМЕНЕ.....	63
4.4	ОБЈЕКТИ ЗА КОЈЕ СЕ ПРЕ ОБНОВЕ МОРАЈУ ИЗРАДИТИ КОНЗЕРВАТОРСКИ ИЛИ ДРУГИ УСЛОВИ	71
4.5	УСЛОВИ И МЕРЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТА И ЗДРАВЉА ЉУДИ И ЗАШТИТЕ ОД ПОЖАРА, ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА, ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКИХ НЕСРЕЋА И РАТНИХ ДЕЈСТАВА.....	71
5	ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА.....	74
5.1	ОПШТА ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА.....	74
5.2	ПОСЕБНА ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА ЗА ПОЈЕДИНЕ ЗОНЕ	79
5.3	ПРИМЕНА ПРАВИЛА ГРАДЊЕ	86
6	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА	87
6.1	РЕГИОНАЛНА И МЕЂУОПШТИНСКА САРАДЊА.....	87
6.2	МЕРЕ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ РАВНОМЕРНОГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА.....	88
6.3	СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ УРБАНИСТИЧКИХ ПЛАНОВА И ДРУГЕ РАЗВОЈНЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ.....	89
6.4	ПРОГРАМ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ПРИОРИТЕТНИХ ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА	90
6.5	ПРИОРИТЕТНИ ПРОЈЕКТИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА.....	104

ГРАФИЧКИ ПРИЛОЗИ

РЕФЕРАЛНА КАРТА 1 - НАМЕНА ПРОСТОРА

РЕФЕРАЛНА КАРТА 2 - МРЕЖА НАСЕЉА И ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

РЕФЕРАЛНА КАРТА 3 - ТУРИЗАМ И ЗАШТИТА ПРОСТОРА

РЕФЕРАЛНА КАРТА 4 - КАРТА СПРОВОЂЕЊА

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА НАСЕЉА У УРБАНОЈ ЗОНИ ШИРЕЊА АРИЉА - ЛИСТ 1

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА НАСЕЉА У УРБАНОЈ ЗОНИ ШИРЕЊА АРИЉА - ЛИСТ 2

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА НАСЕЉА У УРБАНОЈ ЗОНИ ШИРЕЊА АРИЉА - ЛИСТ 3

1 ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

1.1 УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Нацрт просторног плана општине Ариље (у даљем тексту: Просторни план) припремило је ЈП "Дирекција за изградњу" из Ариља, у сарадњи са ангажованим сарадницима и консултантима. Просторни план је припремљен на основу **Стратегије развоја планског подручја** (у даљем тексту: Стратегија) као прве фазе у изради Просторног плана, коју је разматрала и верификовала (обавила стручну контролу) Комисија за планове општине Ариље, на седници од 09. марта 2007. године.

На основу Стратегије припремљен је елаборат **Концепта плана** који представља саставни део Документационе основе Просторног плана.

Правни основ израде Просторног плана општине Ариље се огледа у члану 19. и 20. Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", број 72/09, 81/09) којим је прописано да се просторни план јединице локалне самоуправе доноси за територију јединице локалне самоуправе и одређује смернице за развој делатности и намену површина, као и услове за одрживи и равномерни развој на територији јединице локалне самоуправе.

Садржај Просторног плана је дефинисан у складу са чл. 6.-10. Правилника о садржини, начину и поступку израде планских докумената ("Службени гласник РС", број 31/10 и 69/2010).

Доношење Просторног плана је у надлежности Скупштине општине Ариље.

Поред наведеног правног основа, као **поводи за израду Просторног плана** могу се издвојити:

- потреба за имплементацијом Програма развоја општине Ариље и Стратегије економског развоја општине Ариље 2006-2015, односно обезбеђивање просторних услова за одвијање планираних активности;
- потреба и обавеза даље имплементације планских решења дефинисаних Законом о Просторном плану Републике Србије 2010-2020 ("Службени гласник РС", број 88/10) и Просторним планом подручја изворишта водоснабдевања регионалног подсистема Рзав ("Службени гласник РС", број 131/04), као планских докумената вишег реда чија планска решења за подручје општине Ариље је потребно да се даље разраде и примене кроз израду Просторног плана;
- потреба за израдом јединственог планског документа који ће представљати плански и правни основ за реализацију локалних интереса свих физичких и правних лица са подручја Општине;
- потреба за израдом јединственог планског документа који је могуће директно примењивати, првенствено по питању организације и уређења простора, као и изградње објеката у оним деловима Општине чији даљи просторни развој није потребно дефинисати и усмеравати кроз израду урбанистичких планова; и,
- потреба за израдом развојног документа који уз уважавање основних европских принципа и начела просторног развоја, представља основ за привлачење и реализацију инвестиција из међународних и националних фондова, као и од стране приватних инвеститора.

Просторни план је припремљен на основу експертиза и студија за поједине области, услова и ставова надлежних институција, резултата спроведених анкета и интервјуа на терену, постојећих развојних докуманата и планова (локалних, националних и међународних) и друге документације, која се у целости или у одговарајућим деловима налази у Документационој основи Просторног плана.

Основна планска решења су сагледана и дефинисана на два нивоа, према временским хоризонтима и према степену обавезности:

- *ниво 2014. године*, за решења за која постоје аргументи о неопходности и оправданости са друштвеног, економског и еколошког становништва и која се после доношења Просторног плана приоритетно реализују (први четворогодишњи период);
- *ниво 2021. године*, за стратешке идеје за које је оцењено да постоји могућност отпочињања реализације и која ће евентуално бити подржана националним и међународним фондовима.

Концепт просторног развоја општине Ариље је базиран и дефинисан у односу на три макрозоне.

Брдско-планинска зона са селима разбијеног типа у западном делу Општине (Радобуђа, Гривска, Северово, Крушчица, Радошево, Висока, Бјелуша, Бреково и Добраче). Ова зона представља претежно пољопривредно подручје у коме доминира воћарство (малина), производња кромпира и сточарство (говедарство). Ово подручје карактерише депопулација и старење становништва.

Зона државног пута првог реда и реке Моравице са селима која су линеарно распоређена уз државни пут првог реда М21/1 и долину реке Моравице у југоисточном делу општине (Драгојевац, Миросалци, Трешњевица, Ступчевићи, Латвица и Богојевићи). У овој зони се налазе економски снажнија сеоска насеља са већ зачетим функцијама центара и тенденцијом згушњавања. Доминира воћарство (малина, јабука) и значајан број мањих погона за прераду воћа, прераду дрвета, као и из текстилног сектора.

Зона насеља Ариље са приградским сеоским насељима (Поглед, Вигоште, Церова, Вране, Грдовићи и Вирово), у којима је претежно развијен секундарни и терцијарни сектор делатности, и Ариљем као доминантним центром развоја.

1.2 ОПИС ГРАНИЦА И ПОДРУЧЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Површина општине Ариље износи 349 км², што је мање од просека у Републици Србији који износи 467.5 км². У општини Ариље живи 19784 становника, док густина насељености износи 56.6 ст/км². Просечна величина КО је 15.9 км², а просечан број становника по насељу је 899. Градско подручје захвата површину од 668 ха, а насељава га 6744 становника.

Општина се на северу граничи са општином Пожега и то према селима Роге и Сврачково, затим венцем планине Благаје пресеца Велики Рзав и излази до Годовика, продужава Станојевића брдом до Милићевог села, па излази на реку Моравицу и њоме продужава до ушћа потока Коника. Овај поток је граница према Лопашу, до Доње Крварице, која припада општини Лучани. Граница затим продужава на југ према Станојевом врху, до Котраже и излази на Голо брдо, до границе са општином Ивањица. Општинска међа даље продужава преко Ђоковића брда, па се спушта у реку Моравицу, затим пресеца пут за Ивањицу и излази на Малич. Обронцима планине Малич граница силази у Љупчу реку и излази на северне обронке Градине. Од ње граница излази на обронке Кукутнице и спушта се у Мали Рзав, пресеца га и излази на обронке Округлице, па се спушта у Велики Рзав. Њиме иде до Саставака, одакле продужава према Трештеној стени, односно граничи се са општином Нова Варош. Даље граница продужава ка северу, према општини Чајетина, па преко Омара силази у реку Љубишницу, пресеца је и излази на Ђаву, одакле продужава ка Смиљанском брду, па силази у реку Катушницу. Њоме иде до ушћа у Велики Рзав, па Рзавом иде до Гордића, одакле излази на Раствовац, па његовим венцем силази у Мегарски поток, пресеца га и излази на Бјеловац (граница са општином Ужице), па силази у Велики Рзав на ушћу Дубоког потока. Даље иде Великим Рзавом до обронака Кукавице, одакле долази на почетну тачку границе са Пожегом.

Насеље Ариље, које је административно–управно средиште Општине, није смештено у геометријском центру територије, већ се налази у североисточном делу општине, на ушћу Великог Рзава у Моравицу. Његов положај је одређен координатама 43⁰ 45' с.г.ш. и 20⁰ 06'

и.г.д. Центар насеља се налази на 349 м надморске висине. На овом месту се укрштају државни путеви првог и другог реда (M21/1 и P228), повезани са мрежом општинских путева, који Ариљу омогућују везу са свим деловима општинске територије. Растојање између насеља Ариље и најудаљеније тачке у општини износи око 40 км. Већина села се налази на удаљености до 10 км од општинског центра. На највећој удаљености од општинског центра су насеља Висока, Бјелуша, Радошево и Бреково.

Општину Ариље чини двадесет једно рурално насеље и једно насеље урбаног карактера (Ариље). Општина има 21 месну заједницу: у Ариљу и селима Бјелуша, Богојевићи, Бреково, Вирово, Висока, Вране, Грдовићи, Гривска, Церова, Добраче, Крушчица, Латвица, Миросаљци, Поглед-Вигоште, Радобуђа, Радошево, Северово, Ступчевићи, Трешњевица и Драгојевац.

1.3 ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА

У складу са **Просторним планом Републике Србије**¹ територија општине Ариље припада развојној осовини II ранга (коридори I ранга су коридори X и VII као међународни). Део је ширег простора, односно развојне осовине дуж Западне Мораве која се пружа правцем исток-запад, као и дела осовине правца пружања од Пожеге ка Ивањици и Новом Пазару.

Подручје Ариља се налази између Чачка и Ужица као урбаних центара државног значаја, при чему припада функционалном урбаном подручју државног значаја, које чине Ужице, Ариље, Пожега, Чајетина, Бајина Башта и Косјерић.

У погледу коришћења земљишта, на подручју општине Ариље доминира шумско и пољопривредно земљиште. У наредном периоду је планом наглашен развој пољопривреде, и то мешовитог и пашњачког сточарства, воћарства усмереног на јагодасто воће, производње органске хране и лековитог биља.

Демографски токови у општини Ариље нису оцењени као изразито негативни, тако да је основном демографском класификацијом одређено да Општина припада ослабљеним (регресивним) подручјима.

Као планско решење од највећег значаја за подручје Ариља издваја се планирани коридор аутопута Београд-Јужни Јадран, који из правца Пожеге пролази долином Моравице, источно од постојећег државног пута I реда у правцу Ивањице. По питању других инфраструктурних система нису дефинисана значајнија планска решења за подручје Општине.

У погледу развоја туризма, подручје Ариља припада Туристичком кластеру Југозападна Србија, у којем се развој туризма базира првенствено на природним вредностима.

Подручје општине Ариље је означено као подручје квалитетне животне средине, које осим потенцијалног плављења у долини реке Моравице, није угрожено нити изложено значајнијим видовима загађења и нарушавања животне средине.

Просторни план подручја изворишта водоснабдевања регионалног подсистема Рзав², на територији општине Ариље обухвата следеће катастарске општине: цела катастарска општина Ђедовац; делови катастарских општина Бјелуша, Висока, Северово, Радошево и Крушчица; изван слива део катастарских општина Грдовићи, Радобуђа, Вране и Вигоште - Поглед.

На подручју Просторног плана успостављене су следеће зоне заштите изворишта (заштите планираних акумулација):

¹ Закон о просторном плану Републике Србије, "Службени гласник РС", број 88/10.

² "Уредба о утврђивању Просторног плана подручја изворишта водоснабдевања регионалног подсистема Рзав", "Службени гласник РС", број 131/04.

- *зона непосредне заштите изворишта* дуж узводног обода круне планираних брана, и у акваторији око водозахватног торња на растојању од мин. 20 м (физички се обезбеђује);
- *ужа зона заштите изворишта* узводно од профила планираних брана у појасу ширине 500 м око акумулација (зона непосредне заштите и ужа зона заштите успостављају се сукцесивно, према динамици формирања планираних акумулација);
- *шира зона заштите изворишта* утврђује на подручју слива узводно од планиране бране "Сврачково".

Основну конфигурацију Регионалног подсистема водоснабдевања "Рзав" представљају:

- *Брана и акумулација "Сврачково"* - на профилу Великог Рзава у КО Сврачково (општина Пожега), око 9,3 км узводно од ушћа у Моравицу;
- *Брана и акумулација "Роге"* - Брана "Роге" планирана је на профилу Великог Рзава у западном делу КО Роге (општина Пожега), око 17,5 км узводно од ушћа у Моравицу;
- *Брана и акумулација "Орловача"* - Брана "Орловача" планирана је на профилу "Масларски крш", између КО Крушчица (општина Ариље) и КО Равни (општина Ужице), око 33 км узводно од ушћа Великог Рзава у Моравицу. Брана "Орловача" планирана је као насута брана грађевинске висине око 77 м, котом нормалног успора 582 м н.м., укупне запремине акумулације од $87 \times 10^6 \text{ м}^3$, са корисном запремином од $57 \times 10^6 \text{ м}^3$, као и подбранском хироелектраном инсталисане снаге 13,5 MW;
- *Цевовод сирове воде* - довод сирове воде до постројења за пречишћавање воде у Ариљу је гравитациони и изводи се у две фазе. За прву фазу, у којој се тражи просечно 1200 л/с, предвиђен је цевовод дужине око 6 км и пречника 1400 мм, од водозахватне куле у језеру дуж леве обале Великог Рзава, до везе са постојећим потисним цевоводом (од ЦС "Шевељ" до ППВ "Ариље"). За другу фазу, када се просечан проток сирове воде повећава на око 2500 л/с, предвиђа се додатни цевовод дужине око 2,5 км и пречника 800-1000 мм, који се води паралелно са постојећим цевоводом ЦС "Шевељ" - ППВ "Ариље", у оквиру истог заштитног појаса ширине 20 м;
- *Привремени водозахват "Шевељ"* - привремени водозахват на Великог Рзаву, на месту бујичарске преграде "Шевељ", налази се око 2 км узводно од Ариља. Вода се захвата из водотока узводно од преграде, одговарајућим водозахватом, а затим се црпном станицом и потисним цевоводом пречника 1200 мм, дужине око 2,5 км, упућује у постројење.

2 ИЗВОД ИЗ КОНЦЕПТА ПЛАНА

2.1 РЕЗИМЕ ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

2.1.1 Природни ресурси

Према начину коришћења целокупан земљишни фонд општине Ариље се разврстава у продуктивна земљишта (пољопривредно земљиште и шуме) која заузимају 96,7% територије (33312 ha) и непродуктивна земљишта (камењари, земљишта под водом, инфраструктурни објекти и др.) која заузимају 3,3% територије (1599.7 ha). Од продуктивних земљишта **пољопривредно земљиште** обухвата 60,2% (20128 ha). У структури пољопривредног земљишта обрадиве површине (оранице, баште, воћњаци, ливаде) учествују са 71,5% (14393 ha). Интензивни начин коришћења пољопривредног земљишта (оранице, баште, воћњаци) у укупним површинама пољопривредног земљишта учествује са 50,7%, док екстензивни начин коришћења (ливаде, пашњаци) учествује са 49,3%. У погледу интензивности коришћења пољопривредног земљишта подручје општине Ариље је на самој граници између интензивних и екстензивних начина коришћења.

На подручју општине Ариље је евидентно смањивање ораничних површина, које су изгубиле променом структуре коришћења земљишта и изградњом стамбених, привредних и инфраструктурних објеката. Такође се смањују и укупне пољопривредне површине у корист шума, углавном трансформацијом пашњака и ливада, а значајним делом и ораница и старих запуштених воћних засада у шуме. Површине под воћњацима се повећавају, првенствено на рачун површина ораница (интензивни засади малине, јабуке и шљиве претежно су подизани на ораничним површинама).

У општини Ариље није извршено бонитирање пољопривредног земљишта, па се за потребе утврђивања производне вредности земљишта могу користити само катастарске класе. Земљишта прве четири класе у укупним површинама учествују са 3369 ha, односно са само 16,74%, уз велике разлике унутар макрозона и месних заједница (нпр. у Бјелуши нема пољопривредних површина прве четири катастарске класе, у Високој има само 0,6 ha четврте класе). Подручје општине Ариље одликује се разноврсним типовима и подтипovima земљишта. Земљишта су изразито хетерогена по производним вредностима, литолошкој подлози, старости, дубини активног слоја, водном и ваздушном режиму и др., што опредељујуће утиче на начине њиховог коришћења.

Шуме и шумско земљиште на подручју општине Ариље заузимају површину од 13184 ha. Шуме су распрострањеније у јужном, западном, северном, југо-источном и делимично у централном подручју Општине и то углавном на теренима преко 500m надморске висине. На нижим надморским висинама, нарочито у долинама река, расту низијске шумске заједнице меких лишћара.

Шуме су веома разнолико концентрисане. Већи и непрекинути комплекси шума од више стотина хектара су заступљени у мањој мери. Знатна испрекиданост шумских површина додатно утиче на квалитет газдовања шумама, односно на експлоатацију и негу шума.

Шумама и шумским земљиштем у државној својини газдује и управља ЈП "Србијашуме" (Шумска управа "Пожега" – три газдинске јединице). Управљање приватним шумама на територији општине Ариље такође је поверено ЈП "Србијашуме", док над њима газдују власници шума, на основу привремених годишњих планова (који дефинишу обим сече, пошумљавање и сл.). Укупна површина шума и шумског земљишта у државној својини на територији општине Ариље је 3057 ha, од чега је 96,4% обрасло шумско земљиште, док је 3,6% необрасло шумско земљиште. Шума у приватном власништву има око 10200 ha.

Пошумљеност територије општине је око 38%. (постоје одступања процењеног и стварног стања због обрастања запуштеног пољопривредног земљишта и вештачког пошумљавања).

Структура шума је лоша, са малим процентом (26%) високих шума, природно или вештачки насталим. Структура и квалитет шума у приватној својини је неповољнија, јер се газдовање овим шумама обавља без планских докумената и квалитетних улазних података.

Према врстама дрвећа у шумама преовлађују састојине тврдих лишћара (буква, храст, граб). Меких лишћара има у алувијуму (топола, врба), док од четинара преовлађује аутохтона врста смрча.

Атмосферски талози на територији општине су киша, снег и ређе град, при чему највеће количине падавина доспевају у облику кише. На територији општине Ариље постоје три већа **водотока**, реке Моравица, Велики Рзав и Мали Рзав (проток Великог Рзава и Моравице износи око $8\text{ м}^3/\text{с}$). На територији општине Ариље налази се велики број *извора*, од којих је регистровано и картирано око 40. По бројности извора посебно је интересантно подручје Северова и Крушчице, чија је база изграђена од дијабаз-ројначке формације. Значајни извори по количини воде из зоне контакта су Велика и Мала бања у Клисури, извори мање издашности дуж пута Ариље – Ивањица и извори у подножју планине Малич.

На територији општине Ариље нема значајних појава минералне воде, изузев извора у Височкој Бањи. Општина Ариље спада у значајне произвођаче воде за пиће у регионалном контексту, чему је допринео развој *Међуопштинског система за водоснабдевање "Рзав"* (Регионални систем за снабдевање становништва водом-подсистем "Рзав"). Тренутно је реализована прва фаза Система "Рзав" који снабдева пијаћом водом општине Ариље, Пожега, Лучани, Чачак и Горњи Милановац (1200 л/с, од чега Ариље добија 100 л/с пијаће воде). Другом фазом је предвиђено да се оконча изградња целог система, чиме би се решиле потребе за снабдевање водом поменутих општина до 2030. године (2300 л/с пијаће воде).

Простор општине Ариље није посебно интересантан по **металичним лежиштима**, док од **лежишта неметала** постоји неколико врста лежишта (филити, кречњаци, кварцни пескови, цигларска глина, сига-бигар, шљункови и пескови).

2.1.2 Становништво, мрежа насеља и јавне службе

Према Попису **становништва** из 2002. године³ у општини Ариље живи 19784 становника, од чега 34,1% (6744) живи у општинском центру. *Број становника* је у последњих педесет година у благом опадању, са различитом динамиком. У општинском центру и приградским насељима број становника се повећава, док сеоска насеља у целини бележе константан пад броја становника.

Просечна *густина насељености* за Општину је 2002. године износила $56,7\text{ ст}/\text{км}^2$. Насеља са највећом концентрацијом становништва ($> 100\text{ ст}/\text{км}^2$) су: Ариље, Вигоште, Поглед, Церова, Грдовићи и Вране. Насеља са најмањом концентрацијом становништва ($< 25\text{ ст}/\text{км}^2$) су: Висока, Бјелуша, Северово, Крушчица, Гривска, Радошево, Бреково и Добраче.

Природни прираштај је од 1991. године углавном негативан ($-1,6\%$ у периоду 1991-2002. година). Вредност природног прираштаја за 2002. годину износи $-2,8\%$ и повољнија је од просека за Србију ($-3,3\%$). *Миграциони салдо* је негативан и износи $-1,1\%$ за период 1991-2002. година. Позитиван миграциони салдо имају насеља: Вигоште, Грдовићи, Поглед, Вране, Вирово, Церова, Ариље, Богојевићи и Ступчевићи. Најнеповољнији миграциони салдо (испод -10%) имају насеља: Северово, Радошево, Крушчица и Бреково.

Старосна структура становништва је неповољна јер популација Општине спада у категорију регресивног, односно старог становништва. У периоду 1981-2002. година индекс старења је увећан са 0.46 на 0.93 (док је критична вредност за овај показатељ 0.40). У истом периоду индекс старости градског становништва је увећан са 0.17 на 0.43, док је индекс

³ Попис становништва, домаћинства и станова 2002. године, Републички завод за статистику, Београд 2003/2004. година.

старости сеоског становништва увећан са 0.58 на 1.25. Наведени подаци указују да се становништво Општине у целини налази у процесу демографског старења, при чему се сеоско становништво већ налази у процесу дубоког старења.

Образовна структура становништва у општини Ариље се значајно поправила у последњих двадесет година. Број становника старијих од 15 година, без завршене основне школе, смањено се са 60% у 1981. години на 27% у 2002. години. Међутим, образовна структура становништва Општине је неповољна у поређењу са образовном структуром Републике Србије и Златоборског округа. Веће је учешће становништва са непотпуним основним образовањем, док је удео становништва са вишим и високим степеном образовања (5,9%) знатно испод просека Републике Србије и Златоборског округа.

Становништво општине је веома хомогено према *националној припадности*, при чему је највећи број становника 98,56% српске националности. *Полна структура* у Општини је скоро уједначена и износи 1:0,98 у корист жена.

Активно становништво чини 51,9% (10265) укупног становништва Општине, лица са личним приходом 16,1% (3196), док издржавано становништво чини 32% (6323). У структури делатности активног становништва преовлађује пољопривреда (45.5%), затим следе прерађивачка индустрија (27.9%), трговина на велико и мало, оправка моторних возила, мотоцикала и предмета за личну употребу и домаћинство (6.7%), грађевинарство (3.3%), здравствени и социјални рад (3.3%), образовање (3.0%), државна управа, одбрана и социјално осигурање (2.5%), саобраћај, складиштење и везе (2.2%) и др.

На територији општине Ариље развила се **мрежа од 22 насеља** у којима је 2002. године живело 19784 становника или просечно 899 становника по насељу, односно 592 не рачунајући општински центар (у средишњој Србији просечно насеље има 1371 становника).

Окосницу мреже чине она насеља која су 2002. године имала 200-500 (Висока, Грдовићи, Гривска, Драгојевац, Крушчица, Латвица, Радобуђа, Радошево, Северово) и 500-1000 (Бјелуша, Богојевићи, Бреково, Вирово, Вране, Добраче, Миросаљци, Поглед, Ступчевићи, Трешњевица) становника. Преко 1000 становника имају насеља Вигоште и Церова, а преко 5000 становника је само општински центар Ариље. Процес опадања броја становника одвија се у већини насеља. Општински центар бележи пораст. Становништво стагнира у насељима у најближој околини Ариље (Вигоште, Вране, Грдовићи, Церова, Поглед), док сва остала насеља бележе опадајући тренд (Северово, Радобуђа, Гривска, Радошево, Висока, Вирово, Бјелуша, Бреково, Добраче, Богојевићи, Латвица, Миросаљци, Ступчевићи, Трешњевица, Драгојевац, Висока).

На територији Општине издвојено је, поред Ариље, још 3 центра заједница насеља. Крушчица, Бреково и двојни центар Ступчевићи-Трешњевица.

На подручју општине Ариље развијен је **систем јавних служби**, који је потребно унапредити. Постоје 4 основне *школе* са укупно 97 одељења и 1829 ученика, што чини 9,24% од укупног броја становника на територији општине. Основне школе се налазе у Ариљу, Латвици, Брекову и Крушчици, а свака има од 1 до 4 издвојена одељења (укупно 10), тако да наставу у њима похађају ученици са целокупне територије општине Ариље. На територији општине Ариље постоји једна средња школа са 26 одељења и укупно 729 ученика (са пет подручја рада: машинство, електротехника, текстилство-кожарство, економија, гимназија).

Здравствена и социјална заштита је заступљена преко Дома здравља у Ариљу (190 запослених) и здравствених амбуланти у селима Висока, Бјелуша, Бреково, Добраче, Крушчица и Северово. Сеоске амбуланте карактерише неодговарајућа опремљеност и дефицит стручних кадрова, као и недовољан број радних дана (сати).

У области *социјалне заштите* деце потребно је обезбедити више објеката за потребе дечијих установа. Укупан број корисника социјалне заштите чини 2.8% од укупног броја становника у 2004. години.

На територији општине Ариље се налазе четири *поште*, у Ариљу, Крушчици, Брекову и Дивљаци. Постојећа поштанска мрежа и распоред пошти је задовољавајући.

У оквиру *културних садржаја* у Општини су заступљени дом културе, библиотека, биоскоп, омладински културни центар (у граду) и 13 сеоских домова културе. Сеоске домове културе углавном карактерише незадовољавајућа опремљеност. Објекти за спорт и рекреацију су углавном смештени у граду или у приградским сеоским насељима.

2.1.3 Привреда

Најразвијенија грана **пољопривреде** подручју општине Ариље је *воћарство*, у коме доминира производња малине, која је економски најзначајнији производ пољопривредне производње. Малина се гаји на површинама од око 1500 ha, на којима се производи годишње у просеку око 15000 t. У хладњачама са подручја Општине смрзава се, прерађује и извози преко 20000 t плода малине годишње. Малина се гаји на целом подручју Општине, и то преко 95% на породичним газдинствима, на просечним парцелама од око 0,3 ha.

Шљива је по засађеним површинама на првом, а по обиму производње и економском значају дели друго место са јабуком. Производња јабуке се последњих година све више развија, првенствено у долини Моравице.

Сточарство на подручју општине Ариље је по вредности производње и економском значају на другом месту, што није у складу са расположивим агроекономским и другим развојним условима. Примера ради, учешће сточарства у укупној пољопривредној производњи у економски развијеним земљама се креће између 70% и 80%, док у Србији износи испод 50%. Број основних врста и категорија стоке на подручју општине Ариље бележи дугорочну тенденцију пада.

Ратарска производња је највећим делом у функцији сточарства, при чему се производња жита константно смањује. Кукуруз се производи на релативно великим површинама од око 1500 ha, и то претежно (преко 95%) као храна за стоку. Производња кукуруза је углавном сконцентрисана у Зони насеља Ариље и Зони државног пута првог реда и реке Моравице (око 85%). Крмно биље се производи на око 66% пољопривредних површина, у износу од око 20000 t годишње.

Учешће *повртарства* у укупној биљној производњи један је од индикатора степена интензивности пољопривреде. Подручје општине Ариље спада у веће произвођаче кромпира у Републици Србији. Овде се производи око 10000 t тржишних вишкова кромпира. Кромпир се производи на целом подручју Општине, при чему се највећа производња (око 60%) остварује у Бјелуши и Трешњевици.

Специфичност **привреде** у општини Ариље је скоро завршен процес приватизације, односно власничке трансформације предузећа као значајног корака у процесу реструктурирања предузећа. Уједно, некада мале радионице занатског типа, у данашњем економском окружењу прерастају у мала приватна предузећа и апсорбују највећи део радне снаге која је остала без посла пропадањем великих друштвених фирми.

Достигнути ниво развијености Општине илуструје национални дохотак per capita који је знатно изнад просечне вредности Златиборског округа и већ неколико година је изнад републичког просека (све до 2004. године када је нешто нижи, да би у 2005. години поново био изнад просечне вредности Златиборског округа). Значај приватног предузетништва показују и подаци о сталном порасту удела дохотка формираном у приватној својини у структури дохотка (у 2004. години чак 70%, при чему се 50% дохотка формира у приватним газдинствима и радњама, а 20% у приватним предузећима). Остварен степен запослености од 262 запослених на 1000 становника је изнад вредности Златиборског округа (234), а нешто испод просека Републике (275).

У погледу гранске структуре, може се говорити о извесној усмерености концентрације производних капацитета у поједине индустријске секторе што се одражава на препознатљивост привреде/индустрије Општине у регионалним оквирима, односно на специјализацији производа с овог подручја. На првом месту реч је комплексу текстилне индустрије и разноврсности производње у оквиру ње (нпр. производња рубља, одеће, трикотажних тканина, тешке конфекције, предмета од текстила и др).

Следећи бренд планског подручја је производња прехранбених производа заснована на богатој сировинској основи али са недовољно широко развијеном палетом производних грана. Углавном је реч о бројним капацитетима за складиштења и примарну прераду воћа (пре свега хладњаче за малине) изражене просторне дисперзије али недовољности капацитета виших фаза прераде и са тек спорадичним развојем производње кондиторских производа, прерада меса и млека и сл.

Комплекс дрвопрерађивачке индустрије обухвата производњу резане грађе, али и различите нивое финализације дрвета, од основне прераде у виду лајсни и подних облога, па до намештаја и кухињских елемената.

Комплекс металске индустрије обједињује различите производне гране (производње металних производа, жичане робе, ливених производа) организоване кроз десетину производних капацитета. Слабије изражена разноврсност производње присутна је у области електроиндустрије (производња машина, инсталационих материјала, професионалне опреме).

На подручју Општине формирала се неравномерна *територијална структуре индустрије*. Током почетне фазе индустријализације насеље Ариље постаје примарни центар индустријског развоја. Кроз касније фазе развоја, индустријска активности се ширила радијално, ка и у приградским насељима, дакле у североисточни део Општине, и била је праћена интензивнијим социо-демографским развојем у њима. Ова насеља су даљим интензивирањем предузетништва додатно оснажила у погледу концентрације производних активности већих и мањих капацитета. Упоредо, мада слабијим инензитетом, одвијала се концентрација производних капацитета дуж државног пута првог реда М21/1 јужно од Ариља.

Туризам као привредна грана није знатније развијен у општини Ариље. Укупно учешће Општине у туристичком промету региона/округа је испод 1%. Туристички промет последњих година показује тенденцију опадања у погледу и броја туриста и броја ноћења. За смештај туриста у Општини су на располагању само два објекта, и то хотел "Елен" у центру Ариља и мотел "Млинарев сан" у излетишту Шевељ.

У складу са макрозонирањем Општине, са аспекта просторног развоја туризма могу се издвојити типичне *туристичке целине*: туристичка целина I (У околини општинског центра) – поклапа се са макрзоном насеља Ариље у којој постоје потенцијали и зачеци спортско-рекреативног, излетничког и туризма презентације културних добара; туристичка целина II (Долинско – брдско подручје) - обухвата Зону уз државни пут првог реда и реку Моравицу, као и насеља Добраче и Бреково; и, туристичка целина III (Планинско подручје) – обухвата насеља Брдско-планинске макрзоне (изузев Брекова и Добрача) са надморским висинама преко 500 м, у којој постоје потенцијали и зачеци бањског, спортско-рекреативног и сеоског туризма.

2.1.4 Инфраструктури системи и саобраћај

Системом за **водоснабдевање** општине Ариље покривено је градско језгро и 12 околних месних заједница, које су у непосредној близини града или се налазе у равничарском делу општине (у Зони насеља Ариље и у Зони државног пута првог реда и реке Моравице). Овим водосистемом је обухваћено око 60% становништва општине Ариље.

Примарно водоснабдевање највећег броја потрошача је са водосистема "Рзав". Тренутна просечна потрошња са овог водосистема је испод 50 л/с, а у оквиру предвиђених квота унутар система "Рзав" Ариље може да користи максимално 100 л/с, што представља значајну резерву и даје велике могућности за проширење општинског система за водоснабдевање. Међутим, велики проблем представља летњи период када водосистем Рзав није довољан и када долази до великих рестрикција у погледу водоснабдевања.

Остала насеља се снабдевају водом са мањих локалних изворишта која нису у градском водоводном систему и која се недовољно контролишу. Због конфигурације терена, удаљености и мале густине насељености, та насеља нису предвиђена за прикључење на градски водоводни систем.

Канализациони систем општине Ариље је слабо развијен у Зони насеља Ариље и Зони државног пута првог реда и реке Моравице, док у насељима Брдско-планинске зоне не постоји.

Поједини делови приградских насеља имају засебне колекторе, тако да у градску канализациону мрежу са збирним колектором нису укључени сви делови система. У овом колектору се сакупља око 70% отпадних вода из канализационе мреже и оне се без претходног третмана испуштају у Моравицу. Преосталих 30% отпадних вода се из канализационих одвода без претходног третмана директно испушта у Велики Рзав или Моравицу. Градска канализациона мрежа је заједничка за индустријске, фекалне и атмосферске отпадне воде које се не пречишћавају.

На осталим подручјима Општине не постоје ни организовани системи за сакупљање и одвођење отпадних вода, као ни системи за пречишћавање отпадних вода, већ се употребљене воде испуштају у неадекватно изведене септичке јаме, напуштене копане бунаре, околне водотокове или једноставно на околни терен. Због конфигурације терена наведени проблем је израженији у Зони државног пута првог реда и реке Моравице. Главни колектори се налазе дуж обале Великог Рзава и државног пута првог реда М21/1.

Подручје општине Ариље упућено је на **снабдевање електричном енергијом** и горивом из енергетског система Србије. На подручју Општине, односно електродистрибуције Ариље, дистрибутивна мрежа се напаја из две ТС 110/35 kV лоциране на територији суседних општина, односно из ТС 220/110/35 kV Пожега и ТС 110/35 kV Ивањица. У нормалном погону из ТС 110/35 kV Пожега напајане су три од четири постојеће ТС 35/10 kV на подручју Ариља (Ариље I, Ариље II и Шевел), на које отпада чак 85 % вршног оптерећења. ТС 35/10 kV Латвица напаја се из правца Ивањице. Инсталисана снага постојећих трафостаница (35/10 kV и 10/0,4 kV) задовољава садашње потребе потрошача, али због недостатка напајања из више праваца није обезбеђено квалитетно и сигурно снабдевање електричном енергијом. Изградњом ТС 110/35/10 kV Ариље створини су предуслови за сигурно и квалитетно снабдевање електричном енергијом.

Телефонска мрежа са подручја општине Ариље припада мрежној групи Ужице. Фиксна телекомуникациона мрежа у општини Ариље је организована преко шест телефонских централа. Делови појединих насеља имају обезбеђен сигнал фиксне телефоније преко мрежа суседних општина, и то део Северова из општине Пожега и део Радошева из општине Чајетина.

У погледу опслужености телефонским комуникацијама подручје Општине је са 43,7тел./100 становника изнад просека Републике (30,7). Степен дигитализације мреже је задовољавајући и износи 82.8%. Међутим, проблем представља веома мали просторни обухват дигиталних прикључака, слабо развијена мрежа оптичких каблова и непостојање телефонских говорница у центрима сеоских насеља. На територији Општине постоје две базне станице *мобилне телефоније*. Базне станице се налазе на Сунчевици (КО Церова) "Телеком Србија" и на Клокочу (КО Вигоште-Поглед) "Теленор". Покривеност сигналом мобилне телефоније није задовољавајућа у брдско-планинској зони.

Покривеност *радио сигналом* није задовољавајући на територији Општине, посебно у Брдско-планинској зони. У Ариљу постоје по једна локална радио и ТВ станица. *ТВ сигнал* се у општини Ариље дистрибуира са предајника Овчар. На територији Општине постоји четири ТВ предајника.

На подручју општине Ариље је од видова **саобраћаја** заступљен само друмски саобраћај. Од државних путева, преко подручја општине Ариље пролазе: државни пут првог реда М21/1, правац Пожега-Ивањица и државни пута другог реда Р-228, правац Гуча-Ариље-Кокин Брод.

Веза са другим видовима саобраћаја своди се првенствено на везу са железничком пругом у Пожеги. На територији Општине су заступљени и пешачки и бициклически саобраћај, који се обавља на малим релацијама и претежно у градском подручју Ариља, као и мањим обимом дуж државног пута првог реда. Јавни превоз за локалне потребе се огледа у аутобуским линијама Ариље-Крушчица-Висока и Ариље-Добраче-Бјелуша.

Мрежу путева на подручју општине Ариље чине општински путеви у дужини од 245,7 км, некатегорисани путеви у дужини од 400 км, државни пут другог реда у дужини од 43 км и државни пут првог реда у дужини од 17,7 км. Целокупна мрежа путева се везује на државни пут првог реда М 21/1 и на државни пут другог реда Р 228.

Табела 1: Општински путеви

Р.бр.	Од места до места	Д у ж и н а			
		Укупно	Савремени коловоз	Туцаник	Земљани
1	Ариље-Голубац	9	3.7	5	0.3
2	Клисура-Обрешци	30	15.8	14.2	0
3	Лопаш-Дивљака	17	10.6	5.0	1.4
4	Латвица-Ступчевићи	9	6.5	2.5	0
5	Латвица-Котража	18	4.2	13.8	0
6	Ступачки поток-Јањића брдо	14	3.7	6.0	4.3
7	Добраче-Јањића брдо	9	9.0	0	0
8	Крушчица-Равни	15	2.1	8.9	4
9	Гривска-Дрежник	15	8.8	3.2	3
10	Дивљака-Голо брдо	15	2	11	2
11	Драгојевац-Голубац	6	2.2	3.8	0
12	Миросаљци-Голубац	9	2.4	6.1	0.5
13	Радошево-Сирогојно	11	4.7	3.3	3
14	Добраче-Љупча река	9	2.6	6.4	0
15	Бјелуша-Стаменића брдо	12	0	7	5
16	Љесковац-Бреково	10	1.8	8.2	0
17	Ариље-Сврачково	4.7	4.0	0.7	0
18	Северово-Крушчица	11	0	8.9	2.1
19	Шевељ-Клокоч	5	5.0	0	0
20	Рудине-Црепана	7	5.1	1	0.9
21	Врбице-Милићево село	4	2.5	1	0.5
22	Ђирјаковићи-Љетине	6	3.0	2	1
	Укупно	245.7	99.7	118	28

Густина путне мреже на територији општине Ариље износи 0.87 км/км² што је више од просека централне Србије и Златиборског округа. Степен изграђеност путне мреже са путевима са савременим коловозом, на подручју Општине такође је изнад просека Округа и централне Србије, али су асфалтни застори на овим путевима већином дотрајали.

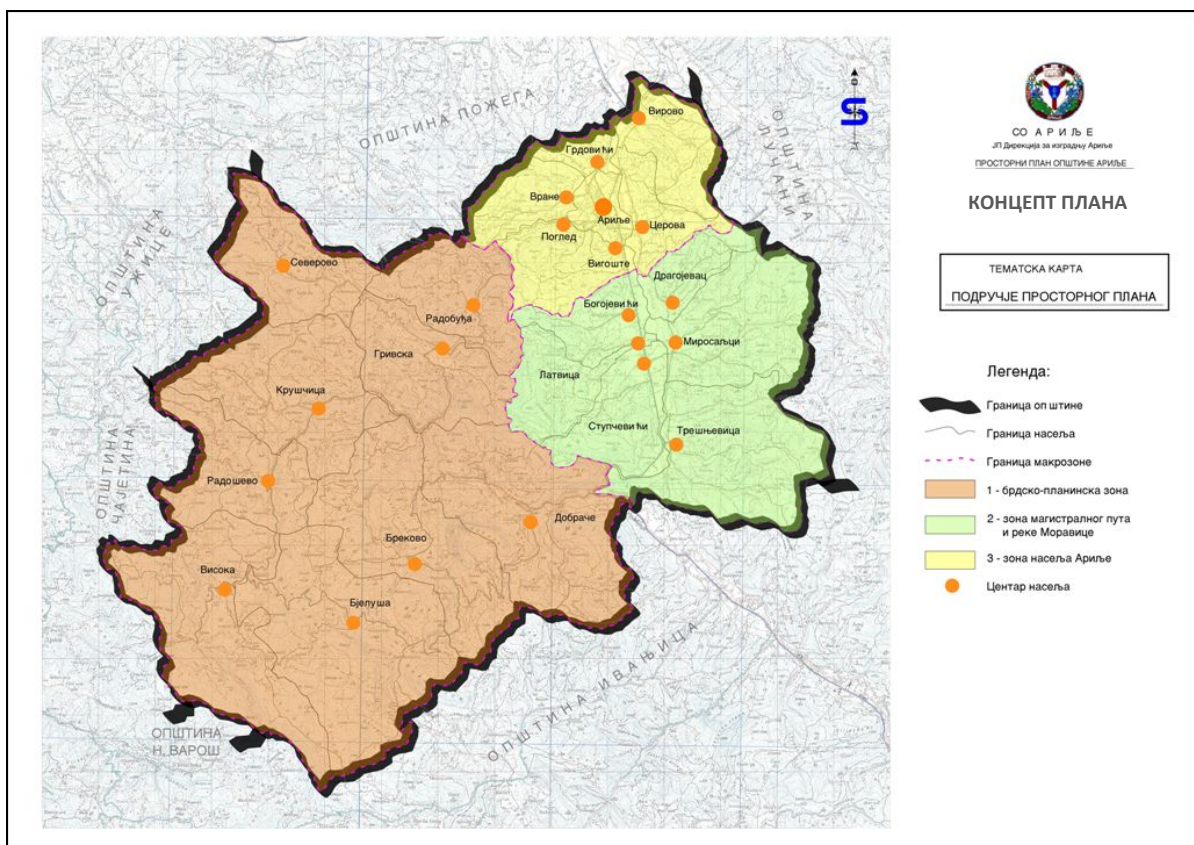
2.1.5 Животна средина, природна и културна добра

Подручје општине Ариље је у погледу **стања животне средине** у великој мери очувано. Основни фактори угрожавања животне средине у општини Ариље су неадекватан третман отпада и отпадних вода, кумулативни утицаји индустрије у градској зони, саобраћај, нелегална градња, неконтролисана примена хемијских средстава у пољопривреди, као и непостојање система мониторинга животне средине, недовољни институционални капацитети и недовољно развијена еколошка свест становништва.

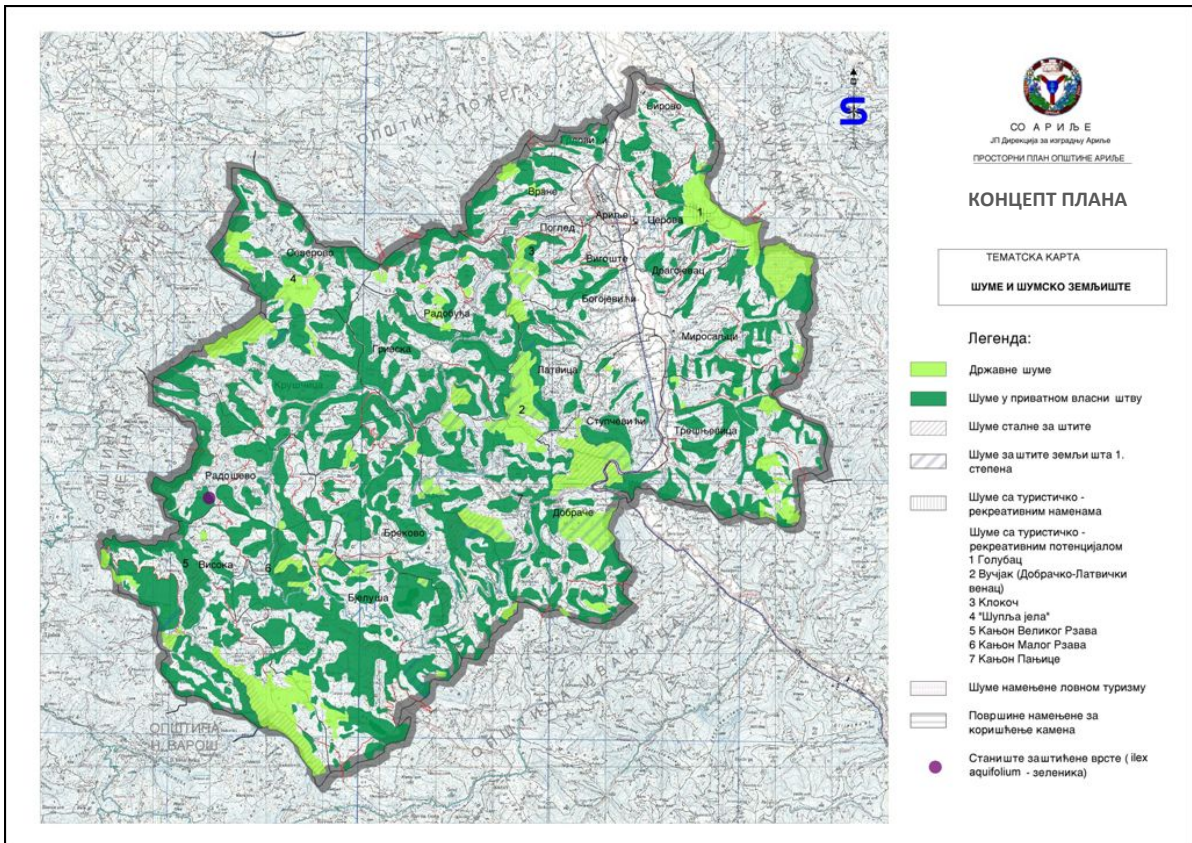
На подручју општине Ариље заступљена су разноврсна **културна добра** из различитих временских периода, која су проглашена или уживају претходну заштиту. *Проглашена културна добра* чине четири споменика културе (Црква Светог Ахилија (13. век), Црква Светог Николе (13. век), Манастир Клисура и Кућа Перке Крчевинац (народног хероја Стевана Чоловића). *Културна добра која уживају статус претходне заштите* (евидентирана културна добра) заступљена су претежно у виду археолошких налазишта, објеката сакралне архитектуре и народног градитељства, као и културно-историјске целине.

На територији општине Ариље налазе се два **заштићена природна добра**, *споменик природе Крашки извор Бјелушка потајница* и *природна реткост биљна врста *Ilex asarifolium**, која имају статус трајне, обавезне намене и без одговарајућег поступка у складу са законом, не могу се мењати.

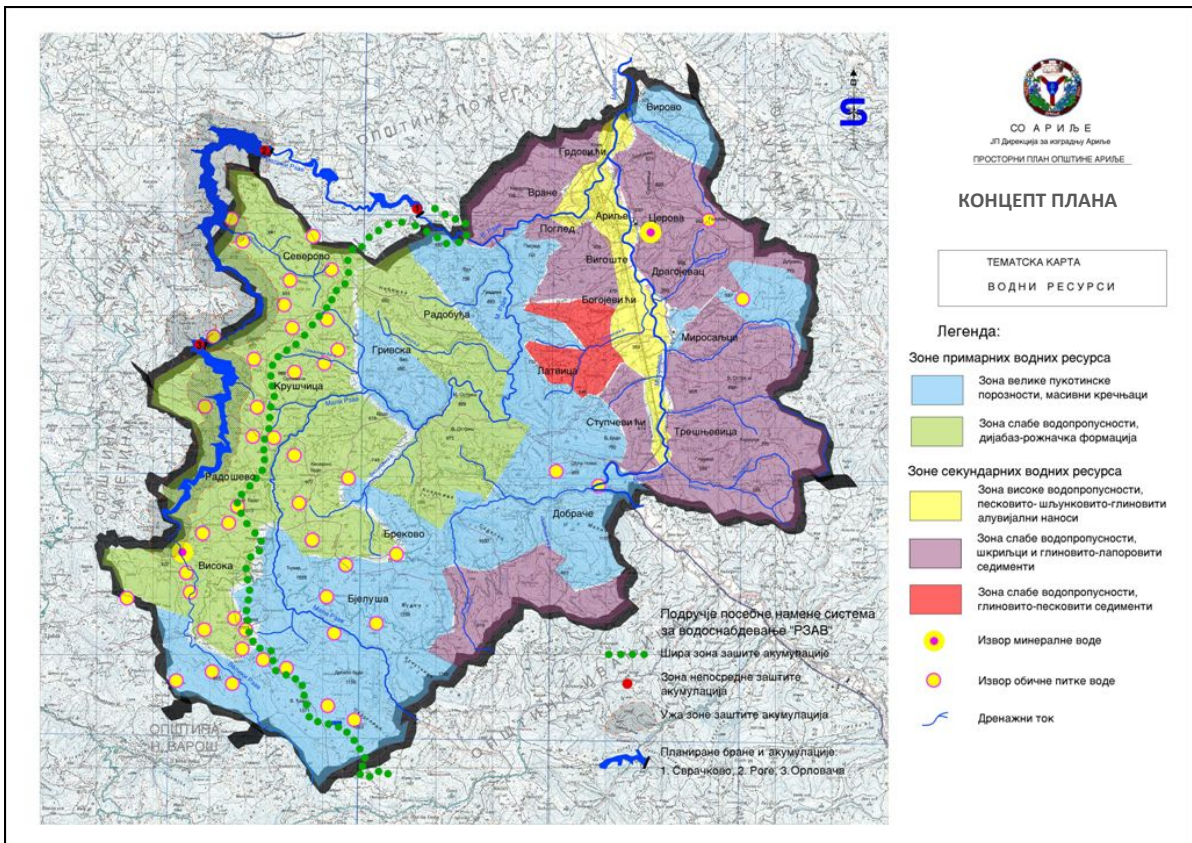
2.2 ГРАФИЧКИ ПРИЛОЗИ

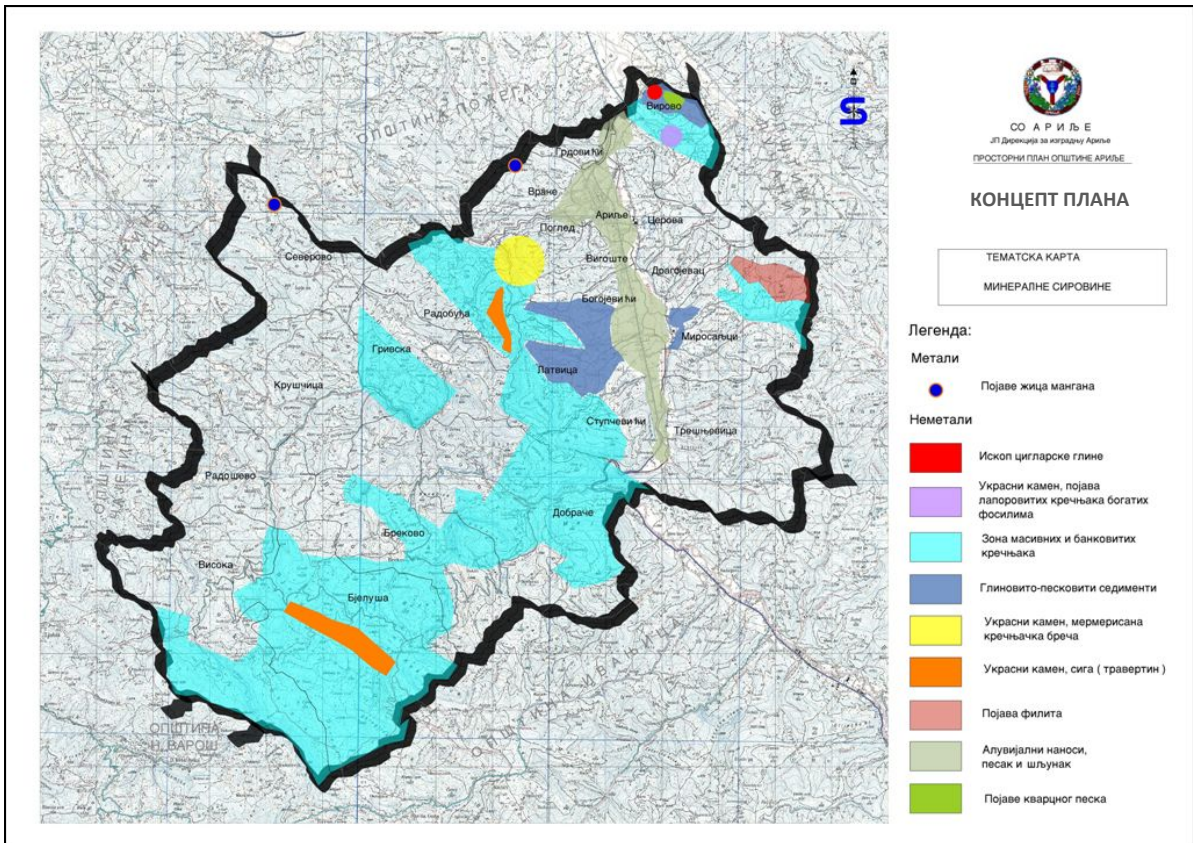
Карта 1: Зонирање подручја општине Ариље

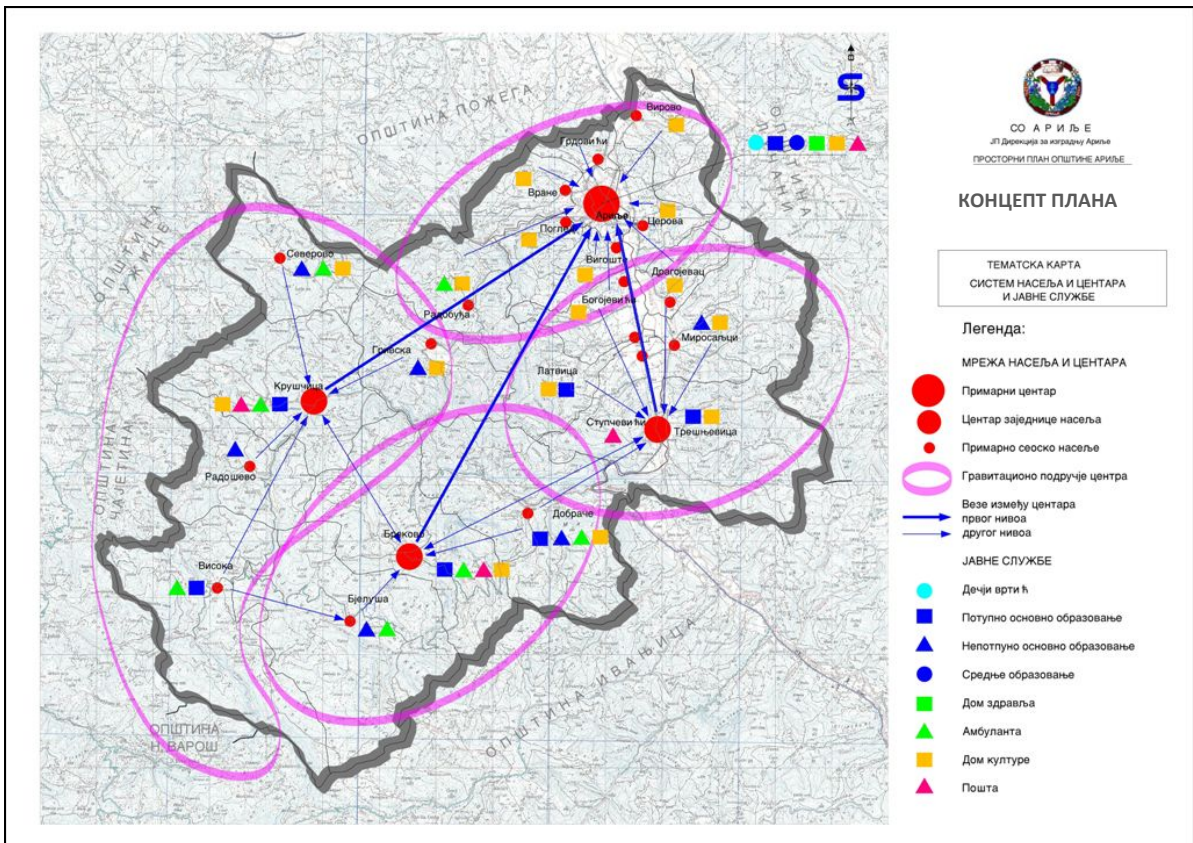
Карта 2: Шумски ресурси на подручју општине Ариље

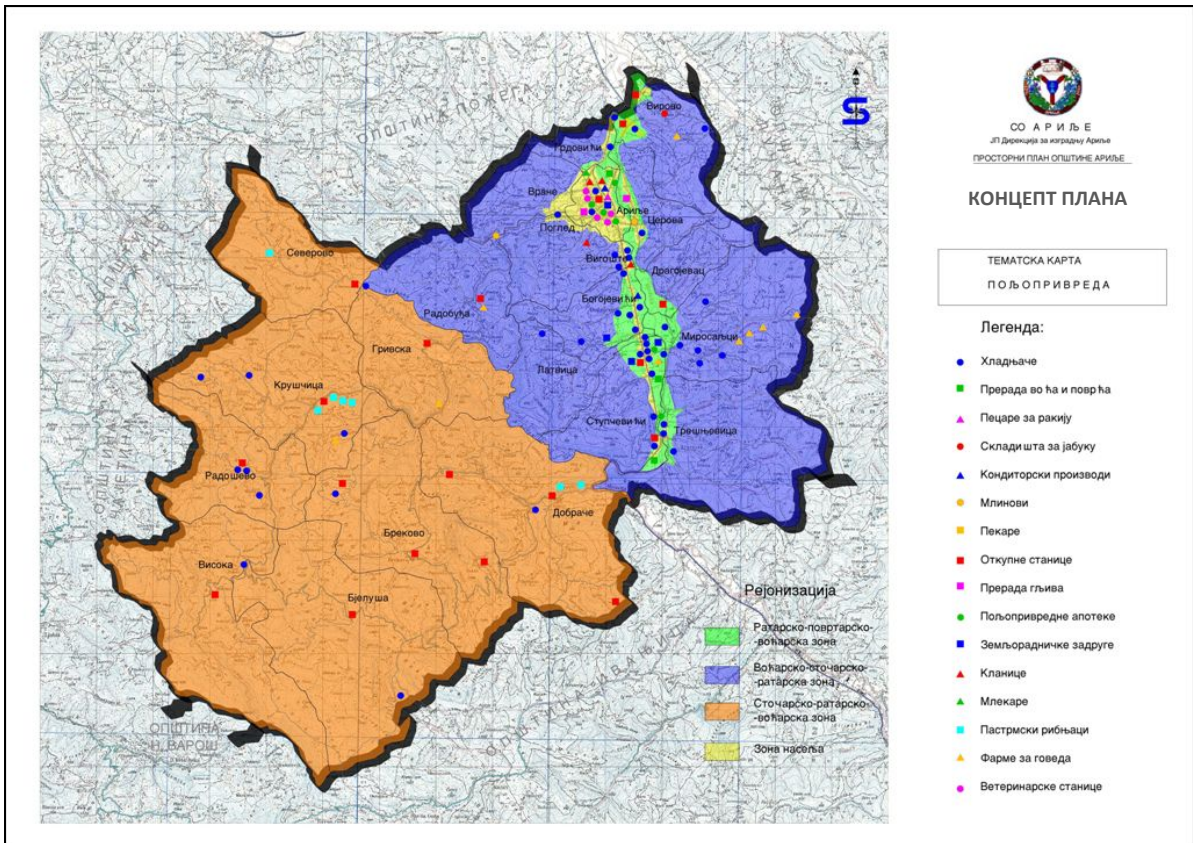
Карта 3: Водни ресурси на подручју општине Ариље

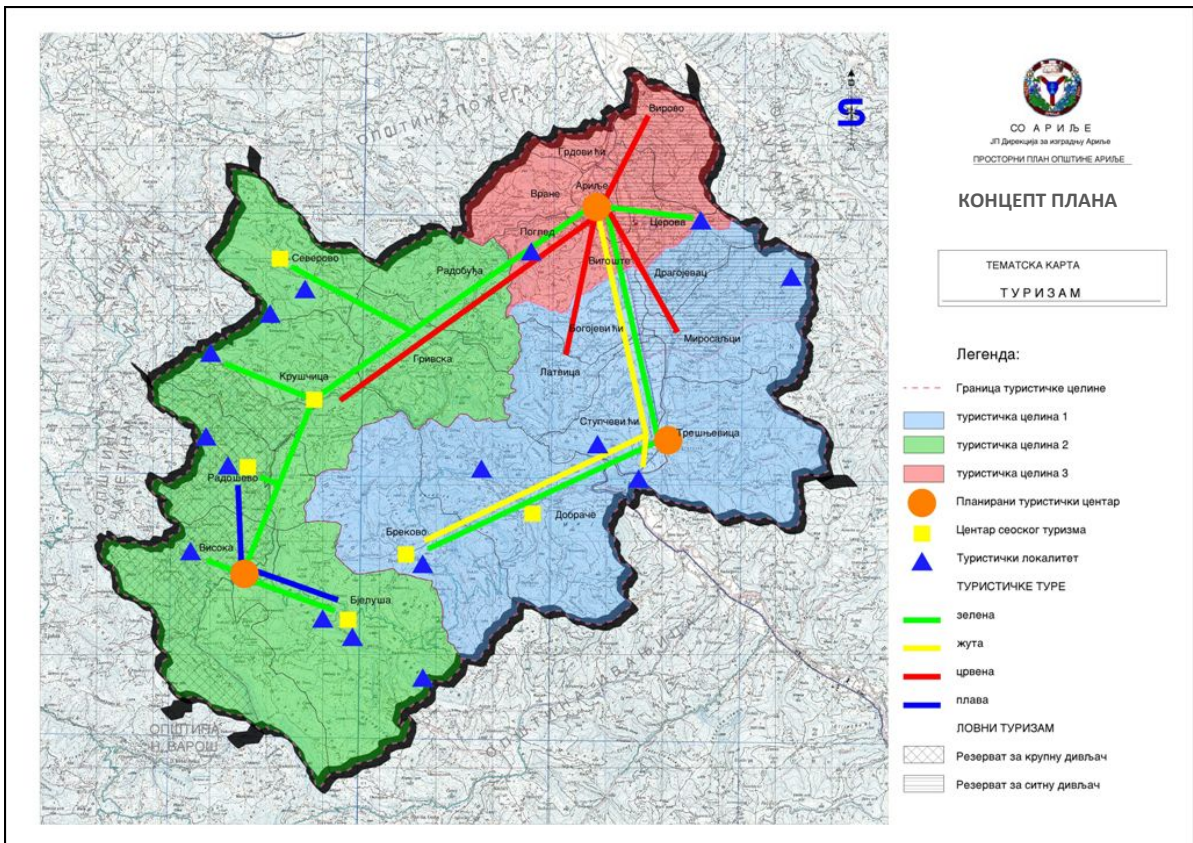
Карта 4: Минералне сировине на подручју општине Ариље

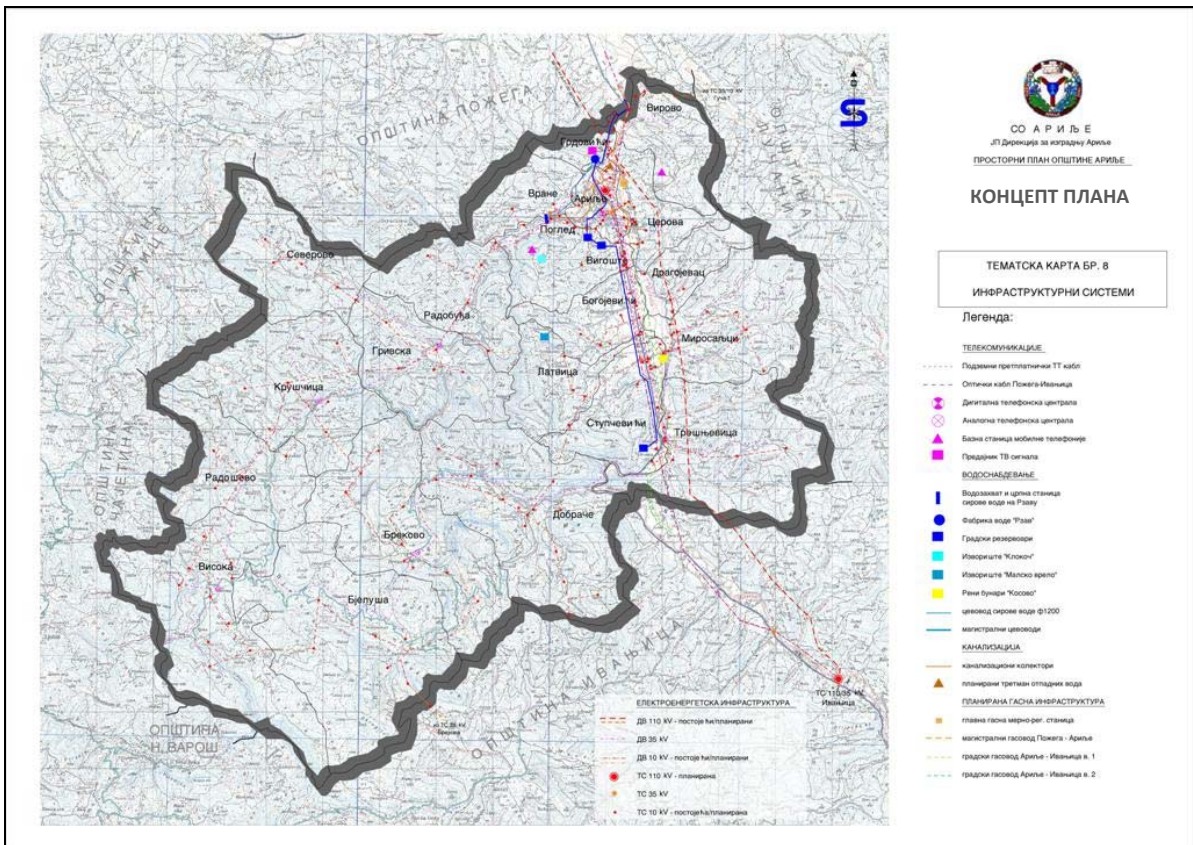
Карта 5: мрежа насеља и јавне службе на подручју општине Ариље

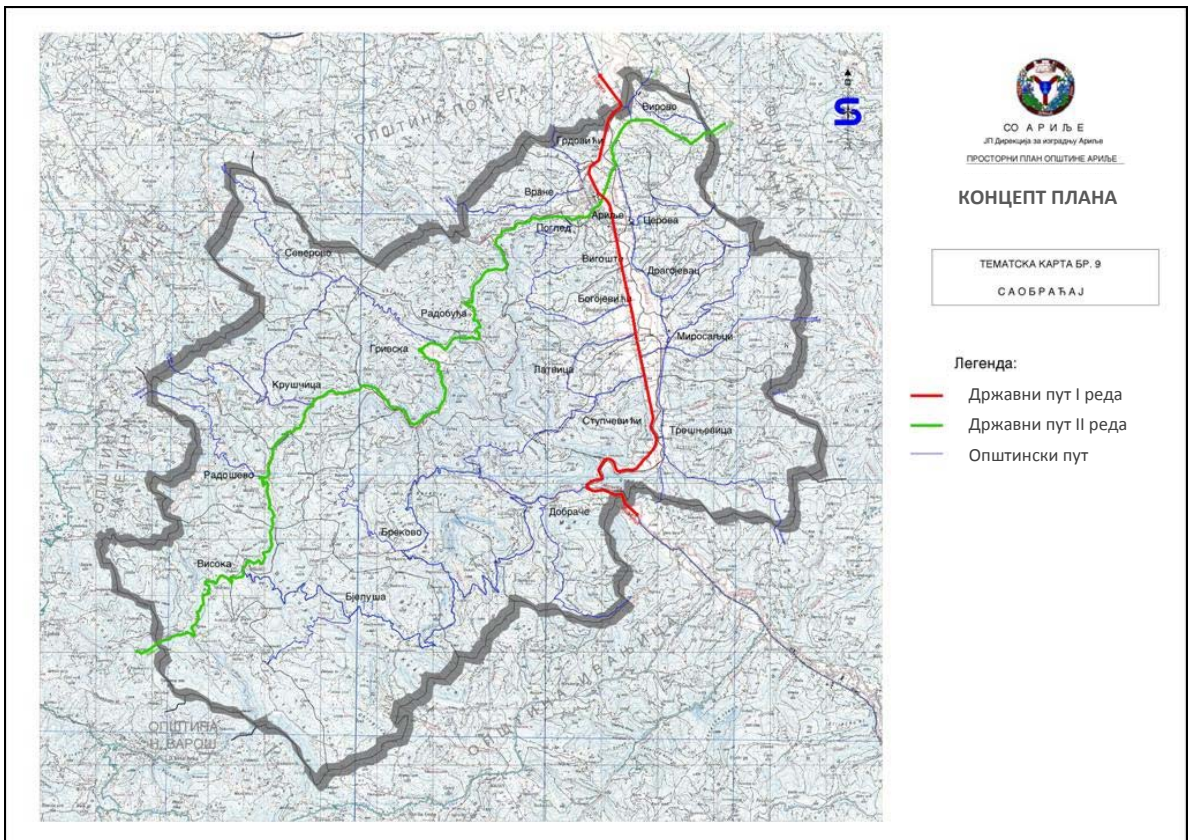
Карта 6: Зонирање пољопривредне производње и капацитети у прехранбеној индустрији

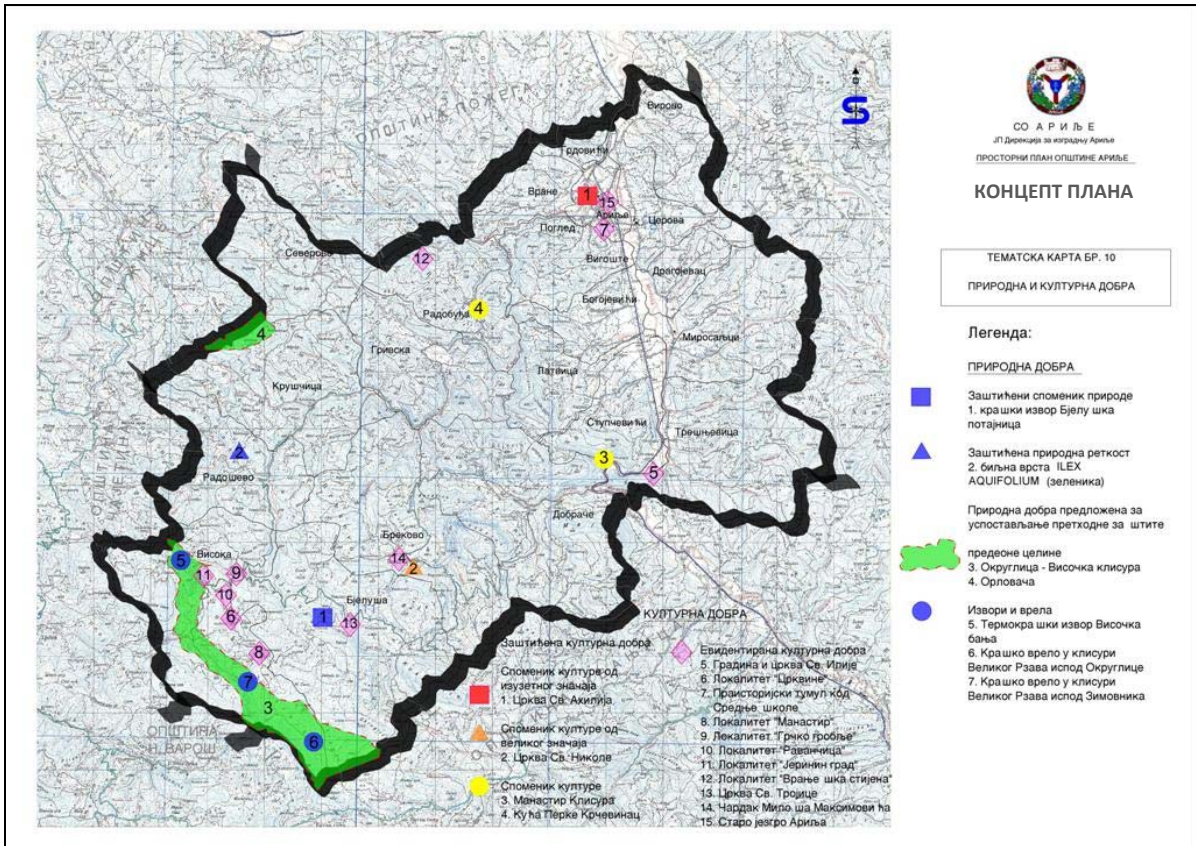
Карта 7: Туристичке зоне на подручју општине Ариље

Карта 8: Инфраструктурни системи на подручју општине Ариље

Карта 9:Саобраћајна инфраструктура на подручју општине Ариље

Карта 10: Природна и културно историјска добра на подручју општине Ариље

2.3 ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА (SWOT)

2.3.1 Природни ресурси

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • значајне површине квалитетног земљишта на коме је могућа интензивна пољоприврена производња; • агроеколошки услови који омогућавају профитабилну производњу производа за којима расте тражња на светском тржишту (јагодасто воће, производи у органском поступку, сточни производи); • велике количине огревног дрвета; • развијен дренажни систем површинских токова; • довољне количине вода за потребе пољопривредне производње (површински токови, алувијални простори, речне терасе); • површински токови погодни за риболов и изградњу пастрмских рибњака, као и за пратеће туристичке активности; • резерве цигларске глине, као основне сировине за производњу цигле, црепа и блокова; • резерве сиге (бигра) који представља добар декоративни грађевински материјал; • резерве кречњака, који представља добар грађевински материјал (архитектонско-грађевински камен); 	<ul style="list-style-type: none"> • ниско учешће равних и обрадивих површина, на којима је могућа механизована обрада (20-25%); • уситњен и расцепкан земљишни посед (просечан посед 5-6 ха, од тога 3 ха обрадивог земљишта); • висок проценат напуштених и запарлажених површина; • отежано наводњавање и коришћење расположивих водних ресурса (услед орографских карактеристика); • лоша структура шума, односно мали проценат високих шума (26%); • велико учешће приватних шума у укупном шумском фонду (око 70%), што условљава њихову прекомерну и непланску експлоатацију, • непостојање адекватних података, планова и програма газдовања шумама; • мало уређених водотока; • неизграђена мрежа и недостатак система и уређаја за наводњавање; • релативно мале количине неметала који се могу користити само за локалне потребе (Ариље и општине у ближњем окружењу);
МОГУЋНОСТИ	ПРЕПРЕКЕ
<ul style="list-style-type: none"> • споредни шумски производи и лековито биље; • шуме погодне за очување биодиверзитета и развој лова; • могућност већег коришћења дрвета у дрвопрерађивачкој индустрији; • висок квалитет воде, која се уз малу прераду, или без ње, може користити за пиће, односно изградњу мањих фабрика за флаширање воде (I и II категорија); • могућност експлоатације локалних изворишта и дубинске воде; • мање резерве филита, који се може користити као декоративни материјал и материјал за покривање објеката (традиционална архитектура); 	<ul style="list-style-type: none"> • нерешени власнички односи на пољопривредном земљишту; • уситњеност површина под шумама; • прекомерна и непланска експлоатација шума; • мали степен истражености подземних вода; • недовољан степен истражености минералних сировина (нарочито мермера);

2.3.2 Становништво, насеља и јавне службе

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • релативно висок удео активног становништва које обавља занимање у укупном активном становништву и постојање "залиха" радне снаге; • већи удео младог становништва у односу на Републику Србију и Златиборски округ; • повећање броја запослених; • општински центар Ариље, који своју централну функцију остварује преко развијене структуре привредних и непривредних делатности (центар рада за становништво из бројних околних насеља); • делимично развијени секундарни општински центри (центри заједнице насеља), који покривају својим функцијама делове територије општина, односно гравитационе зоне од око 4000 становника (двојни центар Ступчевићи-Трешњевица, Крушчица и Бреково); • задовољавајућа и релативно густа мрежа објеката јавних служби обавезних садржаја (основно образовање и примарна здравствена заштита); 	<ul style="list-style-type: none"> • негативни природни прираштај; • неповољна старосна структура у руралном подручју; • негативна стопа миграција и изражене миграције село-град; • лоша образовна структура за развој јавних служби и туризма у сеоским насељима; • велики број села разбијеног типа; • слабо диверсификована структура делатности у већини насеља; • разбијеност насеља и изграђеност стамбених објеката на великој површини у атарима сеоских насеља, • недовољан развој мањих индустријских погона у којима би се прерађивали пољопривредни производи (виши степен финализације); • неадекватан превоз ученика основних школа; • недовољна опрема школског простора, укључујући спортске терене и сале; • недостатак предшколских установа у сеоским насељима;
МОГУЋНОСТИ	ПРЕПРЕКЕ
<ul style="list-style-type: none"> • кадровски потенцијал за развој пољопривреде и прераде пољопривредних производа; • кадровски потенцијал за јачање секундарног и терцијерног сектора у центру општине и приградским селима; • иницијатива за реновирање објеката јавних служби; 	<ul style="list-style-type: none"> • неодговарајући периодичан рад сеоских пошти; • недостатак апотека и специјалистичких служби у здравственим станицама и амбулантама;

2.3.3 Привреда

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • развијено воћарство и традиција у производњи јагодастог воћа; • велика производња кромпира са доста тржишних вишкова; • довољно расположивог и квалитетног пољопривредног земљишта, • релативно повољни климатски и агроеколошки услови; • постојећи расхладни капацитети за воће; • повољан положај за развој туризма; 	<ul style="list-style-type: none"> • велика рашчлањеност рељефа - отежава употребу механизације у пољопривреди; • мало учешће сточарства у укупној пољопривредној производњи; • повртарство искључиво у функцији задовољења индивидуалних потреба (осим производње кромпира); • мали земљишни поседи (5-6 ха по газдинству); • недостатак система за наводњавање;

<ul style="list-style-type: none"> • значајно учешће мешовитих домаћинстава која су, по правилу, спремнија за иновације; • препознатљивост производа у ширим регионалним оквирима (брендови: текстил, малина); • завршена власничка трансформација и реорганизација привреде, • развијена приватна иницијатива и предузетнички дух, • изражене флексибилности у пословању; • изграђени производни капацитети и оформљени центри полифункционалне структуре (Ариље са приградским насељима) и започети интензивнији развој неаграрних активности у насељима у зони државног пута првог реда; • природне вредности и непокретна културна добра погодна за развој туризма; 	<ul style="list-style-type: none"> • застарела механизација; • низак степен финализације пољопривредних производа; • недостатак понуде инфраструктурно опремљених зона и локалитета за смештај производних капацитета; • ниска техничка опремљеност предузећа, застарелост опреме, низак степен финализације и стандардизације производње; • међусобна недовољна повезаност привредних субјеката, недостатак капацитета за вишу фазу прераде посебно пољопривредних производа; • недостатак стратегије развоја туризма на општинском нивоу • непостојање туристичке организације; • недовољна едукованост становништва о могућностима развоја сеоског туризма;
МОГУЋНОСТИ	ПРЕПРЕКЕ
<ul style="list-style-type: none"> • исказане иницијативе за формирање радних зона и интензивнији развој нових капацитета у сеоским насељима; • остваривање вишег степена међусобне повезаности, између различитих делатности (нпр. пољопривреде-индустрија-туризам); • формирање удружења у циљу унапређења производње и наступа на тржишту; • установљене манифестације, као основ за унапређење туристичке понуде; • близина значајних туристичких локација (Мокра Гора, Златибор и др.); 	<ul style="list-style-type: none"> • неусклађеност образовног профила потенцијалне радне снаге са потребама локалне економије (благи тренд пораста незапослености) и недостатак кадрова специфичних профила (информациона и комуникациона технологија, менаџмент, предузетништво); • недовољна повезаност са туристичком понудом у региону; •

2.3.4 Инфраструктурни системи и саобраћај

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • довољне резерве воде из водосистема Рзав и задовољавајући резервоарски капацитети; • развијена водоводна мрежа у граду и приградским насељима; • могућност коришћења постојећих колектора у самом општинском центру; • инсталисана снага постојећих ТС која задовољава потребе; • задовољавајући број телефонских прикључака; • задовољавајући број ТВ предајника; 	<ul style="list-style-type: none"> • дотрајала мрежа цевовода и опреме, велики губици воде у градској мрежи (преко 40%); • водозахват Шевељ привременог карактера; • неорганизовано водоснабдевање у селима Брдско-планинске зоне, • недостатак података о локалним сеоским водоводима и квалитету воде; • употреба пијаће воде у индустријске сврхе; • испуштање отпадних вода у токове без пречишћавања; • недовољна изграђеност канализације; • разбијени тип села - већа улагања у развој и

<ul style="list-style-type: none"> добра повезаност са градовима у окружењу, и то са Пожегом и Ивањицом преко државног пута првог реда и Гучом, Ужицем и Златибором преко државног пута другог реда; задовољавајућа густина општинске путне мреже; 	<ul style="list-style-type: none"> одржавање инфраструктурних мрежа; мали опсег канала који се емитују са ТВ предајника; застареле аналогне телефонске централе; непостојање алтернативног обилазног правца око општинског центра; лош квалитет зазора на општинским путевима;
МОГУЋНОСТИ	ПРЕПРЕКЕ
<ul style="list-style-type: none"> могућност изградње и коришћења енергије из малих хидроелектрана; 	<ul style="list-style-type: none"> реализација „ивањичке“ варијанте планираног аутопута Београд-Јужни јадран неразвијена мрежа оптичких каблова; неквалитетно функционисање интернета и преноса података; слаба покривеност сигналом мобилне телефоније, као и радио сигналом;

2.3.5 Животна средина и природна и културна добра

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> непокретна културна добра - споменици културе и археолошки локалитети, као и сеоска насеља и други простори у којима се налазе културна добра као туристички привлачни простори; заштићена природна добра, међу којима највише има предеоних целина очуваног биодиверзитета и репрезентативних хидрографских објеката; визуелни идентитет локација; непостојање великих индустријских загађивача; и очуван водни потенцијал, земљишни ресурси, биодиверзитет и просторне и природне вредности. 	<ul style="list-style-type: none"> слаба доступност културних и природних добара, услед лошег квалитета путне мреже и осталих инфраструктурних система; недовољна туристичка и медијска презентација за развој туризма Општине; недовољна заштита, конзервација или обнова културних вредности , неадекватан третман комуналног отпада и отпадних вода; недовољно развијена еколошка свест; и непостојање контроле квалитета животне средине и непостојање базе података о загађивачима.
МОГУЋНОСТИ	ПРЕПРЕКЕ
<ul style="list-style-type: none"> укључивање у туристичку понуду, донаторски фондови за заштиту животне средине, укључивање у акцију Министарства животне средине и просторног планирања „Очистимо Србију“ 	<ul style="list-style-type: none"> могућност појаве негативних кумулативних утицаја на животну средину из већег броја малих и средњих предузећа са застарелим технологијама; неконтролисана примена хемијских средстава у пољопривреди;

2.4 ЦИЉЕВИ, ПРИНЦИПИ И КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ АРИЉЕ

2.4.1 Визија и основни принципи просторног развоја

Вијиза развоја општине Ариље је дефинисана у постојећим стратешким документима и она гласи:

АРИЉЕ ЈЕ ЗАЈЕДНИЦА ЗДРАВИХ И ЗАДОВОЉНИХ ЉУДИ И ОЧУВАНЕ ПРИРОДЕ. УРЕЂЕНОШЋУ И ПРЕДУЗЕТНИЧКИМ ДУХОМ ПРИВЛАЧИ ЗНАЊЕ И КАПИТАЛ И ЛИДЕР ЈЕ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА РЕГИОНА.

Желимо да нагласимо да ће се у будућем развоју наше општине нарочита пажња поклањати просторном уређењу целе територије Општине и стварању свих неопходних услова за економски напредак и добробит свих наших грађана у свим областима живота. Посебно желимо да се ангажујемо на побољшању неповољне демографске ситуације у Општини, што је један од услова будућег социо-економског развоја.

Кроз израду Просторног плана и дефинисање основних решења и смерница примењени су и разрађени **основни принципи одрживог просторног развоја**, и то:

1. **Принцип полицентричног развоја** који представља опште прихваћени принцип у просторном планирању и уведен је у теорију и праксу као потреба да се плански утиче на негативне појаве у просторној организацији, настале као последица неравномерног развоја у последњих неколико деценија. Принцип се првенствено односи на планско усмеравање организације мреже насеља и јавних служби, размештај производних и услужних активности у простору, као и на јачање веза између урбаних и руралних средина. Истовремено је потребно планским решењима побољшати везе сеоских насеља са већим центрима, што подразумева даље развијање одговарајућих урбаних функција првенствено у насељима која представљају центре заједнице села;
2. **Принцип одрживог развоја инфраструктуре** чијом применом се подстиче равномеран просторни развој, кроз стварање услова за повезивање неразвијених и изолованих подручја са већим насељима и омогућавање њиховог приступа магистралним инфраструктурним системима. У циљу постизања уравнотеженог просторног развоја он подразумева побољшање веза између малих градова и руралних области са транс-европским мрежама и саобраћајним центрима, као и активности на повећању регионалне доступности кроз остваривање недостајућих унутеррегионалних веза. Принцип подразумева и спровођење активности изградње телекомуникационих мрежа и елиминисања физичких и других ограничења, са циљем да се свим насељима обезбеди подједнак приступ информацијама. У том смислу је потребна обнова и проширење телекомуникационих мрежа које треба да покривају читаво подручје Општине;
3. **Принцип смањивања штетног утицаја на животну средину** који подразумева сагледавање квалитета животне средине и дефинисање планских решења којима се она штити од негативних утицаја у постпланском периоду. При томе је потребно базирати концепт заштите, не само у циљу побољшања квалитета животне средине, већ и у циљу превенције и заштите од негативних утицаја који могу настати имплементацијом планских решења. Примена принципа мора предупредити или ублажити различите врсте штетних утицаја по животну средину, првенствено промовисањем мање штетних поступака у пољопривреди и шумарству, подстицањем адекватних видова саобраћаја и енергетских система, превенцијом индустријских акцидената, ревитализацијом подручја угрожених индустријским загађењем, као и спречавањем субурбанизације;
4. **Принцип заштите природних ресурса и природног наслеђа** који подразумева адекватну заштиту и одрживо коришћење природних ресурса и наслеђа, на начин да они доприносе правилној уравнотежености екосистема, атрактивности ширег простора, као и повећању

њихове естетске и рекреационе вредности. Потребно је да политика просторног развоја брине о поновном успостављању и конзервирању екосистема. Стратегије за управљање водним ресурсима треба да укључе заштиту површинских и подземних вода, мониторинг коришћења ђубрива и наводњавања, третман отпадних вода и сл., а у контексту шумских површина избор врсте дрвећа, обим итд. Чињеница да се природни ресурси највећим делом налазе у руралним подручјима за која се не припремају урбанистички планови, указује на значај просторног плана општине у њиховој заштити и одрживом коришћењу;

5. **Принцип повећања и заштите фонда културног наслеђа као развојног фактора** који подразумева повећање вредности културног наслеђа, као један од најзначајнијих доприноса економском развоју и јачању локалног идентитета, и то кроз повећање привлачности локалитета за инвеститоре, туристе и јавност;
6. **Принцип подстицања одрживог туризма** који подразумева коришћење развојних могућности које обезбеђује туризам, посебно у случају неразвијених подручја, при чему предност имају висококвалитетни видови туризма. Облици "меког туризма" који су брижљиво прилагођени локалним околностима, као што је екотуризам, нуде значајну могућност за даљи развој.

2.4.2 Општи и посебни циљеви просторног развоја

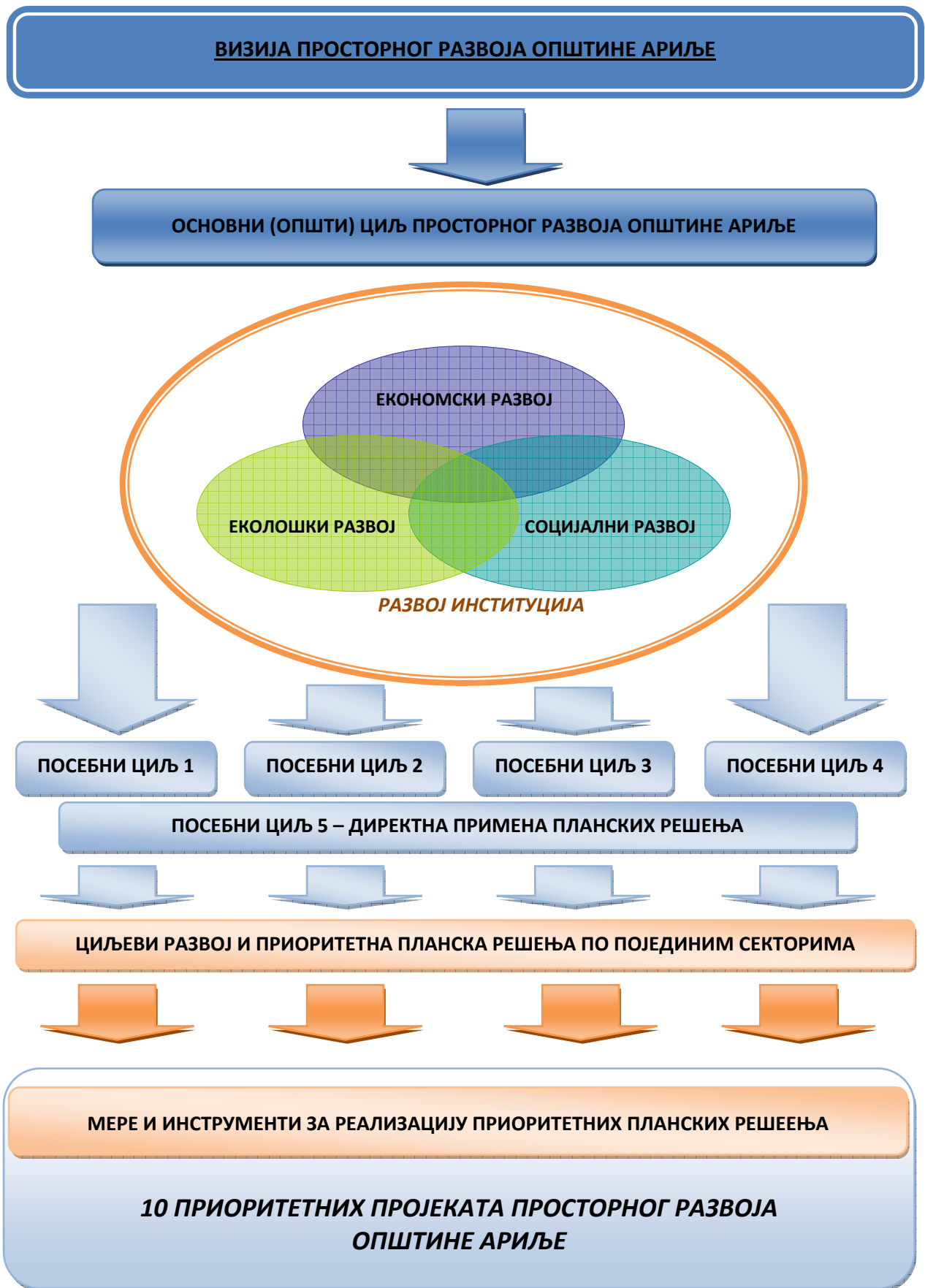
Основни (општи) циљ просторног развоја општине Ариље је организовано активирање просторних потенцијала општине Ариље и њихово стављање у функцију развоја у складу са принципима одрживости.

ЦИЉ израде Просторног плана јесте дефинисање планског основа за организацију, коришћење, уређење и заштиту простора општине Ариље, који треба да доведе до организованог активирања просторних потенцијала Општине и усмеравања њеног даљег просторног развоја у оквирима одрживости.

У складу са основним карактеристикама простора општине Ариље, као и на основу обавеза и смерница из Програма развоја општине Ариље, Стратегије економског развоја општине Ариље 2006-2015. године и планских докумената вишег реда, основни циљ израде Просторног плана је разрађен кроз неколико специфичних (посебних) циљева просторног развоја, и то:

- **Посебни циљ 1: Боље искоришћење природних потенцијала** и стварање просторних услова за даљи **развој приватне иницијативе и предузетничког духа**, првенствено у области пољопривреде и прераде пољопривредних производа;
- **Посебни циљ 2:** Обезбеђење услова за **равномерни просторни развој Општине**, првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;
- **Посебни циљ 3:** Обезбеђење услова за трајну **заштиту подручја слива Великог Рзава** и изградњу водопривредних објеката у оквиру регионалног подсистема Рзав, као и усаглашавање стратешке потребе за водоснабдевањем са активностима и потребама за просторним развојем од локалног интереса;
- **Посебни циљ 4 –** Заштита и унапређење **животне средине** и очување и унапређење природних и културно-историјских добара на подручју општине.
- **Посебни циљ 5:** Дефинисање планских решења тако да се Просторни план примењује директно тј. дефинисање **правила изградње и уређења простора** за подручја за која није предвиђена израда урбанистичких планова.

2.4.3 Шематски приказ циљева, концепције и приоритетних планских решења

2.4.4 Циљеви развоја по појединим областима

<p>У погледу заштите и коришћења природних ресурса:</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Заустављање ерозије, побољшање природне плодности пољопривредног земљишта и елиминисање утицаја аерозагађења и других штетних агенса из окружења на плодност пољопривредног земљишта и здравствени квалитет хране; • Унапређење квалитета шума, уз одрживо коришћење шума за различите потребе (дрвопрерађивачка индустрија, различити видови туризма, заштита од ерозије и спирања тла, заштита изворишта водоснабдевања, очување и заштита биодиверзитета и животне средине, коришћење споредних шумских производа); • Заштита и унапређење локалних изворишта и ефикасније коришћење постојећих локалних водних ресурса (водоснабдевање, флаширање воде, наводњавање пољопривредних површина, производња енергије); • Унапређење и даљи развој водосистема "Рзав"; • Детаљно испитивање потенцијалних локација за експлоатацију и економичности експлоатације минералних ресурса уз коришћење минералних сировина, првенствено неметала, за локалне потребе.
<p>У демографском развоју, развоју мреже насеља, руралних подручја и јавних служби:</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Повећање природног прираштаја, смањивање миграција село-град и задржавању младог становништва у сеоским подручјима, поправљање образовне структуре и смањење незапослености; • Даљи развој и јачање улоге Ариља, првенствено у повезивању и интегрисању овог подручја са суседним деловима Србије, али и као центра који треба да поседује виши квалитет урбаних функција (услугне делатности и јавне службе) уз формирање центара заједнице насеља и њихово квалитативно повезивање са насељима која им гравитирају; • Интегралан развој сеоских подручја као вишефункционалних производних простора, кроз унапређење сеоске економије дисперзијом производње у мање развојне центре, посебно у недовољно развијеном брдско-планинском подручју; • Побољшање опремљености јавним службама у центрима заједница насеља, као и инфраструктуре у насељима и у међунасељском простору; • Задовољавање егзистенцијалних потреба становништва у примарним сеоским насељима, нарочито кад су у питању опрема комуналним објектима и објектима обавезних јавних служби (основно образовање и примарна здравствена заштита);
<p>У погледу развоја привредних делатности:</p>
<ul style="list-style-type: none"> • формирање комерцијалних пољопривредних газдинстава као основних организационо-привредних субјеката у развоју пољопривреде; • модернизација постојећих и изградња нових савремених прерађивачких капацитета, усклађених са европским стандардима; • формирање специјализованих задруга и удружења; • успостављање заокруженог система стручне пољопривредне службе и унапређење рада ветеринарске службе; • развој малих и средњих предузећа, која треба да допринесу равномернијем просторном развоју Општине и чија производња треба да буде везана првенствено за сировинску основу (приоритет прерада пољопривредних производа); • планско усмеравање просторног развоја индустрије; • стално осавремењивање производно-програмске структуре индустрије увођењем нових технологија са значајнијом улогом знања, уз ефективност и енергетску штедљивост; • укључивање еколошке компонентне у све сегменте развоја и размештаја производних

<p>капацитета;</p> <ul style="list-style-type: none"> • успостављање туристичких центара у дефинисаним туристичким целинама; • валоризовање туристичких потенцијала у складу са трендовима тражње на регионалном и националном нивоу; • увођење савремених стандарда квалитета услуга у туристичкој привреди; • функционално повезивање туризма са комплементарним делатностима (традиционално занатство, екопољопривреда и сл.);
<p>У погледу развоја инфраструктурних система и саобраћаја:</p> <ul style="list-style-type: none"> • проширење градске водоводне мреже, реконструкција цевовода и модернизација постојеће водоводне мреже; • даљи развој и изградња планираног водосистема "Рзав"; • успостављање система контроле сеоских локалних водовода и изворишта и њихово редовно одржавање; • проширење канализационе мреже, раздвајање атмосферских и фекалних отпадних вода и пречишћавање отпадних вода пре испуштања у реципијенте; • регулисање и унапређење начина третмана отпадних вода у сеоским насељима која немају канализациону мрежу; • модернизација, доградња и ефикасно одржавање преносне и дистрибутивне електроенергетске мреже и трафо станица уз повећање енергетске ефикасности; • истраживање енергетских потенцијала у циљу повећања и проналажења нових резерви и њиховог ефикасног коришћења (геотермална енергија, ветар, сунчева енергија, водни ресурси) и веће коришћење нових и обновљивих извора енергије; • гасификација општинског центра и околних насеља; • равномернија покривеност свих делова Општине телекомуникационом мрежом и развијање и ширење мреже оптичких каблова; • јачање сигнала мобилне телефоније и већа покривеност сигналом Брдско-планинске зоне; • трансформација и модернизација постојећих ТТ јединица (дигитализација телефонских централа); • боља покривеност територије Општине и повећање квалитета ТВ и радио сигнала; • даљи развој и јачање саобраћајних веза које Општина има са окружењем, првенствено друмског саобраћаја на државним путевима првог и другог реда; • оптимално повезивање општинским путевима свих насеља са центром општине; • преиспитивање и побољшање јавног превоза (аутобуских линија); • подизање нивоа услуге и повећање безбедности у саобраћају; • реконструкција и појачано одржавање општинских путева.
<p>У погледу заштите и коришћења природних и непокретних културних добара:</p> <ul style="list-style-type: none"> • интегративна заштита и управљање непокретним културним добрима и природним добрима као генератором туристичког и ширег економског развоја; • адекватна презентација и укључивање непокретних културних добара и природних добара у туристичку понуду Општине; • заштита, очување, конзервација или обнова културних вредности и унапређење квалитета окружења културних вредности; • заштита непокретних културних добара од свих облика неконтролисаних изградње, која може трајно да деградира окружење културног добра па и сам идентитет културног добра; • очување јединствености, изворности и аутентичности природних вредности подручја, као и њихово унапређивање у складу са законом; • евидентирање, а затим и проглашење природних и културних добара која су предложена за успостављање претходне заштите;

У погледу заштите и унапређења животне средине:
<ul style="list-style-type: none"> • унапређење управљања отпадом; • унапређење заштите вода, земљишта и ваздуха од загађења и деградације; • заштита биљних и животињских врста, станишта и биодиверзитета; • заштита од елементарних непогода и удеса; • развој еколошке свести становништва; и • развој институционалног капацитета и система мониторинга животне средине.
У погледу коришћења и уређења простора од интереса за одбрану земље и заштиту од удеса и елементарних непогода:
<ul style="list-style-type: none"> • Ефикасна превенција удеса, разарања и елементарних непогода; • Ефикасно реаговање на појаву удеса или елементарне непогоде.

2.4.5 Општа концепција просторног развоја општине Ариље

Концепција просторног развоја општине Ариље је дефинисана на основу свеобухватне анализе стања, потенцијала и ограничења на простору Општине, на основу постављених општих циљева просторног развоја, као и на основу Програма развоја општине Ариље, Стратегије економског развоја и донетих планских и развојних докумената за подручје Општине.

Она реално позиционира елементе за дефинисање просторног развоја Општине, дајући предност онима који ће допринети квалитативном помаку у животу локалног становништва, и може се представити у 12 основних тачака (**СТРАТЕГИЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ**) које представљају концепцију просторног развоја општине Ариље:

1. **Умањивање и заустављање негативних демографских токова.** У складу са таквим стратешким опредељењем планска решења се дефинишу на начин да допринесу остваривању основних циљева у демографском развоју, и то: повећању природног прираштаја; смањивању миграција село-град и задржавању младог становништва у сеоским подручјима; поправљању образовне структуре; и, смањењу незапослености. Пошто је један од приоритетних циљева израде Просторног плана обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине, кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине, приоритет приликом дефинисања планских решења представљају насеља Брдско-планинске зоне, која се одликују најслабијим демографским потенцијалом.
2. **Формирање центара заједнице насеља** и њихово квалитативно повезивање са насељима која им гравитирају, као и стварање друштвено-економских и тржишних услова за развој сеоских насеља, што ће подстаћи и усмерити равномернији и усклађенији развој мреже насеља на подручју Општине. У том смислу се подстичу центри који могу да утичу на развој више околних сеоских насеља, као и да омогуће рационалнију просторну организацију привредних веза у мрежи насеља, и то општински центар Ариље и центри заједнице села Крушчица, Бреково и двојни центар Ступчевићи-Трешњевица. Основни циљеви будућег развоја села и руралних подручја су: стварање друштвено-економских и тржишних услова за убрзани свеукупни развој сеоских насеља; активирање локалних потенцијала; и, побољшање социјалног и комуналног стандарда и квалитета живота на селу уопште.
3. **Побољшање квалитета живљења грађана** кроз подизање квалитета услуга које им пружају јавне институције и доступности јавних служби свим становницима Општине.
4. **Даље унапређење пољопривредне производње**, првенствено кроз развој воћарства, на првом месту производње малине (као активности од регионалног и националног

значаја), као и приоритетан развој сточарства претежно у Брдско-планинској зони. Пољопривредну производњу треба заснивати у наредном периоду на принципима: тржишне привреде, који подразумева да је профит основни мотив за бављење сваком привредном делатношћу; одрживог и интегралног руралног развоја; и компаративним предностима подручја за производњу одређених специфичних производа који имају перманентан раст тражње на светском тржишту (пољопривредно-прехранбени производи вишег и високог стандарда), уз испуњење европских и светских стандарда. Основни циљ развоја пољопривреде јесте: формирање комерцијалних приватних пољопривредних газдинстава као основних организационо-привредних субјеката у развоју пољопривреде; модернизација постојећих и изградња нових савремених прерађивачких капацитета, усклађених са европским стандардима; и формирање специјализованих задруга и удружења.

5. **Развој сектора малих и средњих предузећа** и успостављање стабилног, напредног и конкурентног подручја са препознатљивим идентитетом у регионалним оквирима. Град Ариље треба да задржи карактер малог индустријског центра. Основни циљ јесте развој малих и средњих предузећа, која треба да допринесу већем запошљавању и равномернијем просторном развоју Општине. Производња треба да буде базирана на сировинској основи (приоритет прерада пољопривредних производа) и везана за развој нових производних активности и технологија са високим учешћем знања.
6. **Развој туризма**, кроз повећање броја туриста и туристичких капацитета, обједињавање туристичке понуде и њено укључивање у регионалну туристичку понуду. Основни циљ јесте дефинисање планског основа и развој бањског, спортско-рекреативног, сеоског и ловног туризма у Брдско-планинској зони, туризма на води на будућој акумулацији Орловача, као и излетничког, спортско-рекреативног, сеоског и туризма презентације културних добара у Зони насеља Ариље и Зони државног пута првог реда и реке Моравице.
7. **Модернизација постојећих и изградња нових инфраструктурних система.** Даљи развој електроенергетске мреже кроз обезбеђење довољног, сигурног и квалитетног снабдевања електричном енергијом свих потрошача на подручју Општине, при чему основни циљ представља модернизација, доградња и ефикасно одржавање преносне и дистрибутивне мреже и трафо станица. Изградња магистралног гасовода Пожега-Ариље и гасификација индивидуалних домаћинстава и индустрије. Даљи развој телекомуникација, кроз повећање квалитета и доступности њених услуга свим становницима на подручју Општине, при чему је основни циљ просторног развоја равномернија покривеност свих делова Општине телекомуникационом мрежом. Изградња водoprивредне инфраструктуре, и то проширење капацитета водовода, као и приоритетна доградња канализационе мреже и постројења за пречишћавање отпадних вода.
8. **Даљи развој друмског саобраћаја, односно мреже општинских путева**, како би се свим становницима Општине обезбедио брз и квалитетан приступ државној путној мрежи (државним путевима I и II реда). Основни циљеви развоја саобраћајног система на подручју Општине су даљи развој и јачање саобраћајних веза које Општина има са окружењем, првенствено друмског саобраћаја на државним путевима првог и другог реда, као и оптимално повезивање свих насеља са центром општине. Циљеви развоја мреже општинских путева су: реконструкција и појачано одржавање општинских путева са савременим коловозом; изградња савременог коловоза на појединим путевима под туцаником и земљаним путевима; и доградња мреже општинских путева, односно успостављање појединих попречних веза у постојећој мрежи.
9. **Заштита и коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживости.** Заштита, уређење и рационално коришћење пољопривредног земљишта. Очување и унапређење шумског фонда, при чему основни циљ представља превођење ниских

(изданаких) у високе шуме. Коришћење минералних ресурса (неметала), првенствено за локалне потребе, уз детаљно испитивање еколошке и економске оправданости њихове експлоатације. Рационално коришћење водних ресурса, заштиту изворишта водоснабдевања "Велики Рзав", и регулација водотокова Рзава и Моравице;

- 10. Унапређење система заштите и развој непокретних културних добара и природних добара** на принципима одрживости, односно њихова презентација у склопу туристичке понуде Општине и региона.
- 11. Живот у здравој животној средини**, што подразумева даљу заштиту животне средине и унапређење њеног квалитета, са основним циљевима: унапређење управљања отпадом; унапређење управљања заштитом и коришћењем вода; заштита земљишта од загађења и деградације; очување квалитета ваздуха; заштита биљних и животињских врста, станишта и биодиверзитета; заштита од елементарних непогода и удеса; развој еколошке свести становништва; и развој институционалног капацитета и система мониторинга животне средине.
- 12. Стварање имиџа и бренда општине Ариље**, који треба да буде препознатљив у регионалним, националним и међународним оквирима, и базиран на економски најзначајнијим активностима, и то: ПРОИЗВОДЊИ МАЛИНЕ, ТЕКСТИЛНОЈ ИНДУСТРИЈИ, ПРОИЗВОДЊИ ПИЈАЋЕ ВОДЕ, ТУРИЗМУ заснованом на природним и створеним вредностима и др.

3 ПЛАНСКА РЕШЕЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

3.1 НАМЕНА ПРОСТОРА И БИЛАНС ПОВРШИНА

Одређивање основне намене простора у општини Ариље подразумева дефинисање пољопривредног, шумског, водног и грађевинског земљишта, при чему свака од издвојених макрозона има своје карактеристике и тенденције у даљем просторном развоју.

Брдско-планинска зона је највећа зона са селима разбијеног типа и доминантном пољопривредом, у којој доминира пољопривредно и шумско земљиште. Водно земљиште је представљено површинским токовима Малог Рзава и Великог Рзава са притокама. Услед разбијене структуре сеоских насеља, грађевинска подручја није могуће јасно дефинисати, па самим тим ни планирати. Концепт просторног развоја у овој зони је базиран претежно на пољопривреди (воћарство, сточарство), туризму и водопривреди. Нису извршене веће промене у односу пољопривредног, шумског, водног и грађевинског земљишта, изузев повећања водног земљишта за потребе формирања акумулације "Орловача" у оквиру Регионалног система за снабдевање становништва водом. Реализација планских решења, која има за циљ заустављање негативних демографских токова и интензивнији развој ове зоне, иницира изградњу објеката туристичке понуде, мини сточне фарме, рибњаке, мање фабрике воде, поједине инфраструктурне системе и сл., при чему се неће значајно смањити површине пољопривредног и шумског земљишта.

Зона државног пута првог реда и реке Моравице је зона са селима линеарно распоређеним уз државни пут првог реда М21/1 и ток Моравице (долину), са доминантним воћарством, знатним бројем мањих погона за прераду воћа, прераду дрвета и текстилну производњу. У овој зони је изражена тенденција згушњавања у формираном грађевинском подручју. У централном делу са правцем простирања север-југ налазе се мање количине водног земљишта (река Моравица) и грађевинско подручје, док је у ободним деловима претежно заступљено пољопривредно и шумско земљиште. Концепт просторног развоја ове зоне је базиран на воћарству и развоју индустрије малих и средњих предузећа, као и на интензивнијем комуналном опремању и изградњи инфраструктурних система. Пошто је потреба за изградњом нових објеката изражена у већ формираном грађевинском подручју, или у простору између мањих формираних грађевинских целина (засеока), површине грађевинских подручја су проширене у северном делу, односно у контактном простору са Зоном насеља Ариље (Богојевићи, Драгојевац), као и у близини центара осталих насеља и у уском појасу уз државни пут првог реда М21/1. Веће промене површина пољопривредног, шумског и водног земљишта нису извршене, изузев мањих површина окружених постојећим грађевинским подручјем које су намењене за изградњу.

Зона насеља Ариље је зона доминантног центра развоја и околних приградских насеља, у којој је претежно развијен секундарни и терцијерни сектор. Ова зона се одликује знатним количинама грађевинског земљишта, водним земљиштем (Велики Рзав и Моравица), пољопривредним и мање шумским земљиштем. Концепт просторног развоја ове зоне је базиран на интензивном инфраструктурном опремању, даљем индустријском развоју (прерада пољопривредних производа, текстилна и дрвопрерађивачка индустрија и сл.), пољопривреди, туризму, водопривреди (ЈП Рзав) и др. У овој зони је планирано радијално ширење грађевинског подручја, у коме се поред изградње инфраструктуре и привредних објеката, јавља потреба за изградњом индивидуалних стамбених објеката. Гасификација подручја, валоризација саобраћајног положаја и евентуално формирање робно-транспортног центра, развој јавних служби, као и решавање основних комуналних проблема, су перспективне активности, које могу допринети даљем развоју и повећању квалитета живота.

Табела 2: Биланс површина на подручју просторног плана

Насеље:	Површина КО (ха)	Постојеће – 2010.				Планирано 2021.			
		Пољопривредно	Под шумом	Грађевинско	Остало и неплодно	Пољопривредно	Под шумом	Грађевинско	Остало и неплодно
Ариље	392.6	16,2	2,9	373,1	0,4	16,2	2,9	373,1	0,4
Бјелуша	3554.5	1915,9	1454,0	90,9	91,3	1880,9	1484,0	95,9	91,3
Богојевићи	776.1	518,7	152,0	54,4	51,6	488,7	162,0	74,4	51,6
Бреково	2913.8	1806,4	977,4	69,8	57,9	1793,4	987,4	72,8	57,9
Вигоште-Поглед	1069.6	564,2	397,6	72,9	37,0	554,2	397,6	82,9	37,0
Вирово	1016.3	563,6	362,5	75,0	22,1	558,6	362,5	80,0	22,1
Висока	3433.1	2120,0	1153,4	76,2	81,5	2086,0	1183,4	80,2	81,5
Вране	771.4	431,0	261,4	42,6	36,2	423,0	261,4	50,6	36,2
Грдовићи	330.1	163,0	125,1	14,9	29,2	159,0	125,1	18,9	29,2
Гривска	1670.9	820,7	759,9	46,9	53,4	812,7	764,9	49,9	53,4
Добраче	3401.1	1834,7	1401,3	95,9	69,0	1819,7	1411,3	100,9	69,0
Драгојевац	654.1	350,8	238,2	22,2	32,6	340,8	244,2	26,2	32,6
Крушчица	2514.8	1303,6	1077,5	62,2	67,5	1286,6	1057,5	65,2	105,5
Латвица	970.1	456,4	440,5	34,5	39,6	446,4	446,5	38,5	39,6
Миросаљци	2015.6	1020,5	854,5	86,6	52,2	1003,5	864,5	93,6	52,2
Радобуђа	1538.1	785,8	625,7	84,8	51,8	755,8	611,7	86,8	91,8
Радосево	1684.4	963,0	626,2	49,8	45,4	943,0	613,2	52,8	75,4
Северово	1607.7	831,9	649,7	27,0	87,1	821,9	656,7	30,0	87,1
Ступчевићи	1319.3	788,0	419,2	75,2	37,6	780,0	419,2	83,2	37,6
Трешњевица	2532.6	1463,8	965,1	53,4	48,1	1455,8	968,1	58,4	48,1
Церова	756.8	430,8	242,1	66,2	21,1	420,8	242,1	76,2	21,1
Укупно	34923	19149	13184	1578	1012	18847,0	13266,2	1690,5	1120,3

3.2 ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА

3.2.1 Пољопривредно земљиште

Основно планско решење је заштита најквалитетнијег пољопривредног земљишта као природног ресурса и потенцијала за развој пољопривреде, и то првенствено у долини реке Моравице, изван зоне непосредно уз државни пут првог реда која је већ делимично изграђена. Приоритетно је потребно заштитити:

- Брусничко поље;
- Латвичко-Богојевачко поље; и
- земљишне површине у равничарском делу Ступчевића (економија земљорадничке задруге Латвица), Миросаљаца (Косово), Вирова (Доње и Горње поље).

У наведеним зонама није дозвољена промена намене пољопривредног земљишта, изузев у зони дефинисаној за ширење урбаног подручја и зонама дефинисаним за грађевинска подручја. У осталим деловима Зоне насеља Ариље и Зоне државног пута првог реда и реке Моравице, као и у Брдско-планинској зони дозвољена је промена намене пољопривредног земљишта од б до 8 катастарске класе.

Остала планска решења која се односе на пољопривредно земљиште су:

- заштита традиционалних аграрних садржаја руралних предела од посебне природне, културно-историјске и научне вредности у атарима са интензивном пољопривредном производњом;

- успостављање контроле коришћења минералних ђубрива и средстава за заштиту биља, уз истовремено промовисање метода њихове интегралне примене у процесима техничко-технолошког унапређивања пољопривредне производње;
- заштита пољопривредног земљишта од I до IV катастарске класе, које се може предвидети за друге намене само у изузетним случајевима (грађевинско подручје, значајни објекти инфраструктуре од ширег значаја);
- земљишта VII и VIII катастарске класе може се у одређеном проценту пренаменити у шумско земљиште (садњом квалитетних врста дрвећа);
- наводњавање пољопривредног земљишта кроз изградњу акумулација за наводњавање на Малом Рзаву и Пањици (услови за наводњавање 3.068 ха површина под воћњацима и ратарско-повртарским културама), као и изградња прихватних резервоара и система за наводњавање;
- регулација корита Моравице од моста у Миросаљцима до Вироштака (спречиће се повремени плављење око 300 ха најплоднијег земљишта), као и уређење речних корита других водотока;
- заштита пољопривредног земљишта од површинских и подземних вода (у Богојевачком и Латвичком пољу), као и од процеса ерозије у брдским деловима Општине;
- стимулисање укрупњавања земљишних поседа у циљу стварања услова за изградњу робних газдинстава и спречавање даљег уситњавања парцела;
- рекултивација оштећених земљишних површина услед експлоатације глине и шљунка (Богојевићи, Миросаљци, Вирово, Ариље); и
- привођење култури запуштених и деградираних пољопривредних земљишта.

3.2.2 Шуме и шумско земљиште

Основна планска решења у циљу адекватног коришћења шума и шумског земљишта су:

- унапређење шумско-привредних ресурса, рационално коришћење дрвета као сировине и формирање мањих дрвопрерађивачких погона у Брдско-планинској зони и Зони државног пута првог реда и реке Моравице;
- спровођење шумско-узгојних радова и шумско-мелирационих радова, при чему је приоритет подизање култура багрема на нагибима преко 40% на речним обалама;
- разматрање могућности и евентуално формирање других шумских целина са више функција, нпр. на локалитетима Жировањ, Брусник, око Трешњевице и др. (лов, туризам, спорт и рекреација, сакупљање шумских плодова и др.);
- пошумљавање земљишта испод VI катастарске класе аутохтоним врстама лишћара или одговарајућим врстама четинара;
- пошумљавање ерозивних предела, при чему је приоритет лева обала средњег тока Великог Рзава;

Поред наведених планских решења која се односе на целокупно подручје општине Ариље, овим планом се дају и одређена решења која су специфична за поједине макрозоне:

у Брдско-планинској зони,

- формирање вишенаменске шумске целине Кукутница-Будеч-Малич-Седалац у Брдско-планинској зони, као просторне целине са значајним шумско-привредним и другим потенцијалима (ловни, туристички и др.);
- превођење ниских шума у високе;
- експлоатација и прерада споредних шумских производа и формирање одговарајућих прерађивачких погона;
- пошумљавање пољопривредног земљишта испод VI катастарске класе;
- пошумљавање сливног подручја Великог и Малог Рзава;

- обнављање деградираних шума (пошумљавање, мелиорације);

у Зони државног пута првог реда и реке Моравице,

- формирање вишенаменске шумске целине Голубац-Милошевића воде, у којој би приоритетна функција остала производња дрвне запремине, уз развој туристичко-рекреативне функције (уређење шумске куће, обележавање стаза за шетњу и изградња трим стазе);
- формирање вишенаменске шумске целине Дубовац-Миросаљци, у којој би се поред производње дрвета развила и ловно-туристичка функција и производња дивљачи (изградња ловно-узгојног центра Дубовац за дивљу свињу и јеленску дивљач);
- подизање интензивних култура меких лишћара у алувијалној зони, посебно у долини Моравице и већих притока; и

у Зони насеља Ариље,

- подизање интензивних култура меких лишћара и багрема; и
- уређење шумских локалитета у Зони насеља Ариље и развој излетничког туризма (уређење парк-шума и повећање зелених површина по глави становника на годишњем нивоу до 0,5м² или око 30 ари годишње).
- Изградња стаза за шетњу, трим и бицикличких стаза
- очување шумских комплекса и појединачних стабала у градском језгру.

3.2.3 Воде и водно земљиште

Основна планска решења која се односе на воде и водно земљиште на подручју општине Ариље су:

- **Заштита и активирање локалних изворишта водоснабдевања** – ради сигурнијег водоснабдевања у летњем периоду када вода са Рзава није довоља потребно је активирати локална изворишта;
- **Проширење Међуопштинског система за водоснабдевање "Рзав"** - део Западноморавско-рзавског регионалног система који снабдева општине Ариље, Пожега, Лучани, Чачак и Горњи Милановац. У оквиру прве фазе изградње система предвиђена је изградња акумулације Сврачково која се налази на територији општине Пожега. Друга фаза предвиђа изградњу две узводне акумулације "Роге" (на територији Пожеге) и "Орловача", којима се карактеристике овог подсистема знатно побољшавају. Као перспективно решење реализације овог подсистема предвиђа се и превођење воде из слива Увац, чиме би овај подсистем постао постао најважније извориште Србије;
- **Коришћење воде за флаширање** – на извориштима са највећом издашношћу, и то: Велика и Мала Бања у Клисури; Водена пећина у Добрачама; изворишта дуж државног пута првог реда Ариље-Ивањица (уз претходно спроведене активности на испитивању еколошке и економске оправданости);
- **Коришћење воде за наводњавање** – првенствено у долини Моравице. Предлаже се концепт са две мини акумулације и то: на Пањици (Добраче); и на Малом Рзаву (између Радобуђе и Гривске) и са мини преградама на осталим притокама Моравице;
- **Интензивни развој рибњака** на Малом Рзаву, Пањици и другим мањим токовима;
- **Коришћење вода за туризам и рекреацију** –излетнички туризам, риболов и др. У оквиру овог решења приоритет има уређење корита Великог Рзава од планиране акумулације Сврачково, до ушћа у Моравицу, и то: уређење обала, пешачких стаза и изградња рекреативног комплекса на простору „Вилиман“.
- **Активности на заштити вода** - изградња комуналне инфраструктуре и постројења за прераду отпадних вода; минимизирање и неутралисање штетних утицаја од интензивне пољопривредне производње; побољшање режима малих вода на Великом и Малом Рзаву и Моравици око и низводно од Ариља наменским

испуштањем воде из планиране акумулације "Сврачково" у маловодним периодима; и примена биотехничких и биолошких мера заштите;

- **Заштита од површинских вода**-изградња заштитних линијских система (Моравица, Велики Рзав) за пасивну заштиту од поплава. Потребно је да ови системи обезбеде заштиту од поплава Ариља и других насеља у алувиону река најмање од тзв. стогодишњих вода и заштиту пољопривредног земљишта од педесетогодишњих вода. У приобаљу Моравице и Великог Рзава, потребно је дефинисати зоне и границе потенцијалног плављења. На деловима тока на којима нису планирани линијски системи заштите, као и на мањим водотоцима (Мали Рзав, Велики Рзав узводно од Шевеља, Моравица узводно од Миросаљаца и Пањица) уређење се врши искључиво методама натуралне регулације, да би се сачувале њихове еколошке и амбијенталне вредности, као и биодиверзитет. За стабилизацију корита користити природне материјале (камен, габионе са шљунком и каменом, фашине), уз стабилизацију обала фитосанационом заштитом, наменски одабраним растињем итд.; и
- **Идентификација потенцијално угрожених локалитета и зона од високих подземних вода** – као и подизање критеријума заштите (снижењем нивоа подземних вода за екстремне услове), односно подизање степена заштите вреднијих садржаја (локални дренажни системи заштите).

3.2.4 Геолошки ресурси и минералне сировине

Основна планска решења по питању коришћења минералних сировина су:

- претварања неплодне површине у селу Добраче (пределу Обла Глава-Пањица) у позајмиште кречњака и производњу квалитетног техничког грађевинског камена.
- коришћење мермера на локалитету Клокоч за локалне потребе;
- коришћење шљунка и песка у водотоцима.

3.3 ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА, НАСЕЉА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ

3.3.1 Становништво

Према Попису становништва из 2002. године у општини Ариље живи 19784 становника, од чега 34,1% (6744) живи у општинском центру Ариље.

Број становника је у последњих педесет година у благом опадању, са различитом динамиком. У општинском центру и приградским насељима број становника се повећава, док сеоска насеља у целини бележе константан пад броја становника. Удео аутохтоног становништва износи 57,5% (11374), интерних миграната 23,2% (4598), док се 18,9% (3739) становништва доселило из других општина и република (укључујући и републике бивше Југославије).

Недостатак евиденције података о природном и механичком кретању становника на нивоу насеља, налажу да се и даље раде само **процене броја становника (пројекције)**.

Табела 3: Процене броја становника по насељима општине Ариље за 2012. и 2021 годину.

		Број становника				
		1981	1991	2002	2011 (процена)	2021 (процена)
1	Ариље	4982	6074	6744	7418	7700
2	Бјелуша	828	656	565	480	450
3	Богојевићи	682	675	629	598	605
4	Бреково	992	829	671	537	520

5	Вигоште	610	970	1034	1086	1120
6	Вирово	679	615	586	527	520
7	Висока	848	622	474	356	330
8	Вране	593	748	775	814	850
9	Грдовићи	307	445	471	471	480
10	Гривска	573	454	357	268	260
11	Добраче	1293	1020	821	657	645
12	Драгојевац	390	356	312	281	270
13	Крушчица	839	608	474	356	345
14	Латвица	495	364	323	275	270
15	Миросаљци	1022	896	847	805	830
16	Поглед	449	588	627	658	680
17	Радобуђа	531	474	387	310	300
18	Радошево	590	503	370	259	250
19	Северово	494	403	294	206	200
20	Ступчевићи	927	957	952	952	980
21	Трешњевица	1037	991	920	874	900
22	Церова	950	1087	1151	1209	1230
УКУПНО:		20111	20335	19784	19394	19735

Изнете процене броја становника представљају тзв. "нулти сценарио", односно сценарио који не претпоставља значајне промене у друштвено-економској структури становништва.

Међутим, уколико дође до значајнијег социо-економског развоја, одступања у односу на овај сценарио десиће се у правцу опоравка стопе наталитета, већег ангажовања радне снаге и прерасподеле у структури делатности запосленог становништва. За такве промене **највећи демографски потенцијал имају насеља Ариље, Вигоште, Поглед, Грдовићи, Вране, Церова и Ступчевићи**. У случају негативних промена, процес демографског старења би се интензивирао, структура делатности остала немодернизована док би се постепено смањивао обим радног континента. Овакав сценарио највише прети **насељима са најслабијим демографским потенцијалом Гривска, Висока, Крушчица, Добраче, Северово, Бјелуша, Радошево, Бреково и Латвица**.

3.3.2 Однос градских и сеоских насеља и функционално повезивање насеља и центара

Основу предлога концепције будућег развоја и организације мреже насеља и центара чине заједнице насеља (групације насеља у гравитационој зони већег и значајнијег сеоског или мешовитог насеља). У оквиру ових заједница одређена насеља (са повољнијим саобраћајно-географским положајем, вишим нивоом опремљености јавним службама и концентрацијом привредних и непривредних делатности и становништва, са одређеним традиционалним односима), која су почела да се издвајају у односу на околна села, убудуће ће обављати улогу центара. Заједнице насеља су резултат покушаја остварења основног циља задржавања становништва у руралним просторима и стварања хијерархијски хомогеног система насеља и центара са могућношћу добре интеграције.

Избор секундарних центара у мрежи насеља и њихов даљи развој задовољава низ локационих услова. Према садашњем стању, највећу улогу у наредном периоду децентрализације имаће двојни центар Ступчевићи-Трешњевица, Крушчица и Бреково. Повезивањем села у заједнице око наведених центара постићи ће се квалитетнији економски и социјални ефекти, при чему се подразумева и даље повезивање ових центара са Ариљем као доминантним општинским центром. Предложена организација има за циљ да, кроз стварање основних осовина развоја, допринесе стварању рационалније мреже центара који треба да буду носиоци трансформације околних насеља.

Према овој концепцији предлаже се развој следеће хијерархије центара и насеља:

- **град и општински центар Ариље**, са развијеном привредном компонентом која покрива и делове суседних општина;
- **приградска насеља са карактеристикама урбаних подручја** (Грдовићи, Поглед, Вигоште, Вране, Церова);
- **центри заједница сеоских насеља** (Ступчевићи-Трешњевица, Крушчица и Бреково); и
- **примарна сеоска насеља**.

Табела 4: Основни подаци о заједницама насеља општине Ариље.

Заједнице насеља	Број становника			Број насеља ГПЦ	Површина ГПЦ (km ²)	Саобраћ. удаљеност ЦЗН – ОЦ (km)
	2002	2011	2021			
Ариље	11775	12493	12880	8	69,45	-
Ступчевићи-Трешњевица	3983	3785	3855	6	82,68	7
Бреково	2057	1674	1615	3	98,70	22
Крушчица	1969	1445	1385	5	109,11	22

ЦЗН-центар заједнице насеља; ГПЦ-гравитационо подручје центра; ОЦ-општински центар;

Поред наведеног, планска решења просторног развоја мреже насеља и центара на подручју општине Ариље су:

- даљи развој друштвених сервиса у Ариљу, као и проширивање зоне деаграризованих насеља у околини града;
- развој двојног центра Ступчевићи-Трешњевица, са локалитетом прераде пољопривредних производа;
- развој центара заједнице села Бреково и Крушчица, првенствено заснован на пољопривреди, односно изградњи објеката компатибилних пољопривредној производњи (хладњаче, откупне станице, семенски магацини и др.);
- лоцирање и развој производних погона (мањих индустријских и занатско-производних) и делатности терцијарно-квартарног сектора у насеља сеоских подручја, у циљу њихове функционалне трансформације и стварања нуклеуса даљег развоја;
- реконструкција и доградња мреже саобраћајница и интензивирање јавног саобраћаја, првенствено у насељима Брдско-планинске зоне, а у циљу успоравања иселжавања и миграције становништва ка Ариљу и другим градовима;
- селективно преношење појединих функција и активности (управних, административних, економских, културних, посредничких, итд.) из општинских у друге центре, због неопходности квалитативног преображаја просторне и социоекономске структуре мреже насеља; и
- лоцирање и развој нових производних погона у центрима заједнице села, прилагођених савременим технологијама и еколошким стандардима, а по могућству и аутохтоним сировинама. Комплементарно планским решењима из области индустрије, у њима треба развијати трговинске, занатске, угоститељске, туристичке и културно-образовне делатности уз развијање јавно-социјалне инфраструктуре.

3.3.3 Организација јавних служби

Приликом дефинисања основних планских решења, у складу са наведеним циљевима, уважена је функционална и хијерархијска организација мреже насеља, као и значај културних, социјалних, економских и демографских обележја појединих области и насеља, и то првенствено кроз:

- независност и самосталност организације јавних служби у односу на управно-административне функције насеља (што би максимално мотивисало приватне инвеститоре, различите фондациије или друге непрофитабилне асоцијације);
- остваривање равноправности свих облика својине у организацији јавних служби, како би се створили услови за комплементарни однос различитих облика својине и конкуренција између различитих понуђача услуга; и
- организација посебних програма у сеоским подручјима прилагођених њиховим карактеристикама (што се посебно односи на програме друштвене бриге о деци, социјалну и здравствену заштиту старих лица у старачким и самачким домаћинствима, побољшање услова и квалитета школовања деце у селима и сл.).

Мрежу објеката јавних служби на подручју општине Ариље треба формирати тако да се концентрација садржаја врши у центрима заједнице насеља, како би се обезбедио одговарајући ниво услуга.

То је могуће постићи кроз етапну социоекономску трансформацију и просторно-функционалну организацију простора, сразмерно подизању квалитета мреже друмских саобраћајница и организације јавног саобраћаја, а самим тим и јачањем гравитационе моћи центара.

Центри заједница насеља до краја планског периода треба да обнове постојеће објекте и да се опреме новим објектима јавних служби са следећим садржајима:

- матична основна школа са физкултурном салом и компјутерском опремом (осим за центар заједнице насеља Ступчевићи-Трешњевица, у оквиру које се матична основна школа лоцира у насељу Латвица);
- здравствени пункт са апотеком;
- предшколска установа;
- дом културе са библиотеком и мањом салом; и
- терен за мале спортове.

Поред општинског центра, приоритет имају центри заједница насеља Крушчица, Бреково и Ступчевићи-Трешњевица. Лоцирање објеката јавних служби у центре заједница насеља одвијаће се са основним циљем задржавања становништва у руралном подручју.

Основно образовање, релативно уједначеног квалитета школовања, мора се обезбедити за сву децу на територији општине (смањење разлика на релацији село-град). Приоритетан задатак у реорганизацији основног образовања је побољшање квалитета наставе повећањем гравитационог подручја школа ван града Ариља, и то кроз:

- адаптацију и реконструкцију матичних школа у центрима заједнице насеља;
- одговарајуће опремање школа савременом наставном и инфраструктурном опремом;
- обезбеђивање квалитетног наставног кадра;
- обезбеђивање станова и побољшањем животног стандарда за наставно особље.

На основу досадашње расподеле матичних и подручних школа и броја ученика у њима, може се направити нова организација где би се укинула подручна одељења у примарним насељима где има мање од 10 ученика, а проширили капацитети у насељима ка којима гравитирају ђаци из околних насеља, у смислу доградње учioniчког и рекреативног садржаја, опремања новом инфраструктурном и наставном опремом. Истовремено је важно у наредном периоду омогућити организовање предшколских разреда у просторијама матичних основних школа.

Предложеним концептом развоја основног образовања подиже се социоекономски стандард живота у локалним заједницама, повећањем броја запослених у просвети и квалитетнијим образовањем деце, а самим тим повећава се мотивисаност становништва да остане у свом месту.

Средње образовање је организовано кроз рад средње школе у општинском центру Ариље. Постојећи школски простор у поређењу са параметрима за димензионисање капацитета објеката за средње образовање задовољава потребе ученика. Евентуалне потребе за новим простором решавају доградњом, адаптацијом или реконструкцијом постојећег објекта.

Смернице за повећање гравитационог подручја средње школе су:

- добро организован, субвенционисан (школски или јавни) превоз средњошколаца који живе удаљени преко 2 km од школе;
- стипендирање средњошколаца;
- организовање интернатског смештаја уз сарадњу са приватним сектором и фондацијама;
- побољшање квалитета наставе и понуда адекватног знања и вештина у складу са савременим средњошколским образовањем.

Такође, потребно је ангажовање локалне заједнице у организовању специјалистичких курсева у облику дневних или вечерњих школа, чиме се подиже информисаност становника о савременим сазнањима у развоју пољопривреде, приватног предузетништва, екологије, туризма, културе, информатике и телекомуникација, учења страних језика и могућност преквалификације. Од посебне важности за даљи развој села су и специјализоване обуке за оживљавање старих заната.

Истовремено је потребно преиспитати потребу за отварањем ђачког интерната и специјалистичке школе за одређене профиле и знања, у складу са будућом привредном оријентацијом и наменом локалног подручја (агро-технолошке, занатске, туристичко/угоститељске, спортске школе), који би могли бити изграђени и ван градског подручја.

Сразмерно привредном развоју и подизању степена запослености радно способног становништва, у планском периоду треба имати у виду изградњу установа за **дневни боравак предшколске деце**, првенствено у центрима заједнице села. При формирању модела организације ових установа пресудан је квалитет пружања услуга, доступност свим социјалним групама и покривеност што већег броја корисника. Подручна одељења предшколског карактера, осим у Ариљу, треба да постоје и у Крушчици, Брекову, двојном центру Ступчевићи-Трешњевица и Латвици, али и у другим местима у којима постоји оправдан интерес (првенствено довољан број деце).

Поменути принципи се односе и на **објекте и службе примарне здравствене заштите** које се, уз одговарајућу доступност, квалитет и стандард, морају обезбедити свим становницима Општине. Дом здравља на територији Општине опслужује мрежу здравствених објеката по насељима, при чему су територијална дистрибуција, покривеност стручним кадром и опремљеност скромни и недовољни у односу на потребе становништва.

Реконструкцију објеката здравствене заштите треба спроводити у оквиру постојећих просторних капацитета, кроз доградње, адаптације и реконструкције објеката на садашњим локацијама.

У циљу задржавања квалитетног стручног кадра у Општини, треба проширити обим услуга из области спортске медицине, обзиром на орјентацију коју чини туризам у коме спорт и спортске активности имају запажено присуство. Повећање капацитета фармацеутске делатности очекује се највећим делом из домена приватног сектора.

У погледу **социјалне заштите**, најизраженија је потреба за различитим облицима заштите старих лица. Неопходно је развијати нове модалитете, као што је обезбеђивање подршке породицама са старим лицима уз јачање патронажне мобилне службе (тзв. "помоћи у кући"), која се организује од стране установа за социјалну заштиту или приватних лица обучених за медицинску и другу помоћ, уз координацију надлежних служби.

У Општини је неопходно обезбедити и објекте за вишедневни и трајни боравак за особе са посебним потребама, уз истовремено обезбеђење објекта за дневни боравак у Ариљу.

У области **културе** потребно је културно-уметничке садржаје ускладити са будућом концепцијом развоја туризма и новим идентитетом општине Ариље. Град Ариље ће и даље остати центар културних дешавања, с тим што ће се паралелно одвијати обнова и реконструкција појединих објекта и обогаћивање садржаја основне културе, првенствено у центрима заједнице села.

Концепт **спортске и здравствене рекреације** у општини Ариље засниваће се кроз:

- изградњу спортских објеката и комплекса у урбаном ткиву;
- изградњу спортских терена у двориштима школа као отворених или затворених игралишта;
- изградња мањег спортског центра (аква парк, затворена сала, атлетска стаза у Зони насеља уз државни пут првог реда и реку Моравицу – КО Латвица); и
- подручја у којима доминира зеленило и природни мотиви, плански намењена за одвијање активности у слободном простору, уз минимум прилагођавања терена (за купалишта, пешачке, бицикличке и трим стазе) и без изградње већих објеката.

Приоритет представља изградња, одржавање, осавремењивање и обогаћивање садржајима, примарних објеката физичке културе (фискултурне сале, отворени терени за мале спортове) у свим матичним школама, уз изградњу јавних спортских објеката и терена у центрима заједнице насеља.

За потребе даљег планирања у области јавних служби, као и реализације појединачних објеката, овим просторним планом се утврђују основни нормативи.

Табела 5: Нормативи за планирање јавних служби.

Јавне службе	П Парцеле по детету / становнику* (у м ²)	Радијус гравитације (м / становника*)	БГП објекта по детету / ученику* / књижи** (у м ²)	П учioniчког простора по ученику (у м ²)	БГП објекта по становнику / кориснику* (у м ²)	Број ученика / корисника књижа* (на 1 запосл.)	Број ученика (по одељењу)	Број седишта / књижа* (по становн.)	Број седишта / књижа* / лежаја** (по запосл.)	Број седишта / лежаја* / чланова** (на 1000 становн.)
Предшколско васпитање	15	600-1000	6,5		6,5					
Образовање	основно	15	1500	6*	2	6	15	25-30		
	средње	30		15*	2		15	25-30		
	више и високо			15*	15	15	10			
Студентски домови					15		10			
Социјална заштита	домови за децу	35		15						
	домови за одрасле	30*				20				
	домови за пензионере	45*				20				
Здравствена заштита	болнице					25			10**	3-5*
	домови здравља	0,2*	12000*			0,11				
	здр. станице и амбуланте	0,005*	3000*			0,003				
Култура	библиотеке и читаонице			0,01**			1,000*	3-4*	10000*	
	биоскопи							0,02	50	
	позоришта							0,01	10	6-10
	култ. уметн. друштва					1,35*				20**
	универзитет. сала					4,6*				10
Физичка култура и спорт	10*				0,25					

Објашњење скраћеница: П – површина; БГП – бруто грађевинска површина

3.4 ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ

3.4.1 Пољопривреда

Подручје општине Ариље је у односу на карактеристике пољопривреде и пољопривредне производње подељено у три пољопривредне зоне: **1) повртарско-воћарску; 2) воћарско-сточарску; и 3) сточарско-воћарску.**

Повртарско-воћарска зона обухвата уски појас најплоднијег земљишта у сливу реке Моравице и Великог Рзава, непосредно уз државни пут првог реда од Вироштака до Брусничког гробља. Површина ове зоне је око 1000 ха земљишта. Земљиште је плодно и равно и на њему је омогућена механизована обрада. У знатној мери је "нападнуто" изградњом стамбених и привредних објеката. Без обзира на релативно малу површину, због својих производних вредности ова зона је од изузетног значаја за пољопривредну производњу подручја Општине и ширег региона.

У производној структури заступљени су: кромпир, разне врсте поврћа на отвореном и затвореном простору, малина, интензивни засади јабука савременог сортимента, а последњих година и других врста јагодастог воћа (јагода у пластеницима, високожбунаста боровница). Ратарство је претежним делом у функцији сточарске производње. Гаји се кукуруз (хибридне сорте), крмно биље (луцерка, црвена детелина, сејане ливаде и др.), а на релативно малим површинама и стрна жита, која су великим делом потиснута јер нису могла да издрже економску конкуренцију са другим пољопривредним културама и производима.

Сточарство је мање заступљено, првенствено због високе насељености (највише се гаје говеда, свиње и живина).

Основно планско решење у овој зони представља заштита најквалитетнијег пољопривредног земљишта у долини Моравице (Брусничко поље, Латвичко-Богојевачко поље, ненападнуте земљишне површине у равничарском делу Ступчевића, Миросаљаца, Вирова и Ариља).

Воћарско-сточарска зона обухвата највећи део села Трешњевица, Ступчевићи, Латвица, Богојевићи, Миросаљци, Драгојевац, Церова, Вирово, Грдовићи, Вране, Вигоште, Поглед и Радобуђа. Пољопривредне површине у овој зони су око 6000 ха, и налазе се на надморској висини од 340м до 600м. Изнад 600м су мање површине земљишта у Радобуђи и Трешњевици. Са аспекта пољопривреде ово је најзначајнија пољопривредна зона у општини Ариље. У њој се производи преко 60% производње малине у Општини, и око 70% производње јабуке и других врста воћа. До почетка деведесетих година ова зона је била позната и по великој робној производњи млека и јунећег меса (преко 70% од укупне производње).

Ратарска производња, која је такође релативно добро развијена (крмно биље, кукуруз, сејане ливаде), је претежно у функцији сточарства. У овој зони се производе и велике количине кромпира (око 5000т тржних вишкова), што чини око 50% од укупне производње у Општини.

Основна планска решења у овој зони су:

- обезбеђење неопходних услова и примена стандарда квалитета хладњача по прописима ЕУ;
- изградња система за наводњавање (акумулације на Малом Рзаву и Пањици);
- изградња нових и активирање изграђених капацитета робних фарми у говедарству; и
- изградња мањег броја фарми свиња и живине (за производњу јаја и живинског меса).

Сточарско-воћарска зона је по површини (око 13000ха пољопривредног земљишта) највећи производни рејон на подручју Општине Ариље, са просечном надморском висином од 700м до 1382м. Обухвата планинска села Добраче, Бреково, Бјелушу, Високу, Радошево, Крушчицу, Северово и Гривску.

Основна планска решења, која се односе на производну оријентација у овој зони, су:

- робна производња и прерада меса и млека у препознатљиве специјалитете овога краја (говеђег, овчијег и козијег меса);
- робна производња воћа (малина, шљива и друге врсте воћа у складу са агроеколошким и тржишним условима производње);
- изградња нових хладњача;
- изградња рибњака на Пањици и Малом Рзаву, као и мрестилишта за производњу рибљега млађа у близини већих извора (Водена пећина, Сиге на Малом Рзаву у Гривској и Бјелуши).
- робна производња кромпира;
- развој алтернативних грана пољопривреде (производња лековитог и ароматичног биља, гајење ловне дивљачи, изградња рибњака на рекама Пањица и Мали Рзав, производња, откуп и прерада јестивих гљива).

У Сточарско-воћарској зони приоритетно би требало развијати производњу у органском поступку.

Говедарске робне фарме различитог капацитета подизаће се у свим селима ове зоне, односно планинског дела Општине. У Добрачком и Гривштанском пољу постоје услови за неколико фарми капацитета 20 до 30 грла музних крава, а у осталим селима препоручују се мини фарме капацитета 10 грла (што је праг рентабилности за ову производњу). Робне фарме оваца и коза, појединачног капацитета од 100 приплодних грла, препоручују се у свим планинским селима општине.

Основни производни смерови на говедарским фармама су млеко и месо, а на козарским фармама специјализоване врсте сира и јареће месо.

Локације фарми морају бити ван насеља, заклоњене од доминантних ветрова и обезбеђење са основним инфраструктурним садржајима, при чему се посебно мора решити нешкодљива обрада стајњака (чврстог и течног) и угинулих животиња. За обраду кланичних отпадака и угинулих животиња дозвољена је изградња погона за њихову прераду у сточну храну или ђубриво. У оквиру фарми обавезна је изградња мале коморе за дубоко смрзавање и складиштење наведених отпадака до њихове прераде. Отпадне воде са фарми не смеју се директно испуштати у реке.

У погледу капацитета за **прераду пољопривредних производа** најзначајнији објекти су хладњаче. Последњих година у Повртарско-воћарској зони је изграђен већи број хладњача, при чему су највећим делом грађене неплански, не испуњавају прописане услове и располажу застарелом технологијом. Укупни капацитети изграђених хладњача износе око 20.000 тона складишног простора. Основни приоритет у периоду до 2021. године јесте технолошко оспособљавање хладњача за више фазе прераде јагодастог воћа.

Поред наведених основних планских решења по зонама, као планска решења која се односе на читаво подручје општине издвајају се:

- успостављање пољопривредног информационог система;
- формирање и развој фарми за гајење ловне дивљачи: Голубац (перната дивљач); Латвичка планина, Пушине, Велики Остреш (дивље свиње); Радобуђа и Висока (срнећа дивљач); и
- повећање производних ресурса породичних пољопривредних газдинстава.

На делу Општине, који је обухваћен Просторним планом подручја изворишта водоснабдевања регионалног подсистема Рзав пољопривредна производња се може обављати једино на принципима органске пољопривреде, који подразумевају:

- спречавање негативних утицаја биљне и сточарске производње на квалитет воде и земљишта, успостављањем одговарајућег режима коришћења и обраде земљишта;

- антиерозиону и санитарну заштиту земљишта и санитарну заштиту ваздуха; и
- производњу тржишно атрактивних пољопривредно-прехрамбених производа у органском поступку, за којима расте потражња на светском тржишту.

3.4.2 Индустрија и МСП сектор

Модел полицентричног развоја и размештаја индустрије у општини Ариље у будућем периоду чине следећи центри и појаси:

- **Ариље** са приградским насељима као *примарна развојна зона*;
- **појас интензивније концентрације** малих и средњих предузећа **дуж државног пута првог реда**, претежно у већ изграђеном делу овог појаса, са акцентом на заштиту најквалитетнијег земљишта у неизграђеним деловима и са *са двојним центром Ступчевићи-Трешњевица*;
- **микроразвојни центри** *Крушчица и Бреково*; и
- **остала насеља** која искажу интерес за лоцирање малих погона еколошки чисте производње, сагласно правилима изградње и уређења простора.

Просторна организација индустрије биће представљена следећим зонама/појасевима и локалитетима:

1. Зона насеља Ариље:

- **радна зона "Град"** – која има површину око 23,5 ha и која је државним путем првог реда М21/1 подељена на два дела. Први део је већ оформљен комплекс који се директно ослања на градско ткиво, са мало слободних површина, док је други део, данас делимично активирајући, са довољно простора за смештај нових капацитета. Ова зона је намењена за лоцирање производних капацитета преваходно лаке прерађивачке индустрије која не загађује околину, уз могућност смештаја и погона производног занатства, складишних капацитета и сл. У циљу унапређења постојеће структуре привреде, боље искоришћености људских ресурса и знања, као и могућностима развоја и имплементације нових технологија у производни процес, потребно је формирати одговарајући технолошки парк локално-регионалног карактера, са претежно едукационо-иновационом функцијом. У том циљу, неопходна је сарадња и партнерство локалне самоуправне, високообразовних и научних институција, удружења предузетника и других заинтересованих актера, од које ће директно и зависити формирање технолошког парка. Он би имао и улогу "бизнис инкубатора", како би кроз услуге администрације, маркетинга и сл. пружао релевантну подршку у развоју идеја током почетног периода пословања малих и средњих предузећа.
- Јужно од Радне зоне "Град", између државног пута првог реда М21/1 и реке Моравице, налази се *сервисно радна зона* површине око 10 ha, као просторни комплекс који је мањим делом активирајући, намењен првенствено локацији малих производно-занатских и услужних капацитета у функцији складиштења производа;
- **радна зона "Церова"** површине око 11 ha, уз саобраћајницу која повезује и пут и насеље Церова, састоји се од два комплекса (дели их и саобраћајница и река Моравица) који су већим делом активирани.
- Између ове два дела радне зоне налази се *сервисно радна зона* површине око 3 ha, која са претходним комплексима обликује просторну целину са мањим просторним могућностима лоцирања нових капацитета еколошки прихватљиве производње и других привредних активности из домена услуга, производног занатства и сл.;
- **појединачни комплекси и локалитети за смештај малих и средњих предузећа** производне и услужне оријентације (нпр. јужно од центра локалитет предузећа „Прогрес“), дисперзно размештених у градском ткиву, дуж постојеће трасе државног пута првог реда М21/1 и у насељима из његове сфере утицаја.

2. Зона насеља уз државни пут првог реда М21/1 и реку Моравицу

- *специфичан развојни појас мешовите намене дуж државног пута првог реда М21/1, који поред функције становања има интензивнију концентрацију производно-услужних малих и средњих предузећа и предузетништва. Развој и размештај привредних капацитета биће утемељен на локалним развојним ресурсима (радној снази, сировинама, положајним предностима) и могућностима комплетирањем већ раније започетих производних активности, уз развој нових активности. Приоритет представљају мали погони текстилне индустрије, складиштења, виших фаза прераде пољопривредних производа, као и развој дрвопрерађивачких погона у функцији пољопривреде (израда амбалаже и сл.), као и мање металопрерађивачку активност и грађевинарство.*
- *микроразвојни двојни центар Ступчевићи-Трешњевица, уз могућност формирања мање предузетничке зоне (до 5 ха) на локалитету Дивљака, имаће улогу концентрације активности у овом развојном појасу;*

3. Брдско-планинска зона

- *локалитети у микроразвојним центрима Крушчица и Бреково до 2 ха, потенцијално и у другим сеоским насељима, за смештај капацитета за складиштење и прераду локалних пољопривредних ресурса (воћа, поврћа, сточарских производа, рибе) и споредних шумских производа (гљива, шумског воћа, лековитог биља) и сл., односно они прерађивачки и други капацитети који су комплементарни активностима у овој зони (пољопривреда, туризам, узгој риба) и који неће угрозити вредности простора.*

Основна правила коришћења и уређења простора с аспекта усмеравање размештаја индустрије:

- просторни размештај индустрије темељити на планираној мрежи центара и просторно-развојном потенцијалу зона (демографској структури, инфраструктурној опремљености, локалним ресурсима, радној снази и др.);
- за смештај индустрије и малих и средњих предузећа користити слободне површине у постојећим зонама/комплексима/локалитетима у циљу интензивнијег коришћења простора, као и искоришћења постојећег грађевинског фонда који је ван функције;
- прилагодити структуру локалне радне снаге потребама за новим радним местима (нови образовни профили, стално усавршавање и обука запослених и незапослених);
- и
- функционално и технолошко осавремењавати производњу и ниво инфраструктурне опреме локалитета.

Основна планска решења у погледу даљег развоја индустрије односе се на будуће акције Општине, са основним циљем стварања услова и погодности за даљи развој приватне иницијативе и предузетничког духа, и то:

- **унапређење инфраструктурне опремљености постојећих зона/локалитета** које је, сагласно локационо-развојним потенцијалима, могуће интензивније користити и просторно проширити (радне зоне "Град" и "Церова", локалитети мешовитог начина коришћења простора у оквиру дисперзно размештених појединачних локалитета и др.);
- **формирање нових зона/локалитета** опремљених примарном инфраструктуром, са циљем проширења понуде локација за смештај малих и средњих предузећа (у зони Ариља на потезима према Моравици, око локалитета Дивљака, у Крушчици, Брекову и другим насељима које исказу интерес и иницијативе за интензивирање локалног развоја;
- **даља диверзификација програмске оријентације** у већ афирмисаним областима привређивања. Увођење вишег степена финализације производа, како у

прехрамбеној индустрији тако и у другим областима привређивања (текстилној, металској, дрвопрерађивачкој, електро индустрији). Развој нових производних сегмената са високим учешћем знања и јачим међусобним повезивањем различитих области привређивања;

- **промоција развојних предности општине и центара за инвестициона улагања.** Припрема локација намењених за смештај малих и средњих предузећа и израда инвестиционе мапе и каталога Општине. Формирање базе података о потребама и понуди локалних предузећа;
- **формирање одговарајућег технолошког парка локално-регионалног карактера** и развој едукационо-иновационе функције, са циљем интересног повезивања и организовања привредних субјеката (кластера).

3.5 ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ ТУРИЗМА, ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКИХ ПРОСТОРА

Концепција развоја туризма општине Ариље базира се на развоју три туристичке целине са одговарајућим садржајима и активностима.

Туристичка целина I, која се поклапа са Зоном насеља Ариље и највећим делом се односи на његову околину, у којој је основно планско решење успостављање Ариља као примарног туристичког центра Општине, као и развој следећих активности:

- **презентација културних добара** – првенствено цркве Светог Ахилија, као непокретног културног добра од изузетног значаја и Старог језгра Ариља (део улице Светог Ахилија са деловима некадашње градске чаршије, Градска галерија, Конак сердара Мићића, Споменик малини). Туристичку понуду обавезно употпунити постављањем информативно туристичког пункта у самом граду, са пратећим садржајима (сувенирница);
- **развој спортско-рекреативног туризма** - са акцентом на активностима у оквиру Спортске хале и спортских терена у Градском парку, као и спортско-рекреативне активности на рекама (локације Висећи мост, Уски вир, Шевељ, Соњине чари, Боса нога и Урјак), уз изградњу градског базена. Организација туристичке понуде на овим локацијама подразумева уређење комплекса Спортске хале, уређење постојећих спортских терена, одржавање Градског парка, уређење водотока, риболовних стаза и речних плажа (приоритет Уски вир), уз активирање простора у комерцијалне, угоститељске и рекреативне сврхе;
- **развој излетничког туризма** – кроз уређење и развој локација на излетиштима Милошевића воде на Голубцу, Клокоч, Уски вир, Шевељ, Боса нога и Васковића воденица. Организација понуде на овим локацијама обухвата и уређење пешачких и бициклистичких стаза до поменутих локација;
- **развој ловног туризма** – активности на ловиштима у околини Клокоча, Вигошта и Голубца;
- **развој пословног туризма** – при чему је туристичка понуда првенствено везана за смештајне капацитете мотела Млинарев сан и хотела Елен (поребна реконструкција хотела);
- **даљи развој туристичких манифестација** - са ослањањем на традицију, фолклор и обичаје становништва, као и традицију организације постојећих манифестација "Ариљске зимске радости" и "Мајски дани културе". Понуду употпунити организацијом нових манифестација, као што је "Ариљско културно лето". У оквиру ове манифестације, или као посебан вид, може се успоставити и манифестација "Дани малине".

Туристичка целина II, која обухвата насеља Брдско-планинске зоне изузев Добрача и Брекова (на надморској висини преко 500 м), са следећим планским решењима:

- *успостављање туристичког центра Висока* – у коме би се развијао бањски, спортско-рекреативни, ловни, сеоски и излетнички туризам, првенствено кроз уређење и развој Височке Бање (изградња смештајних и угоститељских објеката и инфраструктуре), као и презентацију Округлице, Височке клисуре и археолошких локалитета "Црквине" у засеоку Алексићи, "Манастир" код засеока Стаменићи, "Грчко гробље-Обрешци" и "Јеринин град". За потребе организовања спортско-рекреативног туризма потребно је размотрити могућност и приступити реализацији скијашког комплекса Висока;
- *успостављање пункта сеоског туризма Бјелуша* – са презентацијом Цркве у Бјелуши као непокретног културног добра и крашког извора Бјелушка потајница као природног добра; и
- *евентуално успостављање других пунктова сеоског туризма (Радошево, Северово, Крушчица, Гривска и Радобуђа)* – са објектима традиционалне архитектуре (Радошево), излетничким туризмом (долина Рзава, археолошки локалитет Врањешка стијена), ловним туризмом (Шупља јела) и презентацијом непокретних културних добара (црква у Гривској, кућа Перке Крчевинац).

Туристичка целина III, која обухвата Зону државног пута првог реда М21/1 и реке Моравице, као и насеља Добраче и Бреково. Основно планско решење је успостављање двојног центра Ступчевићи-Трешњевица као туристичког центра (презентација културних добара – Црквица на Градини), као и:

- *успостављање пункта сеоског туризма у Добрачама* – са презентацијом манастира Клисура као непокретног културног добра и Водене пећине као природног добра (локалитет потребно обележити и уредити); и
- *успостављање пункта сеоског туризма Бреково* – са презентацијом Цркве у Брекову, музејске збирке Мића Гавриловића и чардака Милоша Максимовића као непокретних културних добара, уз евентуалну допуну понуде кроз манифестацију народног стваралаштва "Брековачко посело".

Основна планска решења у погледу развоја туризма су:

- дефинисање и обједињавање туристичке понуде Општине (израда туристичке карте Општине, постављање и опремање информативно-туристичког пункта у Ариљу);
- организација и обука становника сеоских домаћинстава за бављење туризмом;
- изградња и реконструкција путне инфраструктуре на приоритетним туристичким правцима (Ариље-Висока-Бјелуша-Ариље; Радошево-Сирогојно; Крушчица-Равни; Ариље-Голубац);
- постављање саобраћајно-туристичке сигнализације (локалитети и путокази);
- уређење обала река и купалишта (уређење острва Уски вир, Градске плаже код Висећег моста, Плаже у Шевељу и др.);
- завршетак изградње и уређења спортске хале и изградња базена у Ариљу (спортски комплекс "Градски парк");
- почетак уређења Височке бање (уређење прилаза, промоција локације за изградњу бањског комплекса и сл.);
- успостављање мини етно села у сеоским домаћинствима (Радошево, Бјелуша, Висока);
- изградња и одржавање ловно техничких и других објеката у ловиштима; и
- формирање туристичких тура, као основних организационих облика презентације туристичких потенцијала, и то:
 - **Жута туристичка тура** - Огледа се у повезивању манастирских и археолошких објеката различитог нивоа, при чему би госту требало да се

понуди полудневни излет, односно обилазак споменичког наслеђа (потребна организација и изградња допунских ресторанских објеката). Тура креће из Ариља (црква Светог Ахилија, Главна улица), преко Добрача (манастирски комплекс Клисуре) и Брекова (црква Светог Николе), до Бјелуше (црква Св. Тројице) као крајње тачке. Додатак овој тури могу да буду манифестације "Ариљско културно лето" и "Брековачко посело";

- **Зелена туристичка тура** - Састоји се из три целодневне туре. Прва тура обухвата обилазак простора у непосредној околини Ариља (пешачка тура). У оквиру ње туристима препоручити локалитете Клокоч и Милошевића воде, острво Уски вир, плажу "Боса нога", плажу на "Урјаку", са видиковцима изнад Ариља. Друга тура креће од Ариља (Млинарев сан), преко Крушчице (кањон Великог Рзава – Орловача), уз могућност спуштања низ кањон, или продужетак до Високе (Височка Бања). Трећа тура креће од Ариља (Млинарев сан), преко Добрача (Водена пећина) до Бјелуше (Бјелушка потајница). Зелена тура би требало да садржи и рекреациону пешачку (евентуално бициклическу) стазу са формираним стајалиштима и видиковцима.
- **Црвена туристичка тура** - Састоји се из полудневних излета у малињаке и учешће у берби малина (при чему је потребно приоритетно организовати сеоска домаћинства за такав вид туризма);
- **Плава туристичка тура** - Састоји се из обиласка мини етно комплекса традиционалне архитектуре. Потребно је у оквиру сеоских домаћинстава формирати апартмане од објеката традиционалне архитектуре. Гостима омогућити обиласке мини етно села, али и апартмански смештај у њима уз специјалитете традиционалне сеоске кухиње.

3.6 ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА

3.6.1 Саобраћај

Пошто је на подручју општине Ариље од видова саобраћаја заступљен само друмски саобраћај, планска концепција и решења се односе првенствено на мрежу категорисаних општинских и државних путева.

Преко државног пута првог реда М21/1 и државног пута другог реда Р-228, Општина остварује везу са општинама и градовима у ширем окружењу. Државни пут првог реда пролази кроз територију Општине правцем север–југ кроз КО Грдовићи, Ариље, Вигоште, Богојевићи, Латвица и Ступчевићи. Стационаже пута на уласку и изласку са територије Општине су (улазак: 9+343.00; излазак: 27+050.00). Државни пут другог реда пролази кроз територију Општине правцем североисток–југозапад кроз КО Вирово, Ариље, Поглед, Радобуђа, Гривска, Крушчица, Радошево и Висока. Стационаже државног пута другог реда Р228 на уласку и изласку са територије Општине су (улазак: 6+319.00; излазак: 48+876.00).

Веза са другим видовима саобраћаја своди се првенствено на везу са железничком пругом у Пожеги.

На територији Општине су заступљени и пешачки и бициклически саобраћај, који се обавља на малим релацијама и претежно у градском подручју Ариља, као и мањим обимом дуж државног пута првог реда М21/1. Јавни превоз за локалне потребе се огледа у аутобуским линијама Ариље-Дивљака, Ариље-Крушчица-Висока и Ариље-Добраче-Бјелуша.

Пошто се у наредном периоду очекују активности на планирању и пројектовању друге фазе аутопута Београд-Јужни јадран (деоница Пожега-граница са Црном Гором), кроз идејни пројекат при чему ће се одредити коначна траса ауто пута, у случају да она пролази кроз

територију општине Ариље ("Ивањичка варијанта") потребно је поштовати следеће принципе:

- заштита најквалитетнијег пољопривредног земљишта и зона интензивне пољопривредне производње у Зони државног пута првог реда и реке Моравице;
- заштита објеката у Зони насеља Ариље и Зони државног пута првог реда М21/1 и реке Моравице.

Са становишта заштите интереса општине Ариље, прихватљив је коридор ауто пута који је дат Просторним планом Републике Србије 2010-2020, кроз КО Вирово, Церова, Драгојевац, Миросалци и Трешњевице, који се пружа источно од реке Моравице и источно од центара ових насеља, као и западним ободом шумских комплекса Голубац и Дубовац.

За планирану „ивањичку варијанту“ ауто пута потребно је кроз просторни план подручја посебне намене обезбедити коридор у коме ће се успоставити режим заштите у складу са планираном наменом.

Након усвајања Просторног плана подручја посебне намене, његова решења и правила ће се примењивати на подручју које обухвата, уместо решења и правила датих овим Просторним планом.

У оквиру мреже државних путева потребно је изградити обилазницу државног пута првог реда око насеља Ариље и довршити путни правац Ариље-Висока-Љубиш-Кокин брод, на територији општине Ариље.

Као основна планска решења у области друмске инфраструктуре и саобраћаја дефинишу се:

- измештање делова постојећег државног пута првог реда и државног пута другог реда;
- реконструкција мреже општинских путева (22 деонице укупне дужине око 130 км);
- повезивање приградских насеља са општинским центром (мостови преко Великог Рзава и Моравице);
- изградња/измештање појединих деоница из зона потапања планираних акумулација "Сврачково" и "Орловача", и то:
 - деоница пута брана "Сврачково"- државни пут другог реда Р-228;
 - деоница пута на правцу Д. Крушчица (Р-228) - засеок Миличевићи -Масларски крш - круна бране Орловача – Равни; и
 - деоница пута на правцу Разложина (Р-228) - засеок Нашћење – засеок Митрићи, са мостом на профилу Велимири.

За потребе категоризације општинских путева, предлажу се две категорије општинских путева, односно општински путеви првог и другог реда. Као основни критеријуми за категоризацију предлажу се:

- саобраћајни критеријуми (повезивање територије више месних заједница са путем вишег реда или седиштем општине, повезивање центра месне заједнице са путем вишег реда, повезивање више месних заједница, повезивање делова насеља унутар месне заједнице);
- друштвено демографски критеријуми (број становника на подручју које пут повезује, површина територије, изграђеност објеката јавних служби);
- привредно развојни критеријуми (ниво индустријског развоја, развијеност пољопривреде, туристички потенцијали).

3.6.2 Водопривредна инфраструктура

Систем водоснабдевања у општини Ариље, у наредном периоду, развијаће се у два правца: (1) у насељима брдско планинске зоне задржаће се постојећи локални водоводи, са акцентом на контролу квалитета воде; (2) у Зони насеља Ариље и у Зони уз државни пут првог реда

M21/1 и реку Моравицу водоснабдевање ће се одвијати из градског водовода са акцентом на проширење обухвата домаћинства и укључивање алтернативних извора водоснабдевања.

У наредном периоду потребно је максимално ангажовати локална изворишта за потребе градског водовода, како не би био ослоњен само на водосистем „Рзав“ (услед недостатака у водоснабдевању последњих година), као и наставити активности на реализацији друге фазе водосистема „Рзав“.

Регионални систем РЗАВ на територији општине Ариље:

Брана "Орловача" планирана је на профилу "Масларски крш", између КО Крушчица (општина Ариље) и КО Равни (општина Ужице), око 33 км узводно од ушћа Великог Рзава у Моравицу. Брана "Орловача" је планирана као насута брана грађевинске висине око 77 м; котом нормалног успора 582 м н.м.; укупне запремине акумулације од 87 ×106 м3, са корисном запремином од 57 ×106 м3; подбранском хидроелектраном инсталисане снаге 13,5 MW при протоку од 25 м3/с, и очекиваном производњом електроенергије од 18 GWh/год.

Цевовод сирове воде: Довод сирове воде до ППВ у Ариљу (на коти 386,5 м н.м.) је гравитациони и изводи се у две фазе. За прву фазу у којој се тражи просечно 1200 л/с, предвиђен је цевовод дужине око 6 км и пречника 1400 мм, од водозахватне куле у језеру Сврачково дуж леве обале В.Рзава до везе са постојећим потисним цевоводом од ЦС "Шевељ" до ППВ "Ариље". За другу фазу, када се просечан проток сирове воде повећава на око 2500 л/с предвиђа се додатни цевовод, дужине око 2,5 км и пречника 800-1000 мм, који се води паралелно са постојећим цевоводом ЦС "Шевељ" - ППВ "Ариље" у оквиру истог заштитног појаса ширине 20 м.

Табела 6: Биланс површина планираних акумулација на подручју Просторног плана

ОПШТИНА Катастарска општина	Површина (у км ²)										Укупно 1+2+3+4
	ХА "Сврачково"		ХА "Роге"		ХА "Орловача"		Укупно			Остало	
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.	3.		
Ђедовац	-	-	-	-	-	0,20	-	0,20	12,06	-	12,26
Радошево (део)	-	-	-	-	1,23	5,15	1,23	5,15	3,94	-	10,32
Бјелуша (део)	-	-	-	-	-	-	-	-	1,13	-	1,13
Висока (део)	-	-	-	-	0,03	0,49	0,03	0,49	19,83	-	20,35
Северово (део)	-	-	0,45	2,42	-	-	0,45	2,42	10,81	-	13,68
Крушчица (део)	-	-	0,03	0,97	1,27	2,87	1,30	3,84	3,99	-	9,13
Вране (део)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,13	0,13
Вигоште-Поглед (део)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Радобуђа (део)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Грдовићи (део)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Укупно:			0,48	3,39	2,53	8,71	3,01	12,0	51,76	0,13	67,00

1. Акумулација са зоном непосредне заштите, 2. Ужа зона заштите, 3. Шири зона заштите, 4. Изван зона заштите.

Планска решења у области водоснабдевања су:

- укључење локалних изворишта у градски водовод;
- реализација друге фазе система за водоснабдевање "Рзав";
- одвајање рени бунара за технолошку воду из система;
- повезивање насеља у Зони државног пута првог реда и реке Моравице на градски водовод;
- реконструкција цевовода у градском језгру и замена свих азбестцементних цеви;
- пројектовање и изградња система за даљинско управљање ради смањења губитака воде и рационалне потрошње;

- изградња локалних црпних станица и резервоара у вишим деловима приградских насеља; и
- анализа стања локалних водовода и дефинисање мера за њихово унапређење.

Третман отпадних вода се у будућем периоду мора развијати у правцу раздвајања кишне и фекалне канализације и пречишћавања отпадних вода, уз проширење обухвата домаћинства канализационом мрежом.

Планска решења у области третмана отпадних вода су:

- изградња фекалног колектора дуж обале Моравице који би прикупио отпадне воде из насеља у Зони државног пута првог реда и реке Моравице;
- раздвајање фекалног и кишног колектора у градском канализационом систему;
- изградња система за пречишћавање отпадних вода;
- изградња система за одвођење атмосферских вода, посебно из градског језгра, уз максимално коришћење постојећих колектора; и
- евидентирање и санација неадекватних излива у сеоским домаћинствима.

Наводњавање пољопривредних површина. Са аспекта развоја интензивне пољопривредне производње, овим планом се стимулише изградња система за наводњавање пољопривредних површина у долине реке Моравице. За потребе наводњавања дозвољена је градња малих акумулација на притокама Моравице, као и акумулација у оквиру дефинисаних зона на рекама Пањица и Мали Рзав.

3.6.3 Енергетска инфраструктура

Основна планска решења одржавања и изградње енергетске мреже се односе на реконструкцију постојећих електроенергетских објеката, ради њиховог довођења на максималну пројектовану снагу, као и изградњу нових објеката, и то:

- у електроенергетској мрежи 110 kV,
 - изградња одвојног ДВ 110 kV број 1115 Пожега – Ивањица и увођење у ТС Ариље 2;
 - завршетак изградње ТС 110/35/10 kV Ариље са инсталисаном снагом од 1x31.5 MVA и прикључење на вод 110 kV Пожега-Ивањица;
 - изградња другог вода 110 kV Пожега-Ивањица (или Ивањица-Гуча);
- у електроенергетској мрежи 35 kV,
 - изградња другог вода 35 kV Ариље II – Ариље I;
 - изградња вода 35 kV и ХЕ Ариље 1-Шевељ и евентуално ХЕ Ариље 1-Ариље II, ради прикључења ХЕ Ариље 1 на мрежу;
 - ревитализација постојећих водова 35 kV по потреби;
 - повећање инсталисане снаге у постојећим ТС 35/10 kV;
 - изградња двоструког далековода; са 10(35) кВ водом између ТС 35/10 кВ "Шевељ" и ТС 10/0,4 кВ на градилишту бране, и 35 кВ водом од разводног постројења ТС 6,3/35 кВ подбранске ХЕ (инсталисане снаге 7,2 MW) до одвајања 10(35) кВ за ТС "Шевељ".
 - Деоница, наставка, 35 кВ далековода до ТС 35/10 (планирано 110/35/10) кВ "Ариље 2", која се изводи за потребе пласмана електроенергије из подбранске ХЕ, није обухваћена Просторним планом. Траса ове деонице ће се поставити у складу са Генералним урбанистичким планом Ариља.
- у електроенергетској мрежи 10 kV,
 - замена проводника на постојећим водовима (реконструкција) и изградња нових магистралних водова (који треба да повећају поузданост и флексибилност напајања ТС 10/0,4 kV); и

- изграња нових ТС 10/04 кV ради комплетније покривености подручја Општине.
- измештање 10 кV далековода између ТС "Радошево" и ТС "Велимири", уз могућност преласка акумулације као кабловски вод у труплу планираног моста на профилу Велимири или изградњом далековода ТС "Велимири"- ТС "Митрићи" (са напајањем из правца ТС 35/10 кV "Сирогојно"),
- Од посебног интереса и значаја у општини Ариље јесте изградња гасоводне мреже, при чему се издвајају следећа решења:
 - изградња магистралног гасовода Пожега-Ариље;
 - изградања главне мерно регулационе станице у КО Церова;
 - гасификација индивидуалних домаћинстава и индустрије у Зони насеља Ариље и Зони државног пута првог реда и реке Моравице; и
 - изградња градског гасовода Ариље-Ивањица.

Подручје општине Ариље је занимљиво и са аспекта коришћења обновљивих извора енергије и изградње енергетских објеката. На територији општине дефинисане су локације за изградњу мини електрана, с тим што се за сваку од локација прописује израда и потврђивање урбанистичког пројекта, пре издавања локацијске дозволе.

Изуетно, од претходне тачке, мини хидроелектране снаге испод 100 кV, објекти за коришћење енергије ветра, биомасе, соларне енергије и геотермалне енергије се могу градити на основу израђеног и поврћеног урбанистичког пројекта, без дефинисања локација у ППО Ариље.

Изуетно, градња мини хидроелектрана снаге преко 100 кV на локацијама које нису дефинисане овим планом је могућа уз претходну израду и усвајање Плана детаљне регулације.

Изградња малих хидроелектрана дозвољена је под условом да не угрожавају изворишта, не ремете еколошке функције водотока, као и да се поштују захтеви у погледу обезбеђивања гарантованих еколошких протока на деоницама водотока низводно од захвата и сви други услови у складу са законом.

На свим преградама је потребно оставити „рибље стазе“.

Табела 7: Подаци о планираним мини акумулацијама на подручју Просторног плана

	Назив	Водоток	Макс. вис. бране	Макс. снага (MW)
1.	Бреково	Биљевачка река	3 м	0,123
2.	Грабљак	Биљевачка река	3 м	0,139
3.	Радосављевићи	Мали Рзав	3 м	0,205
4.	Мијаиловићи	Мали Рзав	3 м	0,228
5.	Језерине	Мали Рзав	3 м	1,044
6.	Лазина	Мали Рзав	4 м	0,988
7.	Дреновска коса	Катушница	3 м	0,353
8.	Ђедовац	Катушница	3 м	0,510
9.	Рјека	Љубишница	3 м	0,276
10.	Стакићи	Пањица	3 м	0,107
11.	Јовановићи	Пањица	5 м	0,517
12.	Брусник	Моравица	10	1,566
13.	Шаптовићи*	Велики Рзав	15	2,103
14.	Усовине	Велики Рзав	5	0,965
15.	Луке	Велики Рзав	5	0,720

* минихидроелектрана без цевовода и са прибранском електраном

3.6.4 Телекомуникациона инфраструктура

Основна планска решења која се односе на телекомуникациону мрежу су:

- у области фиксне телефонске мреже,
 - проширење капацитета и дигитализација свих телефонских централа;
 - изградња телефонских говорница у сеоским центрима;
 - изградња нових оптичких каблова Ариље–Крушчица–Висока и Дивљака–Бреково;
- у области мобилне телефоније,
 - изградња базних станица мобилне телефоније ради покривање целокупне територије општине сигналом мобилне телефоније.
- у области дистрибуције радио и ТВ сигнала,
 - изградња радио и ТВ предајника ради покривање целокупне територије општине сигналом.

3.6.5 Комунална инфраструктура

Основна планска решења у области Управљања отпадом су:

- Управљање комуналним отпадом:
 - санирање постојећих дивљих депонија;
 - унапређење сакупљања отпада на целокупној територији Општине повећањем броја посуда и рационализацијом рута возила;
 - изградња трансфер станице ка регионалној депонији „Дубоко“ у Ужицу;
 - унапређење свести о потреби смањења количине отпада на извору, поновног коришћења и рециклаже (селективно одлагање отпада) за комунални отпад;
 - интензивирање активности на примарној сепарацији отпада и проширење на територију Општине;
 - изградња станице за сакупљање отпада који се рециклира и станице за сакупљање кабастог отпада;
 - рециклажа индустријског отпада;
- Управљање другим врстама отпада:
 - третман и депоновање опасног (медицинског, фармацеутског и сл.) отпада и грађевинског отпада;
 - третман и депоновање животињског и другог пољопривредног отпада (сточно гробље - инсинератор).

3.7 ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА

3.7.1 Заштита животне средине и заштита, уређење и унапређење предела

Предвиђена категоризација животне средине према степену загађености за подручје општине Ариље дата је у следећој табели. Категоризацијом је предвиђено очување постојећег квалитета животне средине и превенција могућег будућег загађивања.

Табела 8. Планирана категоризација животне средине општине Ариље

категорија	подручје
III	Општински центар, државни пут првог реда М21/1, подручје планиране индустријске зоне, подручје планираног аутопута Београд-Јужни Јадран

IV	Приградска зона Ариља, државни пут другог реда Р-228, сточне фарме, подручја интензивне пољопривреде
V	Општински путеви, приградске зоне насеља са неконтролисаним градњом
VI	Сеоска насеља, подручја око непокретних културних добара, подручје акумулације "Рзав"
VII	Природна добра, шумска, ловна подручја

Планска решења заштите животне средине, припремљена на основу процене утицаја Просторног плана на животну средину и секторских планских решења, приказана су по областима животне средине.

Управљање заштитом и коришћењем вода

- Заштита изворишта и обезбеђење снабдевања водом
 - примена прописаних активности у зони заштите изворишта;
 - ревитализација и заштита постојећих изворишта,
 - ревитализација и проширивање водоводног система;
- Очување квалитета површинских вода;
- Уређење бујичних токова;
- Третман комуналних и индустријских отпадних вода:
 - изградња система за пречишћавање комуналних и индустријских отпадних вода и ППОВ;
 - унапређење и проширење канализационе мреже;
 - подстицање рационалне потрошње воде у домаћинствима и индустрији.

Заштита земљишта

- рационално коришћење земљишта – ограничавање ширења насеља и привреде на квалитетна пољопривредна земљишта;
- заустављање ерозије и клизишта;
- санација и рекултивација површина деградираних и угрожених ерозијом;
- ограничена примена хемијских средстава у пољопривреди;
- примена принципа органске пољопривреде.

Заштита квалитета ваздуха, заштита од буке и нејонизујућег зрачења

- гасификација Зоне насеља Ариље и Зоне државног пута првог реда и реке Моравице;
- ограничавање емисија из постојећих извора загађивања;
- спречавање/смањење емисија из нових извора загађивања, посебно у погледу могућих кумулативних утицаја;
- примена најбоље доступне технологије и решења усклађених са важећим прописима, за нова постројења;
- контрола рада котларница;
- подстицање рационалног коришћења енергије у домаћинствима и привреди;
- коришћење обновљивих извора енергије;
- примена дозвољених нивоа буке у изграђеним подручјима насеља;
- примена мера заштите од нејонизујућег зрачења (далеководи и трафо станице).

Заштита биљних и животињских врста, станишта и биодиверзитета

- истраживање биодиверзитета Општине и адекватна заштита;
- утврђивање локалитета и заштите појединих биљних врста (зеленика);
- обезбеђење заштите живог света при грађевинским радовима;
- контролисана примена хемијских средстава и паљења вегетације;
- планско организовање лова, риболова и ловног туризма;
- обезбеђење еколошких коридора и зона око магистралних објеката инфраструктуре.

Развој еколошке свести

- унапређење свести о потреби и начинима заштите животне средине Општине;
- информисање о стању животне средине.

Развој институционалних капацитета и система мониторинга

- унапређење институционалних капацитета Општине у области заштите животне средине;
- инвестирање у заштиту животне средине;
- мониторинг ваздуха: редовно праћење имисије сумпордиоксида (SO₂), оксида азота (NO_x), суспендованих честица и чађи;
- мониторинг вода: редовно праћење вредности показатеља квалитета вода и праћење састава отпадних вода пре испуштања у реципијенте;
- мониторинг земљишта: промена намене простора, праћење концентрације азота у земљишту.

3.7.2 Заштита, уређење и унапређење природних добара

На територији општине Ариље налазе се два **заштићена природна добра**, *споменик природе Крашки извор Бјелушка потајница* и *природна реткост биљна врста Ilex asuifolium*, која имају статус трајне, обавезне намене и без одговарајућег поступка у складу са законом, не могу се мењати.

Табела 9: Природна добра - заштићена и предложена за успостављање заштите

Назив ПД	Врста ПД	Локација	Година заштите
Заштићена природна добра			
Крашки извор Бјелушка потајница	споменик природе	Бјелуша (Луке)	1964/2006.
Биљна врста Ilex asuifolium, на лолалитету Зеленика	природна реткост	Радошево	1993.
Природна добра предложена за успостављање претходне заштите			
Округлица-Височка клисура**	предеона целина очуваног биодиверзитета		
Орловача**	предеона целина очуваног биодиверзитета		
Термокрашки извор Височка бања**	репрезентативни хидрографски објекат		
Крашко врело у клисури Великог Рзава испод Округлице**	репрезентативни хидрографски објекат		
Крашко врело у клисури Великог Рзава испод Зимовника**	репрезентативни хидрографски објекат		
Село Бјелуша са традиционалном архитектуром и планином Кукутницом***	предеона целина очуваног биодиверзитета са објектима традиционалне архитектуре		
Водена пећина***	репрезентативни спелеолошко-хидрогеографски објекат		
Долина Малог Рзава у средњем и горњем току	Предложено од стране Завода за заштиту природе Србије, као предео изузетних одлика		

** Природно добро предложено за успостављање претходне заштите ПП подручја изворишта водоснабдевања регионалног подсистема Рзав

*** Природно добро предложено за успостављање претходне заштите од стране општине Ариље

Основна планска решења се односе на **мере заштите** природних добара, при чему су решења и начини њиховог коришћења и развоја дефинисана као саставни део планских решења у области туризма.

Ако се у току извођења грађевинских и других радова наиђе на природно добро које је геолошко-палеонтолошког и минералошко-петрографског порекла за које се претпоставља да има својства природног споменика, извођач радова је дужан да о томе обавести организацију за заштиту природе и да предузме мере да се до доласка овлашћеног лица, природно добро не оштети и да се чува на месту и положају у коме је нађено.

Заштита споменика природе *Крашки извор Бјелушка потајница* спроводиће се сагласно установљеном **режиму заштите II степена**, који претпоставља ограничено и строго контролисано коришћење природних богатстава, док се активности у простору могу вршити у мери која омогућава унапређење стања и презентацију природног добра без последица по његове примарне вредности, при чему је забрањено:

- уређење хидрогеолошких појава (потајнице и извора) мимо програмских докумената;
- промена немена површина које су дефинисане Просторним планом;
- градња стамбених, викенд објеката и других објеката;
- извођење радова којима се могу нарушити естетске и амбијенталне вредности заштићеног простора и погоршати карактеристике његове примарне вредности;
- изградња индустријских, инфраструктурних, привредних, хидротехничких и других објеката чији рад и постојање могу изазвати неповољне промене квалитета земљишта, вода, ваздуха, живог света, лепоте предела и њихове околине;
- израда водозахвата, дубоких бушотина или посебно издвојених објеката за потребе водоснабдевања или флаширања;
- каптирање извора, изградња хидротехничких објеката (акумулација, брана и сл.), преграђивање водотока, укључујући и регулацију водотока;
- изградња рибњака;
- индустријска и индивидуална експлоатација минералних и неминералних сировина;
- примарна прерада и предконцентрација сировина;
- депоновање примарних и секундарних јаловина, складиштење и бацање отпада, као и вишкова земље на заштићеном подручју;
- руковање отровним хемијским материјама, нафтним дериватима и другим опасним материјама у природи;
- уништавање шумских комплекса, односно чиста сеча и кресање лисника, као и крчење вегетације и обављање других радњи на местима уз водоток и у залеђу извора, на начин који може изазвати процесе јаке водне ерозије и неповољне промене предела; и,
- лов и риболов.

Истовремено се дозвољава:

- обележавање заштићеног природног добра и његових граница;
- постављање информативних табли, путоказа и ознака упозорења за поштовање успостављеног реда и начина понашања на заштићеном простору;
- постављање информативне табле о исправности воде;
- пољопривредна производња домаћинства у индивидуалном режиму;
- научна истраживања;
- едукативни програми.

Заштита природне реткости *биљне врсте Ilex acuífolium*, на локалитету Зеленика, спроводиће се сагласно установљеном **режиму I степена заштите**, који претпоставља забрану коришћења, уништавања и предузимања других активности којима би се могле угрозити дивље врсте биљака заштићене као природне реткости и њихова станишта.

На природним вредностима која су Просторним планом подручја изворишта водоснабдевања регионалног подсистема Рзав предложена за утврђивање претходне заштите (Округлица-Височка клисура, Орловача, термокрашки извор Височка бања и два крашка врела у клисури Великог Рзава испод Округлице и Зимовника), успостављена је заштита сагласна **режиму заштите III степена**, која претпоставља селективно и ограничено коришћење природних вредности/ресурса, контролисане активности и интервенције у простору.

Мере заштите се спроводе на следећи начин:

- обавезом прибављања претходних услова од стране завода надлежног за заштиту природе, пре извођења свих врста радова и интервенција у простору на појединачним објектима и локалитетима;
- обавезом прибављања дозволе од стране завода надлежног за заштиту природе за сакупљање биљних и животињских врста које су актом надлежног министарства стављене под контролу коришћења и промета;
- код постојећих и у свим случајевима проширења и изградње нових привредних објеката (фарме, стругаре, рибњаци и сл.), туристичко-рекреативних, бањских и других садржаја ван насеља, мора се израдити анализа утицаја на животну средину и спровести одговарајуће мере заштите;
- забраном постављања енергетских и ТТ водова, и других инсталација у непосредној близини појединачних објеката и локалитета; на осталом простору просецање шуме за ове намене је могуће само уколико нема другог, технички и економски прихватљивог решења;
- забраном отварања нових мајдана грађевинског материјала и експлоатације минералних сировина; на постојећим објектима обавезно се спроведе мере заштите животне средине и ревитализације земљишта по престанку експлоатације;
- прибављањем претходних услова од стране завода надлежног за заштиту природе пре каптирања и других видова коришћења извора и врела која су предложена за заштиту;
- обезбеђењем гарантованог (еколошког) минимума у свим случајевима захватања вода из извора и врела;
- код извођења радова на регулацији водотокова (бујичне преграде, стабилизација корита и др.) потребно је користити материјале који обезбеђују њихово амбијентално уклапање (облагање каменом, и сл.); у случају преграђивања сталних водотокова морају се обезбедити тзв. рибље стазе;
- контролисаним порибљавањем водотокова, са искључиво спортским риболовом, уз ограничење броја риболовних дозвола и поштовање периода ловостаја; и
- контролисаним уређивањем и одржавањем локалних ловишта на овим просторима, успостављањем резервата и ограничењем ловних активности на санитарни одстрел у предеоним целинама издвојеним, на првом месту, због очувања биолошке разноврсности.

3.7.3 Заштита, уређење и унапређење културних добара

На подручју општине Ариље заступљена су разноврсна културна добра која потичу из различитих временских периода, утврђена културна добра и добра под претходном заштитом.

Табела 10: Утврђена културна добра

Назив КД	Врста КД	Локација	Година заштите
Културна добра од изузетног значаја			
Црква Светог Ахилија	споменик културе	Ариље (у центру насеља)	1947/79.
Културна добра од великог значаја			
Црква Светог Николе	споменик културе	Бреково	1951/83.
Културна добра			
Манастир Клисура	споменик културе	Добрача	1966.
Кућа Перке Крчевинац (народног хероја Стевана Чоловића)	споменик културе	Радобуђа	1949.

Културна добра која уживају претходну заштиту заступљена су у виду објеката сакралне архитектуре и народног градитељства, просторно културно-историјске целине и археолошких налазишта.

Табела 11: Културна добра која уживају претходну заштиту

Назив КД	Врста КД	Локација
Црква Свете Тројице	објекат сакралне архитектуре	Бјелуша
Чардак Милоша Максимовића	објекат народног градитељства	Бреково
Старо језгро града Ариља (део улице Светог Ахилија са деловима некадашње градске чаршије)	просторна културно-историјска целина	Ариље
Градина и црква Светог Илије	археолошко налазиште	Трешњевица (код манастира Клисуре)
Локалитет Црквине	археолошко налазиште	Висока, засеок Алексићи
Праисторијски тумул код средње школе	археолошко налазиште	Ариље
Локалитет Манастир*	археолошко налазиште	Висока, код засеока Стаменићи
Локалитет Грчко гробље*	археолошко налазиште	Висока, Обрешци (остац старог гробља)
Локалитет Раванчица*	археолошко налазиште	Висока (остац старе цркве)
Локалитет Јеринин град*	археолошко налазиште	Висока (остац фортификационог објекта)
Локалитет Врањешка стијена*	археолошко налазиште	Радобуђа (праисторијско насеље)

Основна планска решења се односе на **мере заштите** непокретних културних добара, док су решења и начини њиховог коришћења и развоја дефинисана као саставни део планских решења у области туризма.

На заштићеним културним добрима не може се вршити раскопавање, рушење, преправљање или било какви радови који могу да наруше својства културног добра без претходно утврђених услова и сагласности.

Добра која уживају претходну заштиту не смеју се оштетити, уништити, нити може да се мења њихов изглед, својство или намена.

Ако се у току извођења грађевинских и других радова наиђе на археолошка налазишта или археолошке предмете, извођач радова је дужан да одмах, без одлагања прекине радове и обавести надлежни завод за заштиту споменика културе и предузме мере да се налаз не уништи и не оштети и да се сачува на месту и у положају у коме је откривен.

До утврђивања мера техничке заштите постојећих непокретних културних добара и њихове околине, не могу се вршити активности изградње и уређења простора без претходне сагласности надлежне службе заштите културних добара.

На простору *заштићених и евидентираних споменика културе и просторно културно-историјској целини* успостављају се следеће **мере заштите**, које обезбеђују очување аутентичности објеката и простора око њих:

- очување изворног изгледа архитектуре, свих конструктивних и декоративних елемената, оригиналних материјала и стилских карактеристика;
- ажурно праћење стања и одржавања, конструктивно-статичког система, кровног покривача, фасада и инсталација;
- забрана извођења грађевинских радова, промена облика терена и измена вегетационог склопа без претходне сагласности и надзора надлежне установе;
- забрана складиштења отпадног материјала и стварање депонија;
- забрана градње објеката који својом архитектуром и габаритом непосредно угрожавају споменик културе; и,

- забрана градње објеката који нису у функцији споменика културе.

На простору *евидентираних археолошких налазишта*, до завршетка конзерваторских и других радова, успостављају се следеће **мере претходне заштите** локалитета:

- забрана неовлашћеног копања, одношења камена и земље са налазишта и прикупљања покретног археолошког материјала;
- забрана извођења земљаних радова и изградње свих врста објеката и инфраструктуре без сагласности надлежне установе заштите, претходних археолошких истраживања и адекватне презентације налаза;
- забрана сече стабала, превлачење стабала преко налазишта, пошумљавање терена; и
- забрана просипања и одлагања отпадних и штетних материја.

3.7.4 Организација простора од интереса за одбрану земље и заштиту од непогода и удеса

За подручје општине Ариље не постоји адекватна геолошко-информациона подлога, као ни карта *сеизмичке микрорејонизације* са коефицијентима сеизмичности, на основу којих би могли да се одреде релативно повољни и условно повољни терени за градњу. У наредном периоду је потребно посветити посебну пажњу анализи утицаја тектонике и утврђивању нивоа подземне воде на подручју општине Ариље, јер од тих фактора битно зависи прираштај сеизмичног интензитета. На привременој сеизмолошкој карти која приказује максималне интензитета земљотреса за период до 1982. године, Ариље се налази у зони 8^о МЦС.

По питању *заштите од пожара*, основна планска решења се односе на одговарајућу организацију ватрогасне службе, односно на размештај и положај ватрогасних станица. Главна ватрогасна станица је предвиђена у Зони насеља Ариље (у оквиру градског насеља), при чему је неопходно да има што бољу саобраћајну везу са осталим деловима града и Општине. Подручне ватрогасне станице планиране су у центрима заједнице села (Крушчица, Бреково и Ступчевићи - Трешњевица), као и евентуално у насељима у којима дође до обимнијег развоја туризма. Проходност саобраћајница и приступ локацијама су подједнако важни за правовремену интервенцију на сузбијању пожара. У циљу противпожарне заштите, треба регулисати кретање и заустављање возила која превозе опасне материје. Кретање ових возила треба да буде искључиво дефинисаним трасама, са одређеним и уређеним местима за њихово заустављање. У Ариљу је обавезна и изградња, одржавање и осавременавање хидрантске мреже.

По питању *заштите од акцидентних загађења*, основне мере заштите се заснивају на управљању ризиком од удеса, и то кроз: идентификацију опасности; анализу последица; процену ризика; планирање мера за превенцију удеса или смањење ризика; организовање мера приправности и одговора на удес; као и планирање мера санације од последица удеса. Мере заштите треба спроводити: за постојеће објекта и технологије (производња, складиштење, утовар, транспорт, претовар штетних и опасних материја), кроз превентивне мере и мере сталног надзора; за нове објекте, технологије и радове, као и код реконструкција постојећих, кроз обавезну израду процене утицаја и процене ризика на животну средину; израдом Мапе хазарда, чиме ће се утврдити потенцијални извори удесних загађења и правци транспорта опасних и штетних материја.

По питању *заштите од поплава* највећи ризик представља планирана акумулација Сврачково. Ризик од поплаве при рушењу бране, која може изазвати огромне губитке у пољопривреди, индустрији и саобраћају и људске жртве, изражен је у низијском поплавном подручју у којем је концентарација насељавања, привређивања и урбане изградње велика.

Својим положајем у простору саставом и обликом рељефа подручје општине Ариље, низводно од планиране акумулације Сврачково, показује изразиту угроженост од ванредних

и опасних појава, нарочито изражено већом повредљивошћу развијенијих урбаних целина и привредних потенцијала.

Брана и акумулација „Сврачково“ се идентификује као хазардна појава у простору, тачка могућег акцидента (екстремно оптерећење бране у погледу пропуштања великих вода или услед рушења бране). Пракса у светским оквирима потврђује реалност претпоставки о катастрофалним последицама изазваним екстремним (акцидентним) дешавањима у вези високих брана. С обзиром на објективно присутну овакву опасност регулисано је утврђивање хидрауличких последица рушења брана са приказом зона плављења, односно анализа зона плављења са становишта могућих последица.

Поплавни талас као манифестација и последица рушења бране пропада у условљеним брзинама и шири се од профила низводно од бране (профил Сврачково) до уласка у насеље Ариље, кроз уску ненасељену долину. Од уласка у насеље Ариље, поплазни талас се шири кроз Врањанско поље уз утицај обрнуто-позитивног таласа до приближно 2,5 км узводно од ушћа Великог Рзава у реку Моравицу. Дуж тока Моравице пропадација таласа условљена је значајним сужењем долине на излазу из Вировачког поља, што се негативно одражава с обзиром на успоравање тока и подизање висине таласа на узводном делу кроз зону насеља Ариље.

Зоном плављења обухваћени су делови територија општине Ариље и то делови катастарских општина: Ариље, Вране, Вигоште-Поглед, Церова, Грдовићи и Вирово.

Саобраћајни систем за потребе локалног и даљинског, теретног и транзитног саобраћаја на подручју угроженом поплазним таласом чине државни пут првог реда (М-21.1), државни пут другог реда (Р-228) и мрежа општинских категоризованих и некатегоризованих путева, насељских саобраћајница и градских улица. Кроз утврђене зоне плављења пролазе коридори телекомуникационих система, енергетске инфраструктуре (преносна и транспортна електроенергетска мрежа), водопривредне инфраструктуре (регионални систем Рзав и мреже за снабдевање насеља водом са мрежом техничке воде), као и објекти канализационог система. Важнији објекти у склопу инфраструктурних коридора су објекти регионалног подсистема за водоснабдевање - Рзав, већи број трафостаница, аутоматске телефонске централе.

По питању планирања и уређења простора општине Ариље *за потребе одбране и заштите од ратних разарања* неопходно је обезбедити услове за оптимални мирнодопски развој Ариља и других насеља, кроз активирање привредних потенцијала и оспособљавање свих видова комуникације за друштвено-економски развој, што је уједно и обезбеђење просторних предуслова за одбрану, заштиту, рад и живот у ратним и ванредним условима. Најугроженији делови територије општине Ариље су: подручје градског насеља, где су највеће концентрације становништва и грађевинског фонда; радне зоне града и индустријске зоне у дисперзији, у којима су значајни капацитети производно-индустријских погона; важни објекти саобраћаја и техничке инфраструктуре, чије функционисање обезбеђује предуслове за живот и рад у ратним и мирнодопским условима.

На основу изнетог дефинишу се следећа планска решења, која повећавају отпорност простора за потребе одбране и заштите, и то:

- дестимулација нерационалног коришћења пољопривредног земљишта за ширење насеља и изградњу објеката (изградња искључиво у оквиру грађевинског подручја насеља); предузимање мера у циљу спречавања деградације пољопривредног земљишта (од ерозије, поплава и др.);
- спречавање загађења површинских и нарочито подземних вода; успостављање квалитетног режима заштите уз мониторинг према извориштима водоснабдевања;
- очување постојећих површина под шумама, обнављање шумског фонда и дефинисање заштитних шумских појасева;

- ограничавање претеране концентрације становништва у граду, давањем акцента на равномерни и умерени раст центара сеоских насеља у успостављеној мрежи насеља општине Ариље;
- обезбеђење инфраструктурних система и коридора изван зоне угрожене поплавним таласом акумулације Сврачково;
- формирање система центара издиференцираних по нивоу функција, уз њихово опремање одговарајућим нивоом техничке и комуналне инфраструктуре;
- смањење миграционог притиска на град Ариље, изградњом инфраструктуре у сеоским насељима и успостављањем мреже објеката јавних служби и привреде;
- обезбеђивање склонишних капацитета привредних субјеката, у складу са бројем запослених;
- предвидети могућност импровизовања прихватних здравствених пунктова у погодним јавним и пословним зградама, у случају елементарних непогода и ратних разарања;
- избегавати високу концентрацију стационарних капацитета, при планирању изградње туристичких комплекса.
- између постојећих и новопланираних зона изградње, обезбедити што је могуће више простора, којима је могуће провлачити комуникације одговарајућег реда;
- изграђеност и искоришћеност простора у граду не сме да прелази дозвољену границу, како би се избегла трајна закрченост простора у случају разарања;
- спратност изградње физичких структура у што већој мери уједначавати и избегавати изградњу појединачних објеката високе спратности, окружених објектима ниске спратности, како би се избегла секундарна рушења, рушевине са преклапањем и нестанак противпожарних баријера;
- обезбедити довољно слободних простора и зелених површина у градском ткиву;
- изместити транзитни саобраћај из градског насеља.

4 ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА

4.1 ОПШТА ПРАВИЛА

Просторним планом дата су правила уређења и градње за објекте од јавног интереса (саобраћајнице, мрежу и објекте водовода и канализације, енергетске и телекомуникационе мреже и објекте, комуналне објекте) и ова правила су иста на целокупном подручју просторног плана;

Такође овим планом су утврђене зоне заштите за инфраструктурне мреже и објекте, за изворишта водоснабдевања, као и за прородна и непокретна културна добра. У оквиру утврђених зона заштите није дозвољена изградња објеката који не служе у сврху успостављене зоне заштите.

За све случајеве који се не могу подвести под Правила утврђена Просторним планом примењују се одредбе Правилника о општим условима о парцелацији и изградњи и Правилника о садржини, условима и поступку издавања акта о урбанистичким условима за објекте за које одобрење издаје општинска, односно градска управа ("Службени гласник РС", број 75/2003).

4.2 ЦЕЛИНЕ И ЗОНЕ УТВРЂЕНЕ ПРОСТОРНИМ ПЛАНОМ

- Подручје Плана генералне регулације за насеље Ариље (нису дата правила градње, с обзиром на израду ПГР).
- Зона уз реку Велики Рзав, узводно од привременог водозахвата Шевел до територије општине Пожега (нису дата правила градње, с обзиром на израду ПДР).
- Зона о околини термокрашког извора – Височка бања (нису дата правила градње, с обзиром на израду ПДР).
- Зона уз државни пут првог реда М21/1 (подручје у обухвату Шематских приказа уређења насеља).
- Формирани центри сеоских насеља
- Грађевинско подручје изван формираних центара сеоских насеља

4.3 УСЛОВИ ЗА УРЕЂЕЊЕ И ИЗГРАДЊУ ИНФРАСТРУКТУРЕ И ПОВРШИНА И ОБЈЕКТА ЈАВНЕ НАМЕНЕ

Мреже и објекти инфраструктуре морају се трасирати тако да се:

- не угрожавају постојеће или планиране објекте;
- подземни простор и грађевинска површина рационално користе;
- поштују прописи који се односе на друге инфраструктуре; и
- води рачуна о геолошким особинама тла, подземним водама и др.;

Појаси регулације за постављање инфраструктурне мреже и јавног зеленила (дрвореди, паркови) утврђују се у зонама парцела карактеристичне намене (јавног пута) као и ван тих зона (далеководи, нафтоводи, гасоводи, топловоди и сл.).

Примарна и секундарна мрежа инфраструктуре (водовод, канализација, ТТ мрежа, гасна мрежа, даљинско грејање) поставља се у појасу регулације, по по претходно прибављеној сагласности управљача пута.

За подземне и надземне објекте и мреже инфраструктуре, као и стубове који се не граде у зони намењеној изградњи објеката од општег интереса, односно у појасу регулације,

потребно је прибавити претходну сагласност власника (корисника) парцела, као и друге услове које одреди надлежни орган.

Опрема потребна за функционисање комуналне инфраструктуре, телекомуникацијских и радиодифузних система, може се инсталирати и у постојеће или новоизграђене објекте друге намене уз прибављену сагласност власника (корисника) пословних или стамбених објеката.

4.3.1 Саобраћај, јавни путеви и улице

Објекти који се могу градити

- државни путеви;
- општински путеви;
- стамбене улице;
- колски пролази;
- приватни пролази;
- пешачке стазе;
- паркинзи; и
- гараже.

Најмања дозвољена ширина појаса регулације по врстама комуникација је за:

- ауто путеве 70,00 метара
- државне путеве првог реда 25,00 метара
- државне путеве другог реда 15,00 метара
- стамбене улице 8,00м;
- општинске путеве 5,00 метара
- колски пролази 4,00м;
- приватни пролази 2,50м; и
- пешачке стазе 1.50м.

Паркинг место је минималне величине 2,5м x 5,0м, а манипулативни простор минималне ширине 5,0 м.

За паркирање возила за сопствене потребе, власници нових објеката свих врста по правилу обезбеђују манипулативни простор и паркинг или гаражна места на сопственој грађевинској парцели, изван површине јавног пута, а по следећем нормативу односа потребних паркинг или гаражних места и корисног простора:

садржај	јединица мере за једно паркинг место
стамбени објекти	100м ² корисног простора или стан
банке	50м ² корисног простора
медицинске установе	50м ² корисног простора
пословање	70м ² корисног простора
администрација	150м ² корисног простора
поште	150м ² корисног простора
робна кућа	60м ² корисног простора
ресторан	8 столица
хотел	10 кревета
позоришта, биоскопи	30 гледалаца
спортска хала	40 гледалаца

Изузетно у центрима насеља, потребан број паркинг места може се обезбедити истовременом изградњом паркинга на другој парцели на удаљености мањој од 50м.

Паркирање у индустријској и сервисно-радној зони се планира у оквиру самих парцела, али и у оквиру независних парцела које се могу одредити за мирујући саобраћај (за одређену зону или групу објеката). Уколико нема претходно одређеног и обезбеђеног паркинга у непосредној близини, инвеститори нових објеката морају паркирање својих радника, гостију, радних и сервисних машина обезбедити у оквиру сопствене парцеле.

Уколико се паркинг простор обезбеђује на другој парцели у центрима насеља или у индустријској и сервисно-радној зони обавеза је истовремено издавање локацијске дозволе за објекат и за паркинг простор и не може се издати употребна дозвола и извршити укњижба објекта, уколико није изграђен и паркинг простор.

Минимална површина простора за паркирање који се мора обезбедити је 1 паркинг место на 4 радника, уз 2 паркинг места за службена возила.

4.3.2 Водовод и канализација

Водовод се трасира једном страном коловоза, супротно од фекалне канализације, на одстојању 1,0 м од ивичњака.

Атмосферску канализацију трасирати осовином коловоза или изузетно због постојећих инсталација или попречних падова коловоза, једном страном коловоза на одстојању 1,0 м, од ивичњака, у ком случају је фекална канализација трасирана осовином.

Хоризонтално растојање између водоводних и канализационих цеви и зграда, дрвореда и других објеката, не сме бити мање од 2,5 м.

Растојање водоводних цеви од осталих инсталација (електро, телефонски каблови КДС-а) при укрштању не сме бити мање од 0,5 м. При укрштању тежити да водоводне цеви буду изнад канализационих, а испод електричних каблова.

Полагање водовода и канализације у тротоару може се дозволити само изузетно, уз документовано образложење и са посебним мерама заштите.

Уколико није могуће траса у оквиру регулације саобраћајнице, водовод или канализацију водити границом катастарских парцела уз сагласност оба корисника међних парцела.

За државне путеве минимална удаљеност водовода и канализације је 3,0 м од крајње тачке попречног профила - ножице усека или насипа, или спољње ивице путног канала за одводњавање (изузетно ивице коловоза уколико се тиме не ремети режим одводњавања коловоза).

Укрштање водовода и канализације са државним путевима мора се спроводити искључиво механичким подбушивањем испод трупа пута, управно на предметни пут у прописаној заштитној цеви, тако да минимална дубина предметних инсталација и заштитних цеви од најниже горње коте коловоза до горње коте заштитне цеви износи 1,35 - 1,50 м, у зависности од конфигурације терена.

На прелазу преко водотока и канала тежити да водоводне цеви буду изнад корита. У изузетним случајевима (прелаз испод реке, канала, саобраћајница и сл.) цеви се морају водити у заштићеној челичној цеви.

Минимална дубина укопавања цеви водовода и канализације је 1,0 м од врха цеви до коте терена, а падови према техничким прописима у зависности од пречника цеви.

Минимално растојање ближе ивице цеви до темеља објекта је 1,5 м.

Минимално дозвољено растојање при паралелном вођењу са другим инсталацијама, износи:

- међусобно водовод и канализација 0,4 м;
- до електричних каблова 0,5 м; и
- до телефонских каблова 0,5 м.

Минимални пречник водоводне цеви на одређеној локацији одређује ЈКП "Зелен", али треба тежити да у свим улциама буде минимално \varnothing 100 мм због противпожарне заштите објеката. Водоводну мрежу градити у прстенастом систему.

Кроз ревизионе шахте и друге објекте канализације није дозвољен пролаз водоводних цеви.

За одвођење атмосферских вода на подручју ГП-а предвиђа се изградња атмосферске канализације- сепаратни систем канализације.

За одвођење атмосферских вода са површина улица и тргова, постављају се сливници са таложницима. Растојање сливника је 50-100м за мале падове саобраћајница, односно око 30м за саобраћајнице са великим нагибом.

Уколико су површине асфалта зауљене (у оквиру бензинских станица, индустријских локација и сл.), обавезно је предвидети изградњу сепаратора уља и масти пре испуштања атмосферских вода или вода од прања платоа у атмосферску канализацију. Димензије сепаратора зависе од зауљене површине локације и утврђују се у складу са прописима из ове области.

На канализационој мрежи до сваког рачвања, промене правца у хоризонталном и вертикалном смислу, промене пречника цеви, као и на правим деоницама на одстојању приближно 50 м, постављају се ревизиони силази.

Црпне станице за воду и за канализацију постављају се у непосредној близини саобраћајница, на грађевинској парцели предвиђеној само за те сврхе.

Габарити црпних станица одређују се у зависности од протока садржаја, капацитета, типа и броја пумпи. Величина грађевинске парцеле за станице одређује се у зависности од зона заштите и обезбеђује се ограђивањем.

Зона непосредне заштите око резервоара, црпних станица, инсталација за поправак квалитета воде, комора за прекид притиска и дубоко бушених бунара, обухвата најмање 10 м од објекта.

Зона непосредне заштите се обезбеђује ограђивањем и може се користити само као сенокос.

Појас заштите око главних цевовода износи најмање по 2,5 м, од спољне ивице цеви. У појасу заштите није дозвољена изградња објеката, ни вршење радњи које могу загадити воду или угрозити стабилност цевовода.

У деловима града где постоји изграђена фекална канализација, објекти се морају прикључити на њу у складу са техничким условима надлежног комуналног предузећа.

У сеоским насељима која нису прикључена на мрежу градске канализације може се вршити изградња независних канализационих система са испуштањем воде у водотокове, уз обавезно претходно пречишћавање према водопривредним условима.

Уколико у близини објеката не постоји изграђена фекална канализација, отпадне воде из објекта прикључују се у водонепропусне јаме како би се спречило истицање отпадног садржаја у подземне воде. Учесталост пражњења јаме од стране надлежне организације врши се по потреби, а најмање једном у месец дана, на основу уговора о одржавању и пражњењу.

Положај санитарних уређаја (сливници, нужници и др.) не може бити испод коте нивелете улица, ради заштите објеката од успора фекалне канализације из улучне мреже. Изузетно, може се одобрити прикључење наведених објеката на градску мрежу фекалне канализације уз услове заштите прописане техничким условима ЈКП "Зелен". Наведене уређаје уграђује корисник и они су саставни део кућних инсталација а евентуалне штете на објекту сноси власник, односно корисник.

Постављање подземних инсталација водовода и канализације испод зелених површина врши се на растојању од минимално 2,0 м, од постојећег засада, а уз одобрење општинског органа за раскопавање и обавезу враћања површине у првобитно стање.

Уколико у близини објеката не постоји улична атмосферска канализација, прикупљене атмосферске воде са локације могу се упустити у отворене канале поред саобраћајница или у затрављене површине у оквиру локације, али никако према суседним парцелама или објектима на њима.

4.3.3 Водопривредни објекти

Град Ариље штити се од поплава за прописани ранг вода, а други објекти и површине у складу са воропривредном основом. Пројекте регулације река радити у функцији заштите обала.

У инундационом подручју је забрањена свака градња, осим водопривредних објеката и спортских терена без ограда и трибина (партерни објекти).

Грађевинска линија објеката високоградње од ивице регулисаног корита за велику воду је на удаљености минимално од 3м. Дозвољава се изградња саобраћајница, приступних путева, пешачких и бициклических стаза и на мањој удаљености а у неким случајевима и по круни одбрамбеног насипа, али уз претходне услове и сагласност надлежног водопривредног предузећа.

Сви индустријски објекти морају имати предтретман пречишћавања технолошке воде пре испуштања у градску канализацију.

На подручју плана дозвољена је изградња постројења за пречишћавање отпадних вода у складу са „Генералним пројектом прикупљања, одвођења и пречишћавања отпадних вода на подручју општине Ариље.

4.3.4 Електро-енергетска мрежа и објекти

Објекти за емештај трафостаница 10/0.4 кВ могу бити подземни или надземни (монтажни или зидани). ТС 10/0.4 кВ се могу градити у оквиру постојећих објеката, на слободном простору или на јавној површини.

За државне путеве минимална удаљеност електроенергетских водова је 3,0 м од крајње тачке попречног профила - ножице усека или насипа, или спољње ивице путног канала за одводњавање (изузетно ивице коловоза уколико се тиме не ремети режим одводњавања коловоза).

Укрштање подземних електроенергетских водова са државним путевима мора се спроводити искључиво механичким подбушивањем испод трупа пута, управно на предметни пут у прописаној заштитној цеви, тако да минимална дубина предметних инсталација и заштитних цеви од најниже горње коте коловоза до горње коте заштитне цеви износи 1,35 - 1,50 м, у зависности од конфигурације терена.

У зонама које представљају просторно-културно-историјску целину ТС 10/0,4 кV могу се градити уз одобрење надлежног Завода за заштиту споменика културе.

У зонама зелених јавних површина ТС 10/0,4 кV граде се као подземни, а у изузетним случајевима као приземни објекти.

Због спречавања негативног утицаја на животну средину у случају хаварија услед изливања трансформаторског уља, потребно је испод трансформатора изградити каде или јаме за скупљање уља.

Трафо-станицама 10/0,4 kV (подземне, приземне или стубне) потребно је обезбедити приступни пут минималне ширине 2,5 m до најближе јавне саобраћајнице за приступ теренског возила.

За постављање ТС 10/0,4 kV у постојећи објект потребно је прибавити сагласност власника, односно корисника станова или пословног простора. За прислањање ТС 10/0,4 kV уз постојећи објект потребно је прибавити сагласност власника, односно корисника станова или пословног простора чији се прозорски отвори налазе на страни зграде уз коју се поставља ТС.

Уколико се ТС 10/0,4 kV гради на јавној површини у зони раскрснице, њен положај мора бити такав да не угрожава прегледност, безбедност и комфор кретања свих учесника у саобраћају.

До ТС 10/0,4 kV у блоковима индивидуалног становања, зонама привредне делатности, приградским насељима, селима и зонама викенд кућа за одмор могуће је изградити прикључне 1 kV и 10 kV - електроенергетске водове у виду подземних и надземних водова, а у блоковима претежно колективног становања, мешовитим блоковима, зонама које представљају просторно-културно-историјску целину и зонама зелених јавних површина, могуће је прикључне водове изградити само у виду подземних електроенергетских водова.

Типске објекте позиционирати тако да се на најбољи начин уклопе у околини амбијент. Код зиданих објеката избором фасадних материјала, текстура и боја максимално се уклопити у околини амбијент.

Подземни електроенергетски водови 1 kV и 10 kV полажу испод јавних површина (испод тротоарског простора, изузетно испод коловоза саобраћајница, испод слободних површина, испод зелених површина) и сграђевинских парцела, уз сагласност власника, односно корисника.

Подземни електроенергетски водови 1 kV и 10 kV постављају се у ров минималне дубине 0,8 m, ширине у зависности од броја каблова (за један кабал ширине 0,4 m, а за пет каблова ширине 0,95m). Каблови се полажу у слоју постељице од песка или ситно зрнасте земље дебљине 0,2 m.

На свим местима где се могу очекивати већа механичка напрезања тла или постоји евентуална могућност механичког оштећења кабловских водова, електроенергетски водоводи 1 kV и 10 kV полажу се искључиво кроз кабловску канализацију или кроз заштитне цеви. Кабловска канализација се примењује на прелазима испод коловоза улица, путева, железничких пруга, колских пролаза и др.

Надземни електроенергетски воодови постављају се на стубове. Стубови се постављају на јавним површинама или на осталом земљишту уз писану сагласност власника, односно корисника парцеле.

4.3.5 Гасоводна мрежа и објекти

На подручју општине дозвољена је изградња мреже и објеката гасовода. Сви гасоводи се полажу подземно са минималном дубином укопавања од 80 cm, до 110 cm, у појасу стамбених објеката.

За државне путеве минимална удаљеност гасовода је 3,0 m од крајње тачке попречног профила - ножице усека или насипа, или спољње ивице путног канала за одводњавање (изузетно ивице коловоза уколико се тиме не ремети режим одводњавања коловоза).

Укрштање гасовода са државним путевима мора се спроводити искључиво механичким подбушивањем испод трупа пута, управно на предметни пут у прописаној заштитној цеви, тако да минимална дубина предметних инсталација и заштитних цеви од најниже горње коте коловоза до горње коте заштитне цеви износи 1,35 - 1,50 m, у зависности од конфигурације терена.

Укрштања гасовода са осталим саобраћајницама обезбеђује се заштитним цевима, тако да се горња нивелета заштитне цеви поставља минимално 1.5 м, од нивелете коловоза, или ако је неповољније 1 м испод одводних јарака саобраћајнице.

4.3.6 Комунални објекти

За одлагање комуналног отпада обезбедити место на парцели са одговарајућим кантама/контејнерима где надлежне комуналне службе могу несметано приступити и извршити пражњење истих. Ово место не сме бити одређено ближе од 1,5 м од суседне међе, а препорука је да буде близу регулационе линије и дворишне капије (становање ниских и средњих густина). У зонама становања виших/високих густина (колективно становање) морају се обезбедити посебни простори за одлагање отпада са већим удаљеностима од међа и суседних објеката, а њихов положај ће се одредити кроз Локацијску дозволу.

Одстрањивање смећа из града, индустријских, рекреационих и других зона врши се депоновањем, у складу са прописима. Свако остављање отпадних материјала на местима и у количинама већих од оних које уобичајено сакупља комунална служба чистоће, сматраће се радовима у простору који нису дозвољени.

У зони насеља Ариље или Зони уз државног пута првог реда и реку Моравицу дозвољава се формирање центра за сакупљање и прераду животињског отпада и сточног гробља уз обавезу израде Урбанистичког пројекта.

У Зони насеља Ариље дозвољава се изградња трансфер станице за комунални отпад. Препорука је да се трансфер станица лоцира у насељима Грдовићи или Вирово, с обзиром да се отпад транспортује ка Ужицу.

У Зони насеља Ариље дозвољава се формирање кванташких пијаца.

Центар за сакупљање и прераду животињског отпада, сточно гробље, кванташка пијаца и трансфер станица не могу бити лоцирани у оквиру претежно стамбене зоне и уз следеће услове:

- више од 0.1 км удаљености од стамбених објеката, реке, резервоара, заштићених споменика културе, споменика природе, аутобуске станице, складишта запаљивих материјала.
- више од 1.0 км удаљености од медицинске установе, или индустрија за производњу хране,

У циљу рационалног коришћења простора, за подручја хуманих гробља, првенствено појединачно сагледати могућност оптималног проширења постојећих. У супротном, потребно је да се покрене посебна студија локација за нова гробља потребног капацитета, одговарајуће опремљености компатибилним комуналним објектима.

4.3.7 Зоне заштите инфраструктурних коридора

На простору предвиђеном за заштитни појас **не могу** се градити објекти и вршити радови супротно сврси због које је појас успостављен.

Изузетно се у заштитном појасу могу легализовати/реконструисати објекти (делови објеката) само под условима и сагласношћу организације надлежне за инфраструктуру.

У заштитном појасу дозвољава се изградња других врста инфраструктуре уз услове и сагласност надлежног предузећа и уз обавезу поштовања услова укрштања и паралелног вођења водова.

Установљавају се следећи обострани заштитни појасеви траса и објеката постојећих и планираних инфраструктурних система на подручју Просторног плана:

- за ауто пут – по 40,0 м лево и десно од ивице земљишног појаса

- за државни пут првог реда - по 10,0 м лево и десно од ивице земљишног појаса
- за државни пут другог реда – по 10,0 м лево и десно од ивице земљишног појаса
- за општински пут – по 5,0 м лево и десно од ивице земљишног појаса
- за далеководе 10 кВ - по 3.0 м од осе далековода.
- за далеководе 35 кВ - по 6,0м од осе далековода.
- за далеководе 110 кВ - по 10,0м од осе далековода
- за магистрални гасовод Пожега – Ариље – по 30,0 м са обе стране од осе гасовода
- за градски гасовод Ариље – Ивањица - по 3,0 м са обе стране од осе гасовода
- за дистрибутивну гасоводну мрежу – по 1,0 м са обе стране од осе гасовода
- за оптички кабл- по 1,0 м са обе стране од осе кабла.
- За цевовод сирове воде са високонапонским кабловима 10 kV до фабрике воде на брду Клик, утврђује се заштитни појас који износи укупно 20 м.
- За цевовод воде од фабрике воде на брду Клик ка територији општине Пожега, утврђује се заштитни санитарни појас који износи укупно 6 м (по 3,0 м са сваке стране цевовода) у коме се не може ништа градити.
- За цевовод чисте воде за град Ариље, од фабрике воде до резервоара I висинске зоне утврђује се заштитни појас 2,5 м лево и десно од цевовода односно укупно 5 м.

Ширина заштитног појаса планиране обилазне магистралне саобраћајнице износи 20 м лево и десно од земљишног појаса.

У успостављеним појасевима заштите трасе и објеката постојећих и планираних инфраструктурних система успоставља се режим ограничене и строго контролисане изградње и уређења простора са следећим основним правилима:

- забрањује се изградња објеката који нису у функцији инфраструктурног система који се штити, тј. легализација, реконструкција и доградња постојећих објеката и изградња нових привредних, стамбених и других објеката,
- не могу се лоцирати намене и објекти:депоније комуналног и другог отпада, рудници, каменоломи, кречане и циглане,сточне пијаце,кафилерије,животињске фарме,кванташке пијаце и други садржаји и објекти за која се ограничења утврде у складу са посебним прописима,
- дозвољава се изградња функционалних и пратећих садржаја, објеката, постројења и уређаја у функцији инфраструктурног система (станице за снабдевање моторних возила горивом, аутосервиси, објекти за привремени смештај онеспособљених возила, ауто-базе за пружање помоћи и информација учесницима у саобраћају, угоститељски објекти, туристички објекти, трговински објекти и други објекти у функцији инфраструктурног коридора),
- у заштитном појасу поред јавног пута ван насеља дозвољава се изградња само саобраћајних површина пратећих садржаја јавног пута, као и постројења, уређаја и инсталација који служе потребама јавног пута и саобраћаја на јавном путу,
- могу се постављати планиране паралелно вођене трасе осталих инфраструктурних система, објеката и постројења у инфраструктурном коридору на минималном међусобном растојању на основу закона и прописа донетих на основу закона, а под условима и на начин који утврди надлежно јавно предузеће, односно управљач јавног инфраструктурног система
- дозвољава се извођење потребних радова и спровођење мера заштите окружења од негативних утицаја инфраструктурног система на животну средину (дрвореди на деоници пута у насељу, заштитно зеленило, заштитне баријере од буке, каналисање и пречишћавање атмосферских вода с коловоза пута, каналисање вода у депресијама поред инфраструктурног система и др.), као и потребне мере заштите инфраструктурног система (нпр. пута - снегобрани, ветробрани и др) на удаљењу које

се утврђује према условима безбедног функционисања и одржавања инфраструктурног система
О оквиру појасева контролисане градње поред јавних путева забрањено је отварање рудника, каменолома и депонија отпада и смећа.

4.4 ОБЈЕКТИ ЗА КОЈЕ СЕ ПРЕ ОБНОВЕ МОРАЈУ ИЗРАДИТИ КОНЗЕРВАТОРСКИ ИЛИ ДРУГИ УСЛОВИ

- Црква Светог Ахилија
- Црква Светог Николе
- Манастир Клисуре
- Црква Свете Тројице – Бјелуша.
- Конак Сердара Јована Мићића.

За објекте или амбијенталне средине који уживају претходну заштиту, морају се пре реконструкције, доградње или извођења сличних радова на њима, прибавити конзерваторски услови надлежног завода.

4.5 УСЛОВИ И МЕРЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТА И ЗДРАВЉА ЉУДИ И ЗАШТИТЕ ОД ПОЖАРА, ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА, ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКИХ НЕСРЕЂА И РАТНИХ ДЕЈСТАВА

4.5.1 Противпожарна заштита

Заштита од пожара се обезбеђује у складу са Законом о заштити од пожара ("Сл. гл. РС", бр. 111/09) и подзаконским прописима у вези категоризације угрожености од пожара и процене ризика и то првенствено исправним лоцирањем објеката са омогућењем директног приступа противпожарним возилима, али и са прописаним одстојањима од суседних објеката ради спречавања ширења евентуалног пожара.

У индустријским и радним зонама мора се претходно обезбедити улична хидрантска мрежа, а по потреби и интерна, унутар парцела (у зависности од делатности и других услова).

Противпожарна заштита у насељима омогућава се изградњом противпожарних хидраната на водоводној мрежи. Цеви противпожарне заштите су минималног пречника 100 мм, у прстенастом систему. Изузетно се дозвољавају слепи кракови цевовода до 180 м.

Хидранти пречника 80 мм, или 100 мм, постављају се на максималној удаљености од 80 м, тако да се пожар на сваком објекту може гасити најмање са 2 хидранта.

Удаљеност хидраната од објекта износи најмање 5 м, а највише 80 м.

За пројектовање и изградњу хидротехничких инсталација ван граница урбанистичког плана, важе исте одредбе као и у градској зони, осим да се положајно цеви смештају у банкини (путно земљиште) асфалтираних и не асфалтираних путева, водећи рачуна о међусобном одстојању и укрштању са осталим инсталацијама, уз сагласност ЈКП "Зелен". Уколико наведени услов није могуће остварити, цеви постављати границом катастарских профила, и писмено одобрење оба власника међних парцела.

4.5.2 Заштита од буке

Заштита од буке чији интезитет прелази прописане границе, обезбеђује се:

- забраном изградње објеката који могу изазвати прекомерну буку;
- измештањем извора буке ван насеља, на прописаној удаљености од стамбених зона;

- ограничавањем или забраном рада одређених изазивача буке, уопште или у појединим деловима града;
- регулацијом саобраћаја у циљу ограничавања протока возила; и
- обезбеђивањем акустичне изолованости стамбених и пословних зона и објеката.

У стамбеним зонама и другим местима боравка и одмора у којима бука прелази или се предвиђа да ће прећи прописану јачину, утврдиће се одређени режим заштите путем превентивних и асанационих мера.

Највиша јачина буке на отвореном простору у подручју наљеља по правилу не може бити већа од 65 децибела дању и 55 децибела ноћу, а у чисто стамбеним зонама 55 децибела дању и 45 децибела ноћу.

Највиша јачина буке у затвореном простору по правилу не може бити већа од 35 децибела дању и 30 децибела ноћу, за боравишне просторије (спаваћа и дневна соба) у стамбеној згради при затвореним прозорима.

4.5.3 Зоне заштите изворишта водоснабдевања

У оквиру планиране изградње акумулација Сврачково, Роге и Орловача успостављају се следеће зоне заштите изворишта:

зона непосредне заштите изворишта (ЗОНА 1)

- утврђује се дуж узводног обода круне планиране бране Орловача и у акваторији око водозахватног торња (куле) на растојању од мин. 20 м.
- На простору зоне непосредне заштите изворишта успоставља се режим строге санитарне заштите, који се спроводи строгим санитарним надзором и мерама техничке заштите.

ужа зона заштите изворишта (ЗОНА 2)

- утврђује се узводно од профила планиране брана у појасу ширине 500 м око акумулације, рачунајући од обалске линије при коти максималног успора у акумулацији; код одређивања граница уже зоне санитарне заштите меродавна је кота успора од 582 м н.м и стационажа планиране бране Орловача: км 33+000.
- На подручју уже зоне заштите успоставља се **режим санитарног надзора**.
- До доношења интегралног програма уређења пољопривредног земљишта задржава се постојећа структура пољопривредних површина, уз поштовање принципа обраде и сетве према нагибу и типу земљишта. Употреба средстава за заштиту биља и минералних ђубрива мора бити усаглашена, по врсти и количини, са агропедолошким условима и могућностима заштите вода.
- Ограничава се обим економске експлоатације шума, одређивањем свих шума за заштитне шуме као приоритетном функцијом.
- Забрањује се формирање депонија комуналног отпада, проширење или формирање нових гробља, одлагање угинуле стоке, складиштење и транспорт опасних и штетних материја које могу угрозити извориште. Постојећа локална гробља се затварају (без измештања гробница).
- По успостављању зоне заштите, санитацију постојећих стамбених и економских објеката, објеката за одмор и рекреацију, као и санитарно уређење терена (уклањање депонија, одлагалишта сточног отпада и осоке, и сл.) обезбеђује инвеститор водопривредног објекта.
- Изузетно, дозвољава се проширење или изградња новог стамбеног објекта као замена постојећег или решавање стамбених потреба чланова постојећих домаћинстава, као и реконструкција економских објеката уз обавезу контролисаног елиминисања чврстог и течног отпада на санитарно прихватљив начин.

- За потребе туристичко-рекреативног коришћења акумулација дозвољава се уређење излетничких и риболовних стаза, на планираним локацијама уређење приобаља (плаже, отворени спортски терени, понтони, сидришта и сл.) са санитарно обезбеђеним објектима за дневни боравак посетилаца и пратећом инфраструктуром (ложишта, заклони од кише, и сл.). Осим наведених изузетака, на простору зоне заштите забрањује се даља изградња објеката који нису у функцији изворишта.
- Развој саобраћајне инфраструктуре ограничава се на категорију општинских, пољских и шумских путева. На свим јавним путевима, на уласку у зону заштите постављају се видне ознаке о забрани превоза, складиштења или испуштања опасних и штетних материја, као и забрани вршења радњи које могу угрозити извориште. Дуж јавних путева обезбеђује се инфраструктура за прикупљање атмосферских вода, са сепараторима нафтних деривата. Пuteви који се изводе за потребе водопривреде користиће се и за потребе локалног саобраћаја.
- Изградња преносне и дистрибутивне електроенергетске и телекомуникационе мреже, локалних водовода и сл. није ограничена.

шира зона заштите изворишта (ЗОНА 3)

- утврђује се на подручју слива узводно од планиране бране "Сврачково"
- На поручју шире зоне заштите изворишта успоставља се режим селективног санитарног надзора и ограничења.
- Коришћење и уређење пољопривредног и шумског земљишта биће засновано на решењима и предиспозицијама основа заштите, коришћења и уређења пољопривредног и шумског земљишта.
- Стамбени и економски објекти, као и делатности код којих се користе или производе материје које на било који начин могу угрозити извориште морају обезбедити њихов санитарно прихватљив третман.
- Развојем и уређењем регионалне саобраћајне инфраструктуре обезбедиће се услови за несметано одвијање транзитног путничког и робног промета, уз контролисан превоз опасних и штетних материја, као и других материја у количинама које могу трајно и у значајном обиму угрозити извориште водоснабдевања. Дуж државних путева обезбедиће се инфраструктура (водонепропусне риголе и сл.) и уређаји за прикупљање, одвођење и санитарно прихватљив третман загађених атмосферских вода, као и привремени пријем отпадних материја у случају акцидентата у редовном саобраћају.
- Развој и уређење локалне саобраћајне и техничке инфраструктуре реализоваће се без посебних захтева у погледу заштите изворишта.

Додатна правила градње која се примењују за објекте у зони акумулације „Орловача“ су:

- изградња свих нових објеката у сливу акумулације мора се условити изградњом непропусних септичких јама за прихватање отпадних вода, или, код већих објеката, пречишћавањем на биодисковима. У оба случаја се мора обезбедити оперативан систем за одстрањивање отпадних вода и чврстог отпада ван подручја слива;
- све септичке јаме морају бити званично примљене, како би се констатовало да ли су испуњени захтевани услови (предталожник, обрада облоге на начин да обезбеђује вододрживост јаме); и
- не дозвољава се складиштење пестицида на отвореном простору, нити манипулација која би довела до њиховог неконтролисаног доспевања у сталне или привремене водотоке и подземне воде.

5 ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА

Овим Просторним планом дата су правила грађења за објекте на грађевинском земљишту и земљишту које испуњава услове да постане грађевинско и ван грађевинског земљишта и то по појединим зонама:

- Грађевинско земљиште у оквиру формираних центара насеља
- Грађевинско земљиште изван формираних центара насеља,
- Грађевинско земљиште у оквиру насеља за која план садржи шематски приказ уређења - Зона ширења урбаног подручја Ариља (мешовита стамбено пословна зона уз државни пут првог реда М 21-1).
- Изван формираних центара сеоских насеља и грађевинских подручја и то:
 - пољопривредно земљиште,
 - шумско земљиште,
 - водопривредно земљиште.

Правила грађења из овог плана односе се на укупан обухват плана, осим за насеља која су овим планом предвиђена за даљу урбанистичку разраду.

Правила грађења се састоје од Општих правила која се односе на све зоне и површине и Посебних правила, која се односе само на изградњу у одређеној зони односно површини (у грађевинском подручју, ван грађевинског подручја, на пољопривредном земљишту, на шумском земљишту и на водном земљишту).

5.1 ОПШТА ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА

Општа правила грађења и регулације примењују се на све планом предвиђене зоне и типове градње и утврђују опште услове парцелације, регулације и изградње насеља и објеката ван насеља.

5.1.1 Регулациона линија

Регулациона линија јесте линија која раздваја површину одређене јавне намене од површина предвиђених за друге јавне и остале намене.

Регулациона линија утврђује се у односу на постојећу регулацију и парцелацију и постојеће трасе саобраћајница, а према захтеваној функционалности саобраћајне мреже. Услови за изградњу саобраћајница дефинисани су правилима за изградњу саобраћајница и општинских путева, а растојање између регулационих линија (ширина појаса регулације) утврђује се у зависности од функције и ранга саобраћајница, односно инфраструктуре. Дефинише се као хоризонтална, вертикална, надземна и подземна регулација. Мрежа инфраструктуре (примарна и секундарна) поставља се у појасу регулације. Појас регулације користи се и за постављање јавног зеленила (дрвореди и паркови).

Уколико важећим планом није утврђена ширина појаса регулације (растојање између регулационих линија), не може бити мања од следећих вредности:

а) саобраћајнице у сеоском насељу	10,00
ђ) стамбене улице	8,00м
б) сабирне улице	10,00м
в) пешачке стазе	1,50
г) колски прилази	5,00
д) прилази до парцела	2,50

5.1.2 Грађевинска линија

Грађевинска линија јесте линија на, изнад и испод површине земље и воде до које је дозвољено грађење основног габарита објекта.

Грађевинска линија се одређује унутар грађевинске парцеле растојању од регулационе линије одређеном у Посебним правилима грађења из овог Плана.

Грађевински објекат се поставља предњом фасадом на грађевинску линију или се налази унутар простора одређеног грађевинским линијама. Помоћни и пратећи објекти се постављају у дворишном делу парцеле, или максимално до грађевинске линије.

Уколико се објекат налази на терену на коме постоји значајна денивелација, тако да делови објекта излазе на 2 саобраћајнице, или површине у различитим нивоима, приземном етажом ће се сматрати етажа на нижој коти терена. У том случају грађевинска линија ка другој улици на вишој коти ће се поштовати тек у нивоу те етаже, док ће се приземна етажа моћи примаћи са подземном грађевинском линијом, чак и до регулационе, под условом да њен горњи завршни слој не буде изнад коте тротоара више од 0,4 м. Све ове површине улазиће у габарит објекта и обрачунаваће се приликом утврђивања обавеза плаћања накнада.

5.1.3 Индекси

Индекс заузетости парцеле јесте однос габарита хоризонталне пројекције изграђеног или планираног објекта и укупне површине грађевинске парцеле, изражен у процентима.

Индекс изграђености парцеле јесте однос (количник) бруто развијене грађевинске површине изграђеног или планираног објекта и укупне површине грађевинске парцеле

Бруто развијена изграђена површина свих надземних етажа која се узима у обзир при одређивању дозвољеног коефицијента обрачунава се применом стандарда СРПС. УЦ2.100.

5.1.4 Правила парцелације, препарцелације

Грађевинска парцела, по правилу, треба да има облик правоугаоника или трапеза.

Грађевинска парцела, по правилу, треба да има површину и облик који омогућава изградњу објеката у складу са решењима из плана, правилима о грађењу и техничким прописима.

При формирању грађевинских парцела максимално уважити-прихватити постојеће катастарске парцеле. Грађевинска парцела може се делити до минимума утврђеног овим планом. Минимална величина грађевинске парцеле износи 500 м², изузев за следеће намене:

- За индивидуалну стамбену градњу са слободним системом у формираним центрима сеоских насеља - 300 м².
- За вишеспратне колективне стамбене објекте - 800 м².
- За двојне породичне стамбене објекте у прекинутом низу 200 м².
- За викендице, викенд насеља и традиционалне етно објекте од природних материјала - 200 м².
- За јавне објекте и службе - 400 м²
- За индустријске објекте - 1200 м².
- За трафостанице – 50м².

Одступања од ових величина су могућа у случајевима препарцелације у поступцима легализације.

Минимална ширина фронта нове грађевинске парцеле (фронт до саобраћајнице) износи 12 метара, изузев за следеће намене:

- За вишеспратне колективне стамбене објекте - 15м

- За двојне породичне стамбене објекте у прекинутом низу - 8 м .
- За викендице и традиционалне етно објекте од природних материјала – 6 м

На грађевинској парцели чија је површина или ширина мања од најмање површине или ширине утврђене у општим правилима градње, може се дозволити изградња или реконструкција објекта спратности до П+1, индекса изграђености до 0,6 и индекса заузетости до 40%.

5.1.5 Формирање грађевинске парцеле

Грађевинска парцела је најмања земљишно просторна јединица на којој се може градити.

Свака парцела која није у режиму забране градње и која испуњава услове може да постане грађевинска парцела.

Уколико се постојећа катастарска парцела налази на прелазу између две зоне са различитим правилима градње, приликом издавања документације за изградњу примењиваће се правила из оне зоне која одговарају подносиоцу захтева.

Услови да нека парцела може да постане грађевинска парцела су:

- да није на површинама уже зоне санитарне заштите водоизворишта
- да није на објектима или коридорима постојеће или планиране инфраструктуре.
- да има излаз на јавну површину односно улицу, непосредно или преко приступног пута
- да се може одредити планом прописана регулациона линија према јавном путу
- да се у складу с правилима грађења из овог плана могу одредити границе грађевинске парцеле према суседним парцелама,

5.1.6 Обезбеђивање приступа парцели

Новоформирана парцела обавезно мора имати приступ на пут или другу јавну површину намењену за саобраћај. Ширина приступа новоформиране парцеле јавној саобраћајној површини не може бити мања од 2.5 м, под условом да најудаљенија тачка коловоза није даља од 25 м од габарита објекта. Уколико није испуњен овај услов, минимална ширина приступа износи 3,50 м.

Прикључак на јавну саобраћајницу остварује се непосредним и директним приступом на исту без посебних услова, или преко друге парцеле која има контакт са јавном саобраћајницом уз достављање уговора о успостављању права службености пролаза.

Уколико је саобраћајница планирана, а није изведена, тј. нису решени имовински односи за исту, прикључак се може извести као привремен и то до најближе јавне саобраћајнице уз сагласност власника земљишта за привремено обезбеђење пролаза од 2,5 м и уз потврду предузећа које газдује јавним земљиштем да ће се саобраћајница извести у највише 1 године од тренутка подношења захтева.

Надлежно предузеће које газдује путевима је обавезно да изда услове за прикључење грађевинске парцеле на јавну саобраћајницу, којом газдује (коте, нивелете, радијуси и ширина).

5.1.7 Ограђивање грађевинских парцела

Парцеле се ограђују зиданом оградом до висине од 0,90м (рачунајући од коте тротоара) или транспарентном оградом до висине од 1,40м.

За грађевинске парцеле чија је кота нивелете виша од 0,90м од суседне висине подзида (или шкарпе) одредиће надлежни орган општине.

Парцеле чија је кота нивелета виша од 0,90 m од суседне, могу се оградавати транспарентном оградом до висине од 1,40 m која се може постављати на подзид чију висину одређује надлежни општински орган.

Ограде између суседних грађевинских парцела уколико се оградају треба да буду зелене – жива ограда која се сади у осовини границе грађевинске парцеле или транспарентне ограде до 1,40 метара које се постављају према катастарском плану и операту и то тако да стубови ограде буде на земљишту власника ограде. Изузетно, ограде међу суседима могу бити пуне зидане до висине 1.40m, уз сагласност суседа, тако да стубови ограде буду на земљишту власника ограде.

Врата и капије на уличној огради не могу се отворати изван регулационе линије.,

Парцеле за вишепородичне стамбене објекте се по правилу не оградају.

Ограде на грађевинским парцелама на којима се налазе индустријски и други радни и пословни објекти, могу бити оградене зиданом оградом висине до 2,20 метара.

Ограде на грађевинским парцелама на којима се налазе објекти који представљају непосредну опасност по живот људи, као и објекти специјалне намене, оградају се на начин како то одреди надлежни орган.

5.1.8 Одводњавање површинских вода

Одводњавање са грађевинске парцеле вршити слободним падом према риголама, односно према улици, са најмањим падом од 1,5%.

Површинске и друге отпадне воде из економског дворишта одводе се регулисано до ђубришне јаме, обавезно у случају када се економско двориште налази уз јавни пут.

Површинске воде са једне грађевинске парцеле не могу се усмеравати према другој парцели. Насипање терена не сме угрозити објекте на суседним парцелама, а одвођење површинских вода мора бити контролисано, а ако постоји потреба за тим на парцели изградити и упојни бунар.

5.1.9 Изградња других објеката на истој грађевинској парцели

У оквиру грађевинске парцеле, а у оквиру дозвољеног процента изградњености парцеле, допуштена је изградња пратећих и помоћних објеката који су у функцији коришћења главног објекта, чија намена не угрожава главни објекат и суседне парцеле.

На парцелама намењеним за индивидуалну стамбену изградњу допуштена је изградња гаража, летњих кухиња, мањих занатских радионица, простора за услужне делатности, економских објеката за пољопривреду и сл., а све у складу са посебним правилима градње за поједине зоне.

Ако се ове просторије граде ван габарита основног стамбеног објекта, исте се могу градити само у приземним објектима (П+0) и лоцирати се у дворишном делу парцеле. Изузетно, ако то услови терена или делатности захтевају, објекти могу бити постављени паралелно са главним стамбеним, или испред њега, али максимално до успостављене грађевинске линије, уз поштовање осталих услова лоцирања.

Пратећи садржаји који могу бити у оквиру стамбене парцеле морају бити еколошки и функционално примерени зони породичног становања - трговина, угоститељство, услужно занатство (без штетног утицаја по околину).

Самосталне гараже, као и гараже у оквиру објеката морају бити удаљене минимум 5m од регулационе линије.

Септичке јаме не смеју бити лоциране ближе од 6 m од стамбених објеката нити ближе међи од 3 m.

5.1.10 Подруми

Подрумом се могу сматрати просторије које се налазе испод приземне етаже а укопане су 2/3 од своје корисне висине.

Допуштена је изградња подрумских просторија у свим зонама, изузев у подручјима са високим нивоом подземних вода и у зонама досадашњих поплавних зона са поштовањем техничких услова за ове просторије.

5.1.11 Компатибилни садржаји

Објекат се може градити на површинама друге претежне намене, под условима прописаним законом.

Компатибилни објекти који се могу градити у оквиру претежно стамбених зона, ако посебним правилима градње није другачије прописано, су мешовити стамбено-пословни; пословни као пратећи уз становање; пратеће услужне, трговинске, угоститељске, или занатске делатности; објекти од општег значаја - школе, амбуланте, сеоски домови, социјална заштита и сл.; спортско рекреативни објекти; верски објекти; инфраструктурни објекти; паркови и уређено зеленило.

Компатибилни објекти који се могу градити у оквиру претежно занатских, пословних и индустријских зона, ако посебним правилима градње није другачије прописано, су пословни објекти; хладњаче и складишта за пољопривредне производе за расхладним инсталацијама; услужни инфраструктурни објекти (бензинске станице, базне станице мобилне телефоније и сл.); услужне, трговинске, угоститељске, или занатске делатности; инфраструктурни објекти; паркови и уређено зеленило.

Економски објекти су:

- објекти за гајење животиња (стаје за гајење коња, штале за гајење говеда, објекти за гајење живине, коза, оваца и свиња, као и објекти за гајење голубова, кунића, украсне живине и птица);
- пратећи објекти за гајење домаћих животиња (испусти за стоку, бетонске писте за одлагање чврстог стајњака, објекти за складиштење осоке);
- објекти за складиштење сточне хране (сеници, магацини за складиштење концентроване сточне хране, бетонирани сили јаме и сили тренчеви),
- помоћни објекти уз стамбени објекат: летња кухиња, млекара, санитарни пропусник, магацини хране за сопствену употребу;
- објекти за складиштење пољопривредних производа (амбари, кошеви) без расхладне опреме,
- објекти за складиштење пољопривредних производа са расхладном опремом, површине до 50 м² у основи,
- други слични објекти на пољопривредном газдинству (објекти за машине и возила, пушнице, сушионице и сл.);

Пословни објекти су

- објекти у којима се не обавља производна или прерађивачка делатност (услужни објекти),
- објекти у којима се обавља производна или прерађивачка делатност који имају мање од 150 м² у основи (занатство).
- хладњаче које имају од 50 м² до 150 м² у основи.

Индустријски објекти су:

- хладњаче које имају више од 150 м² у основи.
- објекти у којима се обавља производна или прерађивачка делатност који имају више од 150 м² у основи.

5.1.12 Објекти у функцији одбране земље

У оквиру свих зона дозвољена је изградња објеката или заклона за потребе одбране земље. За изградњу ових објеката прописује се израда Урбанистичког пројекта.

5.1.13 Верски комплекси

У оквиру верских комплекса могу се градити храмови, пратеће стамбене и помоћне просторије и мање продавнице сувенира. Ограђивање верских комплекса мора бити архитектонско-стилски усклађено са објектима који ту постоје, или ће се градити.

Ограде могу бити на сокли од камена/бетона са металним кованим елементима. Висина оваквих ограда је до 2 м. Ограде у манастирским комплексима могу бити више од прописаних и оне уједно могу бити и делови манастирских објеката.

5.2 ПОСЕБНА ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА ЗА ПОЈЕДИНЕ ЗОНЕ

5.2.1 Грађевинска подручја у оквиру формираних центара насеља

Примена:	Ова правила обухватају формирана грађевинска подручја сеоских насеља (Трешњевица, Ступчевићи, Миросалци, Драгојевац, Церова, Вирово, Грдовићи, Вране, Поглед, Вигоште).
Објекти који се могу градити:	<ul style="list-style-type: none"> • индивидуални или двојни стамбени; • вишеспратни, колективни стамбени објекти, • пословни и мешовити стамбено-пословни; • економски објекти у функцији пољопривреде (без расхладних уређаја); • пратеће услужне, трговинске, угоститељске, или занатске делатности; • објекти од општег значаја - школе, амбуланте, сеоски домови, социјална заштита и сл.; • спортско рекреативни, паркови и уређено зеленило, • верски објекти, • хотели до 50 лежајева • објекти у функцији развоја туризма до 0.5 ха површине комплекса
Објекти који се могу градити на основу прописаног и потврђеног урбанистичког пројекта:	<ul style="list-style-type: none"> • хладњаче и складишта за пољопривредне производе за расхладним инсталацијама, • хотели преко 50 лежајева • објекти у функцији развоја туризма преко 0.5 ха површине комплекса, • бензинске станице • гробља или проширивање гробаља
Положај објекта у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле:	<p>Грађевинска линија у насељима се по правилу одређује према грађевинској линији већине постојећих објеката.</p> <p>Грађевинска и регулациона линија се могу поклапати.</p> <p>За нову појединачну градњу на грађевинској парцели, где нема изграђених објеката према регулационој линији, грађевинска линија се по правилу одређује 5 м од регулације улице.</p> <p>Минимално одстојање главних објеката од међе суседне парцеле износи 2,5 м. Прописана минимална одстојања могу бити и мања уз сагласност међаша, али се дворишном делу плаца мора обезбедити колски пролаз у ширини од 2,5 м.</p>

	<p>Минимално одстојање за приземне помоћне објекте чија стреха није виша од 3 м (део до међе) може бити до 1 м, без отварања прозора ка суседној парцели.</p> <p>Минимално одстојање економских објеката и објеката са расхладним инсталацијама од објеката од општег значаја (школе, обданишта, амбуланте, домови културе и сл.) мора износити најмање 20 метара.</p> <p>Минимално одстојање економских објеката и објеката са расхладним инсталацијама од постојећих стамбених објеката мора износити најмање 10 метара.</p> <p>За изграђене и новопланиране објекте који су међусобно удаљени мање од 3м не могу се на суседним странама предвиђати ни задржавати отвори наспрамни стамбеним просторијама. Ово правило морају поштовати објекти (или делови објеката) направљени или планирани после изградње старијег објекта, док старији објекат задржава право првенства (стечено право), тј. задржавања постојећих отвора.</p>
Индекси:	<p>Највећи дозвољени индекс изграђености је 2,5.</p> <p>Највећи дозвољени индекс заузетости је 60%.</p>
Спратност:	<p>Највећа дозвољена спратност је:</p> <ul style="list-style-type: none"> • П+4 за вишеспратне колективне стамбене објекте • П+2+Пк за стамбене објекте и стамбено пословне објекте, • П+3 за пословне објекте. • П+1+Пк за објекте јавне намене • П+1 за економске објекте у функцији пољопривреде, <p>Висина надзетка поткровља износи највише 1,60 м.</p>
Објекти чија је градња забрањена:	<ul style="list-style-type: none"> • Индустијски објекти, • депоније отпада.

5.2.2 Зона ширења урбаног подручја Ариља (мешовита стамбено пословна зона уз државни пут првог реда М 21/1).

Примена:	<p>Ова правила обухватају појас уз Државни пут I реда М21/1 од границе Урбанистичког плана за центар општине, ка југу до насеља Дивљака и ка северу до границе са општином Пожега.</p> <p>За ову зону је урађен Шематски приказ уређења насеља.</p> <p>У оквиру овог појаса дефинисане су три зоне градње:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зона претежног становања; • зона претежног пословања; • зона рестрикције градње;
Објекти који се могу градити:	<ul style="list-style-type: none"> • Зона претежног становања <ul style="list-style-type: none"> ○ индивидуални или двојни стамбени; ○ мешовити стамбено-пословни; ○ пословни; ○ економски објекти у функцији пољопривреде (без расхладних уређаја); ○ хладњаче површине до 150 м² и спратности до П+0. ○ објекти јавне намене - школе, амбуланте, сеоски домови, социјална заштита и сл.; ○ спортско рекреативни, паркови и уређено зеленило,

	<ul style="list-style-type: none"> ○ верски ○ пратеће услужне, трговинске, угоститељске, или занатске делатности; ○ хотели до 50 лежајева ○ објекти у функцији развоја туризма до 0.5 ха површине комплекса ● Зона рестрикције градње <ul style="list-style-type: none"> ○ индивидуални стамбени објекти за пољопривредно домаћинство, изузетно у случају замене постојећег стамбеног објекта или након поделе једног домаћинства, ○ економски објекти за потребе пољопривредног домаћинства, ○ помоћни објекти за потребе примарне пољопривреде, површине до 10 м² у основи и спратности П+0 (објекти за смештај алата, пумпи за воду, надстрешнице и сл.),
<p>Објекти који се могу градити на основу прописаног и потврђеног урбанистичког пројекта:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Зона претежног становања <ul style="list-style-type: none"> ○ хотели преко 50 лежајева ○ објекти у функцији развоја туризма преко 0.5 ха површине комплекса ○ хладњаче површине преко 150 м². ○ бензинске станице ○ гробља или проширивање гробља, ● Зона претежног пословања <ul style="list-style-type: none"> ○ пословни; ○ индустријски ○ хладњаче и складишта са или без раскладних уређаја; ○ пратеће услужне или занатске делатности; ○ бензинске станице, ● Зона рестрикције градње <ul style="list-style-type: none"> ○ регулација и уређење водотокова, ○ објекти који служе за одбрану од поплава, ○ објекти и системи за наводњавање и одводњавање пољопривредних површина, ○ објекти за експлоатацију подземних вода.
<p>Положај објекта у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле:</p>	<p>Грађевинска линија за државни пут првог реда М21/1 износи 10 м, а за општинске и некатегорисане путеве 5 м од спољне ивице путног појаса.</p> <p>Минимално одстојање објеката од међе суседне парцеле износи 3 м. Прописана минимална одстојања могу бити и мања уз сагласност међаша, али се дворишном делу плаца мора обезбедити колски пролаз у ширини од 2,5 м.</p> <p>Минимално одстојање објеката од међе у пословној зони износи 5 м.</p> <p>Растојања економских објеката и хладњача, у стамбеним зонама, од суседних парцела износи најамње 15 метара. Ова одстојања могу бити мања уз сагласност власника суседних парцела, али не мање од 5 метара.</p> <p>Растојања економских објеката и хладњача, у стамбеним зонама, од постојећих стамбених објеката на суседној парцели износи најамње 20 метара. Ова одстојања могу бити мања уз сагласност власника суседних парцела на којима постоје изграђени стамбени објекти, али не мање од 10 метара.</p> <p>У контактним појасевима претежно пословне зоне са зоном претежног становања мора се подићи појас заштитног зеленила. Овај појас не може бити мањи од 3 м, уз обезбеђење противпожарних прилаза</p>

	<p>објектима.</p> <p>У стамбеној зони, минимално одстојање за приземне помоћне објекте чија стреха није виша од 3 м (део до међе) може бити до 1 м, без отварања прозора ка суседној парцели.</p> <p>За изграђене и новопланиране објекте који су међусобно удаљени мање од 3м не могу се на суседним странама предвиђати ни задржавати отвори наспрамни стамбеним просторијама.</p> <p>Ово правило морају поштовати објекти (или делови објеката) направљени или планирани после изградње старијег објекта, док старији објекат задржава право првенства (стечено право), тј. задржавања постојећих отвора.</p>
Индекси:	<p>Највећи дозвољени индекс изграђености:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Претежно стамбена зона - 2,3. • Претежно пословна зона – 2,8. • Зона рестрикције градње – 0,8 <p>Највећи дозвољени индекс заузетости:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Претежно стамбена зона - 50% . • Претежно пословна зона – 60%. • Зона рестрикције градње – 30%
Спратност:	<p>Највећа дозвољена спратност је:</p> <ul style="list-style-type: none"> • П+2+Пк за стамбене и стамбено пословне објекте. • П+3 за пословне објекте. • П+1+Пк за објекте јавне намене • П+1 за индустријске објекте и хале • П+1 за економске објекте у функцији пољопривреде, • П+0 за хладњаче са расхладним инсталацијама <p>Висина надзетка поткровља износи највише 1,60 м.</p>
Објекти чија је градња забрањена:	<ul style="list-style-type: none"> • Претежно стамбена зона <ul style="list-style-type: none"> ○ Индустријски објекти, ○ Откупна места за пољопривредне производе, ○ хладњаче и складишта за пољопривредне производе за расхладним инсталацијама, површине основе преко 150 м² ○ депоније отпада, • Претежно пословна зона <ul style="list-style-type: none"> ○ Стамбени објекти ○ објекти јавне намене -школе, амбуланте, сеоски домови, социјална заштита и сл.; • Зона рестрикције градње <ul style="list-style-type: none"> ○ Сви објекти који нису у функцији постојећег пољопривредног домаћинства

5.2.3 Грађевинска подручја изван формираних центара насеља

Примена:	<p>Ова правила обухватају делове изван формираних грађевинских подручја сеоских насеља. Правила се примљењују за нову изградњу на земљишту које испуњава услове да постане грађевинско, у складу с условима за формирање грађевинске парцеле из Општих правила грађења из овог Плана.</p>
Објекти који се	<ul style="list-style-type: none"> • индивидуални стамбени објекти,

<p>могу градити:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • мешовити стамбено-пословни, • економски објекти (за смештај стоке, готових пољопривредних производа, пољопривредне механизације, репроматеријала, хране за стоку ...), • пословни објекти и сервисно-радни објекти, • хладњаче за пољопривредне производе, • објекти од општег значаја - школе, амбуланте, сеоски домови и сл • хотели до 50 лежајева • верски објекти, • рибњаци, • објекти у функцији развоја туризма до 0.5 ха површине комплекса, • партерно уређење (спортски терени, мобилијар, плаже, одморишта, стазе и сл.), • услужни инфраструктурни објекти (бензинске станице, базне станице мобилне телефоније, предајници радио и ТВ сигнала и сл.), • инфраструктурни и други објекти који својом делатношћу не могу имати штетног утицаја на животну средину,
<p>Објекти који се могу градити на основу прописаног и потврђеног урбанистичког пројекта:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • индустријски комплекси • викенд насеља • хотели преко 50 лежајева • туристички комплекси на више од 0,5Ха • објекти за експлоатацију подземних вода и извора • бензинске станице,
<p>Положај објекта у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле:</p>	<p>Грађевинска линија за општинске и некатегорисане путеве је 5 м од спољне ивице путног појаса.</p> <p>Минимално одстојање главних објеката од међе износи 5 м. Ово одстојање може бити мању уз писмену сагласност власника суседних парцела, али се дворишном делу плаца мора обезбедити колски пролаз у ширини од 2,5 м.</p> <p>Минимално одстојање за приземне помоћне објекте чија стреха до међе није виша од 3 м може бити до 3 м, без отварања прозора ка суседној парцели. Допуштена су и мања одстојања од међа уз писмену сагласност комшија међаша.</p> <p>Растојања економских објеката и хладњача од суседних парцела износи најамње 15 метара. Ова одстојања могу бити мања уз сагласност власника суседних парцела, али не мање од 5 метара.</p> <p>Растојања економских објеката и хладњача од постојећих стамбених објеката на суседној парцели износи најамње 20 метара. Ова одстојања могу бити мања уз сагласност власника суседних парцела на којима постоје изграђени стамбени објекти, али не мање од 10 метара.</p>
<p>Индекси:</p>	<p>Највећи дозвољени индекс изграђености је 1,5.</p> <p>Највећи дозвољени индекс заузетости је 50%.</p>
<p>Спратност:</p>	<p>Највећа спратност је П+1+Пк уколико овим правилима није другачије одређено.</p>
<p>Објекти чија је градња забрањена:</p>	<p>Објекти чија је градња забрањена су дефинисани општина правилима грађења.</p>

5.2.4 Пољопривредно земљиште

Примена:	Ова правила се примењују за градњу на пољопривредном земљишту од 6 до 8 катастарске класе.
Објекти који се могу градити:	<ul style="list-style-type: none"> • индивидуални стамбени објекти за пољопривредно домаћинство • економски објекти (за смештај стоке, готових пољопривредних производа, пољопривредне механизације, репроматеријала, хране за стоку ...) • хладњаче за пољопривредне производе, са расхладном опремом, површине до 150 м² и спратности до П+0 • помоћни објекти који су у функцији пољопривреде (гараже, кошеви, амбари, оставе, настрешнице и слично) • верски објекти, • објекти у функцији развоја туризма до 50 лежајева или 0,5 ха површине комплекса, • рибњаци, • партерно уређење (спортски терени, мобилијар, плаже, одморишта, стазе и сл.); • услужни инфраструктурни објекти (базне станице мобилне телефоније, предајници радио и ТВ сигнала и сл.).
Објекти који се могу градити на основу прописаног и потврђеног урбанистичког пројекта:	<ul style="list-style-type: none"> • хладњаче за пољопривредне производе, површине преко 150 м² • системи за наводњавање и одводњавање • објекти који служе за одбрану од поплава или уређење бујица • регулација водотока у функцији уређења пољопривредног земљишта, • објекти за експлоатацију подземних вода и извора • мини акумулације и електране • објекти за производњу енергије из обновљивих извора (биомаса, енергија ветра, хидрогеотермална енергија и др), • гробља или проширивање гробаља,
Положај објекта у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле:	<p>Грађевинска линија за општинске и некатегорисане путеве је 5 м од спољне ивице путног појаса.</p> <p>Минимално одстојање објеката од међе износи 5 м. Ово одстојање може бити мању уз писмену сагласност власника суседних парцела, али се дворишном делу плаца мора обезбедити колски пролаз у ширини од 2,5 м.</p> <p>Растојања економских објеката и хладњача од суседних парцела износи најамње 10 метара. Ова одстојања могу бити мања уз сагласност власника суседних парцела, али не мање од 5 метара.</p> <p>Растојања економских објеката и хладњача од постојећих стамбених објеката на суседној парцели износи најамње 20 метара. Ова одстојања могу бити мања уз сагласност власника суседних парцела на којима постоје изграђени стамбени објекти, али не мање од 10 метара.</p> <p>Септичке јаме не смеју бити лоциране ближе међи од 5 м.</p>
Индекси:	<p>Највећи дозвољени индекс изграђености је 1,2.</p> <p>Највећи дозвољени индекс заузетости је 50%.</p>
Спратност:	Највећа спратност је П+Пк.
Објекти чија је градња забрањена:	Објекти чија је градња забрањена су дефинисани општинама правилима грађења.

5.2.5 Шумско земљиште

Примена:	Ова правила се примењују за градњу на шумском земљишту.
Објекти који се могу градити:	<ul style="list-style-type: none"> • објекти у функцији шумске привреде и ловства и објекти за одржавање и експлоатацију шума • пратећи објекти (шанк-барови, настрешнице, одморишта, просторије за опрему и сл.) • партерно уређење (спортски терени, мобилијар, одморишта, стазе, мостови и сл.); • објекти у функцији ловства и узгоја ловне дивљачи • рибњаци • услужни инфраструктурни објекти (базне станице мобилне телефоније, предајници радио и ТВ сигнала и сл.)
Објекти који се могу градити на основу прописаног и потврђеног урбанистичког пројекта:	<ul style="list-style-type: none"> • објекти за туристичко-рекреативне сврхе, • системи за наводњавање и одводњавање • објекти који служе за одбрану од поплава или уређење бујица • објекти за експлоатацију подземних вода и извора • мини акумулације и електране • објекти за производњу енергије из обновљивих извора (биомаса, енергија ветра, хидрогеотермална енергија и др),
Положај објекта у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле:	<p>Грађевинска линија за општинске и некатегорисане путеве је 5 м од спољне ивице путног појаса.</p> <p>Минимално одстојање објеката од међе износи 5 м. Ово одстојање може бити мању уз писмену сагласност власника суседних парцела, али се дворишном делу плаца мора обезбедити колски пролаз у ширини од 2,5 м.</p> <p>Пратећи објекти (шанк-барови, одморишта, просторије за опрему и сл.) могу бити површине до 40 м², спратности од П+0 до П+Пот.</p> <p>Највеће дозвољене висине настрешница су 5,0 м. Објекти за туристичко-рекреативне сврхе могу бити површине до 100 м², спратности до П+Пот.</p> <p>Објекти се не смеју градити од бетона, већ се препоручује употреба природних материјала (дрво, камен, шиндра) и традиционалних форми.</p>
Индекси:	<p>Највећи дозвољени индекс изграђености је 0,5.</p> <p>Највећи дозвољени индекс заузетости је 30%.</p>
Спратност:	Највећа спратност је П+Пк.
Објекти чија је градња забрањена:	<ul style="list-style-type: none"> • депоније отпада • економски објекти за смештај стоке, готових пољопривредних производа, пољопривредне механизације и репроматеријала • пословни објекти • индустријски и занатски објекти • стамбени објекти

5.2.6 Воде и водопривредно земљиште

Примена:	Ова правила се примењују изван утврђених зона заштите и у складу са утврђеним режимима заштите вода и изворишта водоснабдевања.
Објекти који се могу градити:	<ul style="list-style-type: none"> • објекти за туристичко-рекреативне сврхе до 0.5 ха површине комплекса;

	<ul style="list-style-type: none"> • пратећи објекти (шанк-барови, просторије за пресвлачење и сл.); • дрвене сојенице и настрешнице; • партерно уређење (спортски терени, мобилијар, плаже, одморишта, стазе, мостови и сл.); • рибњаци;
Објекти који се могу градити на основу прописаног и потврђеног урбанистичког пројекта:	<ul style="list-style-type: none"> • мини акумулације и електране • системи за пречишћавање вода • системи за наводњавање и одводњавање • објекти који служе за одбрану од поплава или уређење бујица • регулација водотока • објекти за експлоатацију подземних вода и извора.
Положај објекта у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле:	<p>Грађевинска линија за општинске и некатегорисане путеве је 5 м од спољне ивице путног појаса.</p> <p>Минимално одстојање објекта од међе износи 5 м. Ово одстојање може бити мању уз писмену сагласност власника суседних парцела, али се дворишном делу плаца мора обезбедити колски пролаз у ширини од 2,5 м.</p> <p>Пратећи објекти (шанк-барови, одморишта, просторије за опрему и сл.) могу бити површине основе до 40 м², спратности од П+0 до П+Пот.</p> <p>Објекти за туристичко-рекреативне сврхе могу бити површине основе до 100 м², спратности до П+Пот.</p>
Индекси:	<p>Највећи дозвољени индекс изграђености је 0,5.</p> <p>Највећи дозвољени индекс заузетости је 30%.</p>
Спратност:	<p>Највећа спратност је П+Пк.</p> <p>Највеће дозвољене висине сојеница и настрешница су 5,0 м.</p>
Објекти чија је градња забрањена:	<ul style="list-style-type: none"> • депоније отпада • економски објекти за смештај стоке, готових пољопривредних производа, пољопривредне механизације и репроматеријала • пословни, индустријски и занатски објекти • стамбени објекти • објекти којима се смањује пропусна моћ корита

5.3 ПРИМЕНА ПРАВИЛА ГРАДЊЕ

Правила грађења из овог Плана служиће за издавање Информације о локацији, Локацијске дозволе и добијање грађевинске дозволе.

Објект не испуњава услове за добијање грађевинске дозволе уколико је изграђен на постојећој јавној површини, на површинама уже зоне санитарне заштите водоизворишта, или на објектима или коридорима постојеће инфраструктуре.

За све случајеве који се не могу подвести под Правила утврђена овим Просторним планом примењују се одредбе одговарајућег републичког Правилника.

За насеља односно зоне, који су предвиђени за даљу урбанистичку разраду Правила грађења биће одређена урбанистичким планом. Правила у овом ППО могу послужити као оријентација при изради урбанистичких планова, првенствено за насеља (или њихове делове) за која је приоритетима овог ППО предвиђена израда урбанистичког плана.

Идентификовање припадности парцела појединим зонама вршиће се на основу дигитализованих рефераних карата, које се чувају од стране Општинске управе Ариље.

6 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

6.1 РЕГИОНАЛНА И МЕЂУОПШТИНСКА САРАДЊА

Подручје општине Ариље се налази у *гравитационом (функционалном) подручју Ужица*, као макрорегионалног центра који опслужује преко милион становника и више система насеља у Западној Србији. Поред Ариља за које је предвиђено да се до 2010. године оформи као мали град, у функционалном подручју Ужица се налазе и градски центри Пожега и Бајина Башта.

Имајући у виду географски положај, саобраћајну повезаност и функционално-привредне везе, на подручје Ариља имају јак утицај и насеља из функционалног подручја Чачка, и то првенствено Чачак као регионални центар и Ивањица као градски центар.

На основу више критеријума, од којих су најзначајнији развијена саобраћајна инфраструктура (постојећа и планирана), стање и потенцијали развоја привреде и значај Западноморавске осовине развоја, Просторним планом републике Србије су одређена могућа подручја утицаја макрорегионалних центара. Ариље, Пожега и Ивањица се налазе у појасу разграничења утицаја Ужица као макрорегионалног центра за западне стране и Крагујевца као макрорегионалног центра, односно Чачка као регионалног центра, са источне стране. Самим тим, они чине мањи појас насеља правца пружања север-југ, који има перспективу за даљи развој регионалних функција и веза, подједнако усмерених ка Ужицу и Чачку.

Источни део општине Ариље, са општинским центром и насељима груписаним у долини реке Моравице и око државног пута првог реда М21/1, има традиционално добро развијену међуопштинску сарадњу и везе са општинама Пожега, Лучани и Ивањица (првенствено по питању привредног развоја, јавних служби и развоја инфраструктурних система). Западни део Општине у коме се налазе слабо развијена сеоска насеља брдско-планинског типа, није адекватно функционално и просторно повезан са општинама Чајетина и Нова Варош.

Моделом територијалне организације индустрије у Србији дефинисан је Западноморавски потенцијални појас индустријског развоја (Крушевац, Трстеник, Краљево, Чачак, Лучани, Пожега, Ужице) коме припада и Ариље. Поред унапређења регионалних веза, значај наведеног појаса се огледа и у повезивању Србије са Републиком Српском, односно Босном и Херцеговином. Основни локационо-развојни потенцијали на којима је потребно заснивати даљи развој наведеног подручја јесу: расположивост локалитета одређених карактеристика за смештај индустрије (површина, инфраструктурна опремљеност, положај); присуство урбане и регионалне иновативне инфраструктуре (високостручни кадар, научне и истраживачке делатности, развијено тржиште и др.); размештај постојећих производних капацитета; близина и повезаност са сировинама; и др.

Положај и улога Ариља у регионалном окружењу и везе које оно има са суседним општинама указују да је концепт просторног развоја општине Ариље потребно заснивати на унапређењу и даљем развоју препознатљивих и већ оформљених *регионалних функција*, од којих су најзначајније:

(1) Водоснабдевање (производња пијаће воде) - по питању изворишта вода и водопривредне инфраструктуре, подручје општине Ариље чини окосницу Западно моравско-Рзавског регионалног система за снабдевање становништва водом. У оквиру овог система дефинисан је подсистем Рзав, са три планиране акумулације Сврачково, Роге и Орловача (општине потрошачи Ариље, Пожега, Лучани, Чачак и Горњи Милановац). У перспективи је дефинисана могућност повезивања са подсистемом Увац. За потребе добијања хидроенергије планиране су хидроелектране на акумулацијама Сврачково, Роге и Орловача, као и развој туризма као компатибилне функције;

(2) Производња и прерада пољопривредних производа (првенствено воћарство) - најразвијенија грана пољопривреде је воћарство, у коме доминира производња малине, која

је економски најзначајнији производ пољопривредне производње. Гаји се на површинама од око 1500 ha, на којима се производи годишње у просеку око 15000 t. У хладњачама са подручја Општине смрзава се, прерађује и извози око 20000 t плода малине годишње. Малина се гаји на целом подручју Општине, и то преко 95% на породичним газдинствима. Као радно интензивна култура има велики утицај на допунско запошљавање. Приоритет у наредном периоду треба да представља повећање степена финализације производње и изградња одговарајућих складиштених и прерађивачких капацитета;

(3) Развијена привреда - специфичност привреде у општини Ариље је завршен процес приватизације, односно власничке трансформације предузећа. Мале радионице занатског типа и предузећа, највећим делом су прерасла у мала приватна предузећа и апсорбују највећи део радне снаге. Достигнути ниво развијености Општине илуструје национални дохотак per capita који је знатно изнад просечне вредности Златиборског округа и већ неколико година је изнад републичког просека. Остварен степен запослености је изнад вредности Златиборског округа. У погледу гранске структуре, карактеристична је усмереност концентрације производних капацитета у поједине индустријске секторе што се одражава на препознатљивост привреде/индустрије Општине у регионалним оквирима, односно на специјализацији производа с овог подручја. На првом месту реч је комплексу текстилне индустрије, затим производња прехрамбених производа заснована на богатој сировинској основи али са недовољно широко развијеном палетом производних грана, комплекс дрвопрерађивачке индустрије, металске индустрије и др.;

(4) Туризам – који није развијен и чији развој је могуће и потребно базирати на природним и створеним потенцијалима (природна добра, непокретна културна добра, висок квалитет животне средине, будуће акумулације). Општина Ариље се, по Просторном плану Републике Србије налази у Западној туристичкој зони, у којој је водећа туристичка активност летња рекреација. Насеље Ариље са својим споменицима културе се налази у просторној културно историјској целини са Пожегом и Чачком.

(5) Одлагање отпада – је један од начина регионалне сарадње на овом подручју. Општине Чачак, Пожега, Лучани, Косјерић, Ариље, Ивањица, Ужице, Бајина Башта и Чајетина су приступиле регионалном пројекту изградње санитарне депоније «Дубоко» у општини Ужице.

6.2 МЕРЕ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ РАВНОМЕРНОГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

На подручју општине Ариље пољопривреда је основни потенцијал за развој сеоских подручја, при чему се посебно истичу воћарство, ратарство, сточарство и донекле рибарство, који су у већини села основни извор прихода становништва. Уз активирање сеоског туризма (нарочито у гравитационом подручју центара заједнице насеља) и излетничког, спортско-рекреативног и ловног туризма, ова привредна грана ће постати једна од основних и привредном систему Општине отворити нове могућности за обнову села.

Међутим, степен развоја саме привреде у селима је на ниском нивоу. Занатство и трговина су слабо развијени, док комунални проблеми постоје у већини села. Већина насеља нема канализациону мрежу, док су путеви у зависности од позиције села различитог квалитета. Највећи број села се налази у брдско-планинском подручју са проблематичном доступношћу, а унутарсеоска саобраћајна матрица је у многим случајевима слабог квалитета. Одношење и депоновање смећа није организовано на већем делу Општине. Чести су проблеми са опадањем и осцилацијом електро напона, slabим сигналом мобилне телефониј, као и slabим ТВ и радио сигналом. Демографска ситуација је неповољна, поготово у селима Брдско-планинске зоне. Многа сеоска насеља су у ситуацији да поседују добар стамбени фонд у којем се само повремено или у мањим деловима живи. Улагање у стамбене јединице (и евентуално верске објекте) је по правилу једино, док се у привредне и услужне делатности уопште не инвестира.

Основна планска решења у циљу ревномерног територијалног развоја су :

- (ре)организација пољопривредне производње кроз комасацију и укрупњавање поседа;
 - модернизација пољопривредне производње и удруживање више произвођача у добровољне и интересне задруге и др.;
 - отварање малих и средњих предузећа у области прехранбене индустрије;
 - финализација пољопривредних производа, односно заокруживање потпуног циклуса пољопривредне производње на селу (од примарне производње до прераде и продаје);
 - већа улагања у комуналну и саобраћајну инфраструктуру села и њихова обнова, изградња и унапређење (приоритет системи за наводњавање);
 - боља повезаност са центром Општине изградњом и модернизацијом саобраћајних комуникација, као и кроз ефикаснији и јефтинији јавни превоз и са осталим селима (нарочито са будућим центрима заједница села);
 - стимулисање развоја у сеоским насељима које обухвата и друге активности: сервиси за поправку механизације, едукација и подстицање пољопривредног становништва за производњу здраве хране и аутохтоних производа, обнављање етно-заната, стимулисање приватне иницијативе у сектору јавних служби, подстицање посебних програма у култури, спорту и рекреацији, како би се очувале и развиле духовне и материјалне вредности села;
- повећање атрактивности села кроз подизање нивоа услужних делатности;
 - обнова запуштене аутентичне архитектуре овог краја, као и изградња нових кућа које би биле у духу традиције;
 - едукација становника села у правцу модернизације и организације пољопривреде, улагања у привреду, припреме развојних пројеката којим се конкурише за финансијска средства и др.;
- валоризација предности села и истицање традиционалних вредности;
 - развој посебних облика туризма који би активирали сеоско подручје; и
 - подстицање локалне фолклорне традиције уз истицање еколошких специфичности.

*економска
обнова*

*социјална
(друштвена)
обнова*

*еколошко-
физичка
обнова,*

6.3 СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ УРБАНИСТИЧКИХ ПЛАНОВА И ДРУГЕ РАЗВОЈНЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

Просторним планом општине Ариље утврђује се обавеза израде урбанистичких планова ужих територијалних целина у периоду до 2012.године и то по приоритетима:

Планови генералне регулације:

1. Центар општине – за грађевинско подручје општинског центра.

Планови детаљне регулације, изван подручја обухваћеног ПГР:

1. Зона уз реку Велики Рзав, узводно од привременог водозахвата Шевељ до територије општине Пожега
2. Височка бања (непосредно око извора минералне воде, као и дефинисати подручје на коме се могу реализовати активности у функцији развоја туризма),
3. Комунална зона у КО Грдовићи

Поред наведених целина утврђује се обавеза израде планова детаљне регулације за следеће намене:

1. Изградња инфраструктурних и комуналних објеката уколико је потребно утврђивање јавног интереса,
2. Изградња туристичко-рекреативних комплекса на површини од преко 0,5 ха и хотела и других смештајних капацитета са преко 50 лежајева на пољопривредном и шумском земљишту, изван зона које су предвиђене за грађевинско земљиште.
3. Изградња мини хидроелектрана снаге преко 100 кВ, на локацијама које нису предвиђене овим планом

Урбанистички пројекти се раде у складу са обавезама датим кроз посебна правила грађења за поједине зоне.

Шематски приказ уређења насеља је урађен за делове насеља: Грдовићи, Богојевићи, Латвица и Ступчевићи, у којима се очекује интензивнија изградња.

6.4 ПРОГРАМ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ПРИОРИТЕТНИХ ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА

Приоритетне активности за имплементацију Просторног плана представљају сама планска решења за период до 2014. године дефинисана по основним областима.

Листом приоритетних активности утврђује се оквирни редослед у имплементацији планских решења, и то првенствено оних која се покрећу или финансирају из општинског и републичког буџета.

Области за које су дати планови имплементације:

1. Заштита, уређење и коришћење пољопривредног земљишта
2. Заштита, уређење и коришћење шума и шумског земљишта
3. Заштита, уређење и коришћење вода и водопривредног земљишта
4. Демографски развој
5. Мрежа насеља
6. Јавне службе
7. Пољопривреда
8. Индустрија и МСП Сектор
9. Туризам
10. Водоснабдевање и одвођење отпадних вода
11. Енергетска инфраструктура
12. Телекомуникациона инфраструктура
13. Саобраћај
14. Заштита животне средине
15. Заштита природних добара
16. Заштита културних добара
17. Заштита од удеса, елементарних непогода и интереса народне одбране

У оквиру дефинисаних обласни одабрано је 10 приоритетних пројеката просторног развоја општине Ариље, за период 2011 – 2014.

6.4.1 Пољопривредно земљиште

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
СЦ1: Боље искоришћење природних потенцијала и стварање просторних услова за даљи развој приватне иницијативе и предузетничког духа, првенствено у области пољопривреде и прераде пољопривредних производа;	Бр.4: Даље унапређење пољопривредне производње Бр.9: Заштита и коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживости Бр.11: Живот у здравој животној средини	<ul style="list-style-type: none"> • Заустављање ерозије, побољшање природне плодности пољопривредног земљишта и елиминисање утицаја аерозагађења и других штетних агенса из окружења на плодност пољопривредног земљишта и здравствени квалитет хране;
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. заштита најквалитетнијег пољопривредног земљишта као природног ресурса и потенцијала за развој пољопривреде (првенствено у долини реке Моравице); 2. стварање услова за наводњавање пољопривредног земљишта кроз изградњу акумулација за наводњавање на Малом Рзаву и Пањици и другим мањим токовима; 3. заштита пољопривредног земљишта од површинских и поземних вода (у Богојевачком и Латвичком пољу), као и од процеса ерозије у брдским деловима Општине; 4. рекултивација оштећених земљишних површина услед експлоатације глине и шљунка (Богојевићи, Миросаљци, Вирово, Ариље); 5. привођење културе запуштених и деградираних пољ. земљишта; 		<ul style="list-style-type: none"> • Општина Ариље; • ЈП "Дирекција за изградњу Ариље"; • ЈКП "Зелен" Ариље; • привредни субјекти у општини Ариље; • Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде;
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> • Израда Програма заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта; • Израда Плана за проглашење ерозионих подручја; • израда техничке документације за наводњавање; <p>Припрема пројекта примене антиерозионих мера и санације подручја деградираних ерозијом;</p>		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> • успостављање структуре која ће бити задужена за газдовање над системима за наводњавање; 		
Економско финансијске		
<ul style="list-style-type: none"> • Издвајање буџетских средстава за заштиту и уређење пољопривредног земљишта; 		
Нормативно-правне		
<ul style="list-style-type: none"> • формирање удружења корисника вода за потребе наводњавања пољопривредног земљишта; 		

6.4.2 Шуме и шумско земљиште

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
СЦ1: Боље искоришћење природних потенцијала и стварање просторних услова за даљи развој приватне иницијативе и предузетничког духа, првенствено у области пољопривреде и прераде пољопривредних производа;	Бр.9: Заштита и коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживости Бр.11: Живот у здравој животној средини	<ul style="list-style-type: none"> • Унапређење квалитета шума, уз одрживо коришћење шума за различите потребе (дрвопрерађивачка индустрија, различити видови туризма, заштита од ерозије и спирања тла, заштита изворишта водоснабдевања, очување и заштита биодиверзитета и животне средине, коришћење споредних шумских производа);

Приоритетне активности:	Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> уређење атрактивних шумских локалитета у Зони насеља Ариље и развој излетничког туризма; подизање интензивних култура меких лишћара у алувијалној зони, посебно у долини Моравице и већих притока; пошумљавање земљишта испод VI катастарске класе аутохтоним врстама лишћара или одговарајућим врстама четинара, пошумљавање ерозивних предела, подизање култура багрема на нагибима преко 40% на речним обалама; 	<ul style="list-style-type: none"> Општина Ариље ЈП "Дирекција за изградњу Ариље" ЈКП "Зелен" Ариље привредни субјекти у општини Ариље Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ЈП "Србијашуме" – ШГ Пожега
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:	
Планско програмске	
<ul style="list-style-type: none"> Израда планских докуманата у области шумарства (годишњи планови газдовања у приватним шумама и посебне основе газдовања шумама по газдинским јединицама). Израда акционих планова за унапређење и коришћење споредних шумских ресурса. Доношење пројеката уређивања и програма коришћења атрактивних шумских локалитета у зони насеља Ариље, на којима се може развијати излетнички туризам (парк-шуме). Израда програма пошумљавања заштитним појасевима уз саобраћајнице и око привредних постројења, заштита и унапређење постојећих шума и шумског земљишта; 	
Организационе	
<ul style="list-style-type: none"> Попис и бонитирање шума (по основу власништва, површина, структуре, по врстама, са аспекта фитоценологије, очуваности...). Израда Студије стања са предлогом мера, односно попис и категоризација појединих стабала високих лишћара и четинара или групација истих, подигнутих као парковске површине, заштитни појасеви или самоникло, а која су у функцији јавних зелених површина. 	
Економско финансијске	
<ul style="list-style-type: none"> Мере кредитно-монетарне политике у функцији развоја мањих прерађивачких погона дрвне индустрије; 	
Нормативно-правне	

6.4.3 Воде и водопривредно земљиште

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљеви:
<p>СЦЗ: Обезбеђење услова за трајну заштиту подручја слива Великог Рзава и изградњу водопривредних објеката у оквиру регионалног подсистема Рзав, као и усаглашавање стратешке потребе за водоснабдевањем са активностима и потребама за просторним развојем од локалног интереса;</p>	<p>Бр.4: Даље унапређење пољопривредне производње Бр.9: Заштита и коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживости Бр.11: Живот у здравом животном окружењу</p>	<ul style="list-style-type: none"> Заштита и унапређење локалних изворишта и ефикасније коришћење постојећих локалних водних ресурса (водоснабдевање, флаширање воде, наводњавање пољопривредних површина, производња енергије); Унапређење и даљи развој водосистема "Рзав";
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> уређивање корита Моравице, од Миросаљаца до изласка са територије Општине; уређивање корита Великог Рзава од Шевила до ушћа у Моравицу; попис и анализа локалних изворишта са аспекта коришћења за водоснабдевање; анализа поплавних подручја и израда плана заштите од поплава; идентификација потенцијално угрожених локалитета и зона од високих подземних вода и поплава; 		<ul style="list-style-type: none"> Општина Ариље; ЈП "Дирекција за изградњу Ариље"; ЈКП "Зелен" Ариље; привредни субјекти у општини Ариље; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде; Републичка Дирекција за воде

МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:
Планско програмске
<ul style="list-style-type: none"> • израда Студије коришћења водних ресурса, • Доношење Програма узгојно-мелиорационих радова у Зони насеља Ариље, са циљем заштите водотокова. • Израда одговарајућег Урбанистичког плана за приобаље Великог Рзава кроз насеља Ариље и Поглед. • Израда Плана заштите од поплава општине Ариље.
Организационе
<ul style="list-style-type: none"> • Спровођење пописа локалних изворишта,
Економско финансијске
Нормативно-правне
<ul style="list-style-type: none"> • Прибављање дозволе за истражне радове на појединим извориштима,

6.4.4 Демографски развој

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине , првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;	Бр.1: Умањивање и заустављање негативних демографских токова	<ul style="list-style-type: none"> • Повећање природног прираштаја, смањивање миграција село-град и задржавању младог становништва у сеоским подручјима, поправљање образовне структуре и смањење незапослености;
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
1. реконструкција и доградња мреже саобраћајница и интензивирање јавног саобраћаја, првенствено у насељима Брдско-планинске зоне, а у циљу успоравања исељавања и миграције становништва ка Ариљу и другим градовима; 2. Подршка породицама са више од троје деце,		<ul style="list-style-type: none"> • Општина Ариље • ЈП "Дирекција за изградњу Ариље" • ЈКП "Зелен" Ариље • привредни субјекти у општини Ариље
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
Организационе		
Економско финансијске		
<ul style="list-style-type: none"> • Буџетска средства за подршку породицама са више деце 		
Нормативно-правне		
<ul style="list-style-type: none"> • Оснивање Фонда за подршку популационој политици 		

6.4.5 Мрежа насеља

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине , првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;	Бр.1: Умањивање и заустављање негативних демографских токова Бр.2: Формирање центара заједнице насеља	Даљи развој и јачање улоге Ариља, првенствено у повезивању и интегрисању овог подручја са суседним деловима Србије, али и као центра који треба да поседује виши квалитет урбаних функција (услугне делатности и јавне службе) уз формирање центара заједнице насеља и њихово квалитативно повезивање са насељима која им гравитирају;

Приоритетне активности:	Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. развој двојног центра Ступчевићи-Трешњевица, са локалитетом прераде пољопривредних производа; 2. развој центара заједнице села Бреково и Крушчица, првенствено заснован на пољопривреди, односно изградњи објеката компатибилних пољопривредној производњи (хладњаче, откупне станице, семенски магацини и др.); 3. реконструкција и доградња мреже саобраћајница и интензивирање јавног саобраћаја, првенствено у насељима Брдско-планинске зоне, а у циљу успоравања иселјавања и миграције становништва ка Ариљу и другим градовима; 4. селективно преношење појединих функција и активности (управних, административних, економских, културних, посредничких, итд.) из општинских у друге центре, због неопходности квалитативног преображаја просторне и социоекономске структуре мреже насеља; 	<ul style="list-style-type: none"> • Општина Ариље • ЈП "Дирекција за изградњу Ариље" • привредни субјекти у општини Ариље •
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:	
Планско програмске	
<ul style="list-style-type: none"> • израда одговарајућег урбанистичког плана за општински центар; 	
Организационе	
<ul style="list-style-type: none"> • унапређење рада Канцеларије за локални економски развој, као координатора сарадње локалне самоуправе и потенцијалних инвеститора; 	
Економско финансијске	
<ul style="list-style-type: none"> • јавни фондови; • средства приватног сектора, уз различите мере стимулација; • пореске олакшице и подстицаји за привлачење страног и домаћег капитала; 	
Нормативно-правне	
<ul style="list-style-type: none"> • Доншење одлуке о успостављање центара заједнице насеља са обавезним садржајима које ти центри морају да поседују, 	

6.4.6 Јавне службе

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
<p>СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине, првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулација недовољно развијених делова Општине;</p>	<p>Бр.1: Умањивање и заустављање негативних демографских токова Бр.3: Побољшање квалитета живљења грађана</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшање опремљености јавним службама у центрима заједница насеља, као и инфраструктуре у насељима и у међунасељском простору; • Задовољавање егзистенцијалних потреба становништва у примарним сеоским насељима, нарочито кад су у питању опрема комуналним објектима и објектима обавезних јавних служби (основно образовање и примарна здравствена заштита);
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. завршетак изградње спортског центра у насељу Ариље и проширење спортских терена и садржаја у сеоским насељима; 2. одржавање здравствених објеката у сеоским насељима и организовање теренске службе за сва села; 3. санација и модернизација домова културе и унапређење туристичких и културних манифестација; 4. изградња вртића у приградским насељима и заједничког вртића за насеља Миросалци, Ступчевићи, Трешњевица, Драгојевац и Латвица; 5. доградња и модернизација ОШ у Ариљу, изградња нове основне школе у насељу Вране и реконструкција сеоских основних школа; 6. организовање смештаја ученика у оквиру средње школе; 7. реорганизовање специјалног школовања и осавремењавање дневног боравка за децу ометену у развоју; 8. организовање сталног рада поштанских шалтера у центрима заједнице насеља; 9. изградња спортског комплекса уз основну школу у Латвици; 10. Решавање проблема домова културе у сеоским насељима, првенствено кроз њихово привођење основној намени; 		<ul style="list-style-type: none"> • Општина Ариље; • Министарство надлежна за послове здравља, културе, просвете, спорта и локалне самоуправе; • приватни сектор; • становници општине Ариље;

МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:
Планско програмске
<ul style="list-style-type: none"> • техничка документација за планиране реконструкције или изградњу нових објеката;
Организационе
<ul style="list-style-type: none"> • унапређење рада теренских здравствених служби; • организација повремених гостујућих садржаја и предавања по основним школама; • унапређење рада Канцеларије за локални економски развој, као координатора сарадње локалне самоуправе и потенцијалних инвеститора; • Повећање искоришћености изграђених капацитета за потребе рада јавних служби (вишенаменско коришћење појединих објеката, промена намене слабо искоришћених објеката и сл);
Економско финансијске
<ul style="list-style-type: none"> • јавни фондови; • пореске олакшице и подстицаји за привлачење страног и домаћег капитала; • Стимулисање приватног сектора на локалном нивоу (пореским олакшицама) који би понудио нове програме у функционисању јавних делатности;
Нормативно-правне
<ul style="list-style-type: none"> • (организовањем нових, прилагођених форми услуга - формирање мобилних служби, оснивањем интернатског или приватног смештаја за основцеце и/или бољом организацијом превоза);

6.4.7 Пољопривреда

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљеви:
<p>СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине, првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;</p>	<p>Бр.1: Даље унапређење пољопривредне производње Бр.12: Стварање имиџа и брэнда општине Ариље</p>	<ul style="list-style-type: none"> • формирање комерцијалних пољопривредних газдинстава као основних организационо-привредних субјеката у развоју пољопривреде; • модернизација постојећих и изградња нових савремених прерађивачких капацитета, усклађених са европским стандардима; • формирање специјализованих задруга и удружења; • успостављање заокруженог система стручне пољопривредне службе и унапређење рада ветеринарске службе;
Приоритетне активности:	Учесници у имплементацији:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. изградња мини млекара и радионица за производњу специјалних сирева, у саставу мини фарми (говеда, оваца, коза) у Сточарско-воћарској зони (Бјелуша, Висока, Радошево, Крушчица, Бреково, Добраче); 2. изградња специјализованих радионица или малих погона за производњу сувомеснатих производа (Крушчица, Радошево, Висока, Бјелуша); 3. формирање и развој фарми за гајење ловне дивљачи: Голубац (за пернату дивљач); Латвичка планина, Пушине, Велики Остреш (за дивље свиње); Радобуђа и Висока (за срнећу дивљач); и 4. изградња рибњака на Пањици и Малом Рзаву, као и мрестилишта за производњу рибљег млађа у близини већих извора (Водена пећина на Пањици, Сиге на Малом Рзаву у Гривској и Бјелуши). 	<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље; • Иновациони центар за пољопривреду "Ариље"; • привредни субјекти у општини Ариље; • Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде • становници општине Ариље; 	
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> • Израда Стратегије руралног развоја 		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> • Унапређење рада и обухвата послова Иновационог центра 		
Економско финансијске		
<ul style="list-style-type: none"> • Издвајање средстава у буџету општине са субвенције и кредите преко локалног Фонда за развој пољопривреде, • Коришћење подстицајних средстава Министарства пољопривреде 		
Нормативно-правне		

6.4.8 Индустрија и МСП Сектор

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине , првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;	Бр.5: Развој сектора малих и средњих предузећа Бр.11: Живот у здравој животnoj средини Бр.12: Стварање имиџа и бренда општине Ариље	<ul style="list-style-type: none"> • развој малих и средњих предузећа чија производња треба да буде везана за сировинску основу (приоритет прерада пољопривредних производа); • планско усмеравање просторног развоја индустрије; • стално осавремењавање производне структуре индустрије увођењем нових технологија са значајнијом улогом знања и енергетску штедљивост; • укључивање еколошке компонентне у све сегменте развоја производних капацитета;
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. обезбеђење неопходних услова и примена стандарда квалитета хладњача по прописима Европске Уније; 2. инфраструктурно опремање постојећих индустријских зона и локалитета; 3. припрема локација намењених за смештај малих и средњих предузећа и израда инвестиционе мапе и каталога локација за инвестирање у Општини; 4. формирање одговарајућег технолошког парка локално-регионалног карактера и развој едукационо-иновационе функције; 5. афирмација производних специфичности (предузетнички дух, препознатљиви производи, развој комплементарних производних програма и др.); 		<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље • ЈП Дирекција за изградњу • Министарство економије и регионалног развоја; • Привредна комора Србије; • (SIEPA); • РРА Златибор; • привредни субјекти и становници у општини Ариље;
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> • планска и техничка документација за планиране индустријске зоне и локације; • израда каталога локација предвиђених за развој индустрије и инвестиционе мапе Општине; 		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> • унапређење рада Канцеларије за локални економски развој, као координатора сарадње локалне самоуправе и потенцијалних инвеститора; • кластерско повезивање предузећа, формирање едукационо-иновационог центра (технолошки парк) и програми едукације радне снаге и обуке предузетника; 		
Економско финансијске		
<ul style="list-style-type: none"> • пореске олакшице и подстицаји за привлачење страног и домаћег капитала, за нове технологије и производе; • мере кредитно-монетарне политике у функцији развоја малих и средњих предузећа; • коришћење средстава из предприсупних и структурних фондова ЕУ за реструктурирање привреде и изградњу капиталних објеката; 		
Нормативно-правне		

6.4.9 Туризам

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине , првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;	Бр.6: Развој туризма Бр.12: Стварање имиџа и бренда општине Ариље	<ul style="list-style-type: none"> • успостављање туристичких центара у дефинисаним туристичким целинама; • валоризовање туристичких потенцијала у складу са трендовима тражње на регионалном и националном нивоу; • увођење савремених стандарда квалитета услуга у туристичкој привреди; • функционално повезивање туризма са комплементарним делатностима (занатство, екопољопривреда и сл.);

Приоритетне активности:	Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. организација туристичких тура; 2. организација и обука сеоских домаћинстава за бављење туризмом; 3. изградња и реконструкција путне инфраструктуре на приоритетним туристичким правцима (Ариље-Висока-Бјелуша-Ариље; Радошево-Сирогојно; Крушчица-Равни; Ариље-Голубац); 4. постављање саобраћајно-туристичке сигнализације (обележавање локалитета и постављање путоказа); 5. уређење обала река и купалишта (уређење острва Уски вир, Градске плаже код Висећег моста, Плаже у Шевелу и др.); 6. завршетак изградње и уређења спортске хале и изградња базена у Ариљу (спортски комплекс "Градски парк"); 7. почетак уређења Височке бање (уређење прилаза, промоција локације за изградњу бањаког комплекса и сл.); 8. развој ловног туризма кроз заштиту, гајење и лов дивљачи. 	<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље; • привредни субјекти у општини Ариље; • Министарство економије и регионалног развоја; • РРА Златибор; • становници општине Ариље;
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:	
Планско програмске	
<ul style="list-style-type: none"> • израда Плана развоја туризма са предлогом мера за активирање туристичких центара, пунктова и локација; • израда одговарајућег урбанистичког плана за туристички центар Височка бања; 	
Организационе	
<ul style="list-style-type: none"> • оснивање Туристичке организације општине 	
Економско финансијске	
Нормативно-правне	
<ul style="list-style-type: none"> • доношење потребних аката за формирање Туристичке организације Општине; 	

6.4.10 Водоснабдевање и одвођење отпадних вода

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
<p>СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине, првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;</p>	<p>Бр.7: Побољшање квалитета живљења грађана</p> <p>Бр.7: Модернизација постојећих и изградња нових инфраструктурних система</p>	<ul style="list-style-type: none"> • проширење градске водоводне мреже, реконструкција цевовода и модернизација постојеће водоводне мреже; • даљи развој и изградња планираног водосистема "Рзав"; • успостављање система контроле сеоских локалних водовода и изворишта и њихово редовно одржавање; • проширење канализационе мреже, раздвајање атмосферских и фекалних отпадних вода и пречишћавање отпадних вода пре испуштања у реципијенте; • регулисање и унапређење начина третмана отпадних вода у сеоским насељима која немају канализациону мрежу;
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. реализација друге фазе система за водоснабдевање "Рзав"; 2. укључење локалних изворишта у градски водовод; 3. одвајање рени бунара за технолошку воду из система; 4. реконструкција цевовода у граду и замена азбестцементних цеви; 5. анализа стања локалних водовода и дефинисање мера за њихово унапређење, као и евидентирање и санација неадекватних излива у сеоским домаћинствима; 6. повезивање насеља у Зони државног пута првог реда и реке Моравице на градски водовод; 7. пројектовање и изградња система за даљинско управљање ради смањења губитака воде и рационалне потрошње; 8. изградња фекалног колектора дуж обале Моравице који би прикупио отпадне воде из насеља у Зони државног пута првог реда и реке Моравице; 9. раздвајање фекалног и кишног колектора у канализационом систему; 		<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље; • ЈП "Дирекција за изградњу Ариље"; • ЈКП "Зелен" Ариље; • ЈП за водоснабдевање "Рзав" Ариље; • привредни субјекти у општини Ариље; • Министарство за инфраструктуру; • Републичка дирекција за воде; • становништво Општине;

10. изградња централног система за пречишћавање отпадних вода; 11. изградња система за одвођење атмосферских вода, посебно из градског језгра, уз максимално коришћење постојећих колектора;	
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:	
Планско програмске	
<ul style="list-style-type: none"> • техничка документација за реконструкције или изградњу нових објеката; • планови детаљне регулације за поједине објекте и системе (када је потребно спровести експропријацију); • Израда документације за заштиту изворишта и проширивање водоводне мреже; • Израда студије о третману индустријских отпадних вода; • Израда документације за изградњу ППОВ и проширивање канализационе мреже; 	
Организационе	
<ul style="list-style-type: none"> • формирање одговарајућег радног тела које би координирало све активности у погледу планирања, изградње и одржавања инфраструктурних система; 	
Економско финансијске	
<ul style="list-style-type: none"> • средства из буџета Општине и републичког буџета; • средства приватног сектора, уз различите мере стимулације; • пореске олакшице и подстицаји за привлачење страног и домаћег капитала; 	
Нормативно-правне	

6.4.11 Енергетска инфраструктура

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине , првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулације недовољно развијених делова Општине;	Бр.7: Побољшање квалитета живљења грађана Бр.7: Модернизација постојећих и изградња нових инфраструктурних система.	<ul style="list-style-type: none"> • модернизација, доградња и ефикасно одржавање преносне и дистрибутивне електроенергетске мреже и трафо станица уз повећање енергетске ефикасности; • истраживање енергетских потенцијала у циљу повећања и проналажења нових резерви и њиховог ефикасног коришћења (геотермална енергија, ветар, сунчева енергија, водни ресурси) и веће коришћење нових и обновљивих извора енергије; • гасификација општинског центра и околних насеља;
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. изградња одвојног ДВ 110 kV број 1115 Пожега – Ивањица и увођење у ТС Ариље 2; 2. изградња другог вода 110 kV Пожега-Ивањица (или Ивањица-Гуча); 3. Изградња мини хидроелектрана 4. изградња магистралног гасовода Пожега-Ариље и главне мерно регулационе станице; 5. гасификација индивидуалних домаћинстава и индустрије у Зони насеља Ариље и Зони државног пута првог реда и реке Моравице; 		<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље; • ЈП "Дирекција за изградњу Ариље"; • привредни субјекти у општини Ариље; • Министарство рударства и енергетике • ЈП "Електропривреда Србије" (организационе јединице у Пожеги и Ариљу); • становништво Општине;
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> • техничка документација за планиране реконструкције или изградњу нових објеката; • планови детаљне регулације за поједине објекте и системе (у случају када је потребно спровести експропријацију); • израда Плана развоја енергетике; • Израда и спровођење програма за повећање енергетске ефикасности у домаћинствима, јавним објектима и привреди; • Израда пројекта за коришћење обновљивих извора енергије (биомаса, хидроенергија, соларна енергија); 		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> • формирање одговарајућег радног тела које би координирало све активности у погледу планирања, изградње и одржавања инфраструктурних система; 		

Економско финансијске
<ul style="list-style-type: none"> • средства из буџета Општине и републичког буџета; • средства приватног сектора, уз различите мере стимулисања; • пореске олакшице и подстицаји за привлачење страног и домаћег капитала;
Нормативно-правне

6.4.12 Телекомуникациона инфраструктура

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
<p>СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине, првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;</p>	<p>Бр.7: Побољшање квалитета живљења грађана Бр.7: Модернизација постојећих и изградња нових инфраструктурних система</p>	<ul style="list-style-type: none"> • равномернија покривеност свих делова Општине телекомуникационом мрежом и развијање и ширење мреже оптичких каблова; • јачање сигнала мобилне телефоније и већа покривеност сигналом Брдско-планинске зоне; • трансформација и модернизација постојећих ТТ јединица (дигитализација телефонских централа); • боља покривеност територије Општине и повећање квалитета ТВ и радио сигнала;
Приоритетне активности:	Учесници у имплементацији:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. проширење капацитета и дигитализација свих телефонских централа; 2. изградња телефонских говорница у сеоским центрима; 3. изградња нових оптичких каблова Ариље–Крушчица–Висока и Дивљака–Бреково; 	<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље; • ЈП "Дирекција за изградњу Ариље"; • Министарство за телекомуникације; • оператери мобилне и фиксне телефоније • привредни субјекти и становништво у општини Ариље; 	
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> • техничка документација за планиране реконструкције или изградњу нових објеката; • планови детаљне регулације за поједине објекте и системе (у случају када је потребно спровести експропријацију); 		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> • формирање одговарајућег радног тела које би координирало све активности у погледу планирања, изградње и одржавања инфраструктурних система; 		
Економско финансијске		
<ul style="list-style-type: none"> • средства из буџета Општине и републичког буџета; • средства приватног сектора, уз различите мере стимулисања; • пореске олакшице и подстицаји за привлачење страног и домаћег капитала; 		
Нормативно-правне		

6.4.13 Саобраћај

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
<p>СЦ2: Обезбеђење услова за равномерни просторни развој Општине, првенствено кроз оптимално активирање свих потенцијала и планско стимулисање недовољно развијених делова Општине;</p>	<p>Бр.7: Побољшање квалитета живљења грађана Бр.8: Даљи развој друмског саобраћаја, односно мреже општинских путева</p>	<ul style="list-style-type: none"> • даљи развој и јачање саобраћајних веза које Општина има са окружењем, првенствено друмског саобраћаја на државним путевима првог и другог реда; • оптимално повезивање општинским путевима насеља са центром општине; • побољшање јавног превоза (аутобуских линија); • подизање нивоа услуге и повећање безбедности у саобраћају; • реконструкција и појачано одржавање општинских путева са савременим коловозом;

Приоритетне активности:	Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> изградња моста на реци Велики Рзав између насеља Ариље и Вране; изградња новог општинског пута Обрешци-Височка бања у дужини од 3.0 км; реконструкција категорисаних општинских путева (Лопаш-Дивљака, у дужини од 17 км; Миротин-Пшајна, у дужини од 3.5 км; Радошево-Сирогојно, у дужини од 2,0 км; Ариље-Вигоште, у дужини од 7.0 км; Ђукића брдо-Јошје, у дужини од 3.0 км; Крушчица-Равни, у дужини од 6.5 км; Радосављевића поље-Чепово, у дужини од 3.0 км; Ариље-Сврачково, у дужини од 4,0 км; Латвица-Стјеница, у дужини од 2,5 км;) 	<ul style="list-style-type: none"> општина Ариље; ЈП "Дирекција за изградњу Ариље"; привредни субјекти у општини Ариље; Министарство за инфраструктуру; ЈП "Путеви Србије"; становништво Општине;
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:	
Планско програмске	
<ul style="list-style-type: none"> техничка документација за планиране реконструкције или изградњу нових објеката; планови детаљне регулације за поједине објекте и системе (у случају када је потребно спровести експропријацију); 	
Организационе	
<ul style="list-style-type: none"> формирање одговарајућег радног тела које би координирало све активности у погледу планирања, изградње и одржавања инфраструктурних система; 	
Економско финансијске	
<ul style="list-style-type: none"> средства из буџета Општине и републичког буџета; средства приватног сектора, уз различите мере стимулације; пореске олакшице и подстицаји за привлачење страног и домаћег капитала; 	
Нормативно-правне	
<ul style="list-style-type: none"> дефинисање критеријума и доношење одлуке о категоризацији општинских путева; доношење одлука о деловима државних путева у насељеним местима. 	

6.4.14 Заштита животне средине

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
СЦ4: Заштита и унапређење животне средине и очување и унапређење природних и културноисторијских добара на подручју општине.	Бр.11: Живот у здравој животној средини Бр.12: Стварање имиџа и брэнда општине Ариље.	<ul style="list-style-type: none"> унапређење управљања отпадом; унапређење заштите вода, земљишта и ваздуха од загађења и деградације; заштита биљних и животињских врста, станишта и биодиверзитета; заштита од елементарних непогода и удеса; развој еколошке свести становништва и институционалног капацитета и система мониторинга животне средине.
Приоритетне активности:	Учесници у имплементацији:	
<ol style="list-style-type: none"> управљање отпадом до изградње регионалне депоније у Ужицу и изградња трансфер станице; проширење водоводне мреже и пречишћавање отпадних вода; контролисано коришћење хемијских средстава у пољопривреди; унапређење свести о потреби и начинима заштите животне средине; 	<ul style="list-style-type: none"> општина Ариље; Управа за заштиту животне средине Министарство за заштиту животне средине; привредни субјекти и становници општине Ариље; 	
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> Израда катастра дивљих депонија и студије за санирање; Припрема планова управљања комуналним, опасним, индустријским и грађевинским отпадом; Израда пројекта за локацију и изградњу трансфер станице и сточног гробља (инсинератора); Израда плана управљања квалитетом ваздуха са категоризацијом подручја Општине према квалитету ваздуха; Израда локалног акционог плана заштите од буке; Израда програма заштите и промоције биодиверзитета; Израда Локалног еколошког акционог плана Општине; Израда програма праћења квалитета ваздуха, вода и земљишта; 		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> Информисање јавности о квалитету вода, о квалитету земљишта, о квалитету ваздуха, о буци и њеном штетном дејству у животној средини; 		

<ul style="list-style-type: none"> • Припрема и спровођење образовних програма и информисање пољопривредног становништва о принципима органске пољопривреде и утицајима пољопривреде на животну средину; • Припрема и спровођење програма образовања, информисања и обуке о сету активности на заштити животне средине;
Економско финансијске
<ul style="list-style-type: none"> • Наплаћивање накнада за: одлагање отпада; отпадне воде; емисије загађујућих материја у ваздуху; заштиту и унапређење животне средине; у складу са важећом регулативом; • Примена принципа "загађивач плаћа" по коме су сви садашњи и будући загађивачи дужни да надокнаде штету насталу загађивањем; • Коришћење кредита, донација, међународних и фондова ЕУ;
Нормативно-правне
<ul style="list-style-type: none"> • Формирање Фонда за заштиту животне средине Општине;

6.4.15 Заштита природних добара

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
<p>СЦ4: Заштита и унапређење животне средине и очување и унапређење природних и културноисторијских добара на подручју општине.</p>	<p>Бр.10: Унапређење система заштите и развој непокретних културних добара и природних добара.</p> <p>Бр.12: Стварање имиџа и бренда општине Ариље.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • интегративна заштита и управљање природним добрима као генератором туристичког и ширег економског развоја; • адекватна презентација и укључивање природних добара у туристичку понуду Општине; • очување јединствености, изворности и аутентичности природних вредности подручја, као и њихово унапређивање у складу са законом; • евидентирање, а затим и проглашење природних добара која су предложена за успостављање претходне заштите и утврђивање нових природних добара;
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. спровођење прописаних режима заштите и очувања природних добара; 2. успостављање претходне заштите за два природна добра, и то за: Село Бјелушу са традиционалном архитектуром и планином Кукутницом; и за Водену пећину, репрезентативни спелеолошко-хидрогеографски објекат у Добрачама; 3. Укључивање природних добара у туристичку понуду Општине; 4. заштита природних добара од свих облика неконтролисаних изградње, затим од реконструкција које су непримерене постојећој насељској структури, од изградње индустријских погона и великих инфраструктурних система у њиховој близини, која могу трајно да деградирају природно доброа; 		<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље; • Министарство заштите животне средине; • Завод за заштиту природе Србије; • Туристичка организација Општине; • приватни сектор; • невладине организације; • становништво Општине;
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> • Израда и спровођење средњорочног и годишњих програма заштите и развоја споменика природе Бјелушка потајница; • Едукативни програми и даља научна истраживања; 		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> • Едукација и информисање становништва, подизање нивоа свести становништва, локалних власти, НВО и приватних организација о вредности природних добара и потреби њихове заштите и унапређивања; • Унапређење контролних система кроз појачан надзор над заштитом природних добара у току извођења грађевинских и других радова; • Развој информативних и мониторинг система које ће у складу са законом обезбедити Завод за заштиту природе ажурирањем регистра природних добара; • Развој туристичко-информативног центра у Ариљу за организовање информатичко-промотивне подршке развоју туризма; • Организовање школа у природи и тематских екскурзија; 		
Економско финансијске		
<ul style="list-style-type: none"> • Обезбеђење средстава из буџета Републике Србије преко министарства надлежних за заштиту животне средине, буџета општине Ариље и средстава приватног сектора за спровођење заштите природних добара; • Наплаћивање накнаде за коришћење заштићених природних добара; 		

<ul style="list-style-type: none"> • Коришћење кредита, донација, међународних и фондова Европске Уније;
Нормативно-правне
<ul style="list-style-type: none"> • Доношење акта о претходној заштити за природна добра Село Бјелуша са традиционалном архитектуром и планином Кукутницом и за Водену пећину, репрезентативни спелеолошко-хидрогеографски објект у Добрачама.

6.4.16 Заштита културних добара

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљеви:
<p>СЦ4: Заштита и унапређење животне средине и очување и унапређење природних и културноисторијских добара на подручју општине.</p>	<p>Бр.10: Унапређење система заштите и развој непокретних културних добара и природних добара.</p> <p>Бр.12: Стварање имиџа и брэнда општине Ариље.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • интегративна заштита и управљање непокретним културним добрима као генератором туристичког и ширег економског развоја; • адекватна презентација и укључивање непокретних културних добара у туристичку понуду Општине; • заштита, очување, конзервација или обнова културних вредности и унапређење квалитета окружења културних вредности; • заштита непокретних културних добара од свих облика неконтролисаних изградње, која може трајно да деградира окружење културног добра па и сам идентитет културног добра; • евидентирање а затим и проглашење културних добара која су предложена за успостављање претходне заштите и утврђивање нових добара;
Приоритетне активности:		Учесници у имплементацији:
<ol style="list-style-type: none"> 1. спровођење прописаних услова, смерница и мера заштите непокретних културних добара; 2. утврђивање евидентираних културних добара за непокретна културна добра; 3. почетак формирања етно комплекса (Бјелуша, Радошево) у које би се преместили поједини објекти народног градитељства; 4. укључивање непокретних културних добара у туристичку понуду Општине. 5. заштита непокретних културних добара од свих облика неконтролисаних изградње, затим од реконструкција које су непримерене постојећој насељској структури, од изградње индустријских погона и великих инфраструктурних система у њиховој близини, која могу трајно да деградирају окружење културног добра па и сам идентитет културног добра; 6. реконструкција Конака Средара Мићића 		<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље; • Министарство културе; • Републички завод за заштиту споменика културе; • Завод за заштиту споменика културе из Краљева; • приватни сектор; • невладине организације; • Туристичка организација Општине; • становништво Општине.
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> • Израда и спровођење програма истраживања и заштите непокретних културних добара; • Едукативни програми и научна истраживања; 		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> • Едукација и информисање и подизање нивоа свести становништва о вредности културних добара и потреби њихове заштите и унапређивања; • Унапређење контролних система кроз појачан надзор над заштитом културних добара у току извођења грађевинских и других радова; • Развој информативних и мониторинг система које ће обезбедити Завод за заштиту споменика културе из Краљева, ажурирањем регистра непокретних културних добара; • Развој туристичко-информативног центра у Ариљу за организовање информатичко-промотивне подршке развоју туризма; • Организовање школа у природи и тематских екскурзија; 		
Економско финансијске		
<ul style="list-style-type: none"> • Обезбеђење средстава из буџета Републике Србије преко министарства надлежних културу, буџета општине Ариље и средстава приватног сектора за спровођење заштите културних добара; • Коришћење кредита, донација, међународних и фондова ЕУ; 		
Нормативно-правне		
<ul style="list-style-type: none"> • Доношење акта о утврђивању непокретних културних добара за добра која уживају статус претходне заштите. 		

6.4.17 Заштита од удеса, елементарних непогода и интереса народне одбране

Специфични циљ:	Стратегија интервенције:	Секторски циљ:
<p>СЦ4: Заштита и унапређење животне средине и очување и унапређење природних и културноисторијских добара на подручју општине.</p>	<p>Бр.11: Живот у здравој животној средини</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ефикасна превенција удеса, разарања и елементарних непогода; • Ефикасно реаговање на појаву удеса, ратног разарања или елементарне непогоде.
Приоритетне активности:	Учесници у имплементацији:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Уређење корита Моравице и Великог Рзава, као и Малог Рзава у центру заједнице насеља Крушчица; 2. Санирање активних клизишта; 3. Организовање актера и упознавање са потенцијалним ризицима услед рушења планиране акумулације Сврачково. 4. адекватно организовање ватрогасне службе; 5. обезбеђење инфраструктурних система и коридора изван уоне угрожене поплавним таласом услед рушења акумулације Сврачково, 6. санирање подручја изложених ерозији и клизиштима 	<ul style="list-style-type: none"> • општина Ариље; • привредни субјекти у општини Ариље; • Министарство одбране • Штаб цивилне заштите • Министарство унутрашњих послова • становници општине Ариље; 	
МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ:		
Планско програмске		
<ul style="list-style-type: none"> • Израда планова заштите од поплава; • Израда катастра ерозивних подручја и предлога дугорочних мера заштите; • Израда техничке документације за уређење корита Моравице и Великог Рзава; • Израда катастра клизишта и предлога мера заштите; • Израда сеизмичке карте микрорејонизације са коефицијентима сеизмичности за градско прдручје; • За посебно значајне локације спровести детаљна испитивања у инжењерском смислу; • За све важније објекте у циљу смањења ризика од локације и функције израдити планове заштитних мера; • Припрема планова заштите од удеса за привредна постројења; 		
Организационе		
<ul style="list-style-type: none"> • Модернизација ватрогасне станице у Ариљу и изградња мањих подручних ватрогасних станица у центрима заједнице села. • Дисперзија објеката и функција у зони угроженој поплавним таласом акумулације Сврачково, првенствено стратешких објеката (велики енергетски и индустријски објекти); • Депоније чврстог отпада планирати изван угроженог подручја поплавним таласом, а постојеће дивље депоније уклонити и санирати; • Измештање планираних стамбених зона из најугроженијих подручја, односно смањење урбанистичких параметара изградње до нивоа становања малих (мањих) густина; • дистрибуција и организовање здравствених и санитетских служби у оперативном и територијалном смислу. • Обележавање зоне угрожене поплавним таласом услед рушења акумулације Сврачково, и успостављање система обавештавања и иузбуњивања грађана. 		
Економско финансијске		
<ul style="list-style-type: none"> • У систему водоснабдевања насеља обезбедити резерве пијаће и технолошке воде из алтернативних извора (катастар извора у подручју ван зоне поплаве); 		
Нормативно-правне		
<ul style="list-style-type: none"> • Израда нове одлуке о заштити Општине од ратних разарања. 		

6.5 ПРИОРИТЕНИ ПРОЈЕКТИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

1. **Пројекат 1: Активирање Височке бање**
2. **Пројекат 2: Индустијска зона Ариље**
3. **Пројекат 3: Наводњавање пољопривредних површина у долини Моравице**
4. **Пројекат 4: Производња воћа у (полу) затвореном простору**
5. **Пројекат 5: Развој туризма на обалама Великог Рзава**
6. **Пројекат 6: Реконструкција конака Сердара Мићића**
7. **Пројекат 7: Алтернативна магистрала (Церова-Трешњевица)**
8. **Пројекат 8: Изградња градског базена**
9. **Пројекат 9: Трансфер станица**
10. **Пројекат 10: Јачање јавних функција у центрима заједнице села**

Општина Ариље
Скупштина општине
02 број 350-26/04, 30.11.2011. године

Председник Скупштине општине Ариље
Горан Софијанић

Графички прилози

РЕФЕРАЛНЕ КАРТЕ

РЕФЕРАЛНА КАРТА 1 - НАМЕНА ПРОСТОРА

РЕФЕРАЛНА КАРТА 2 - МРЕЖА НАСЕЉА И ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

РЕФЕРАЛНА КАРТА 3 - ТУРИЗАМ И ЗАШТИТА ПРОСТОРА

РЕФЕРАЛНА КАРТА 4 - КАРТА СПРОВОЂЕЊА

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗИ

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА НАСЕЉА У УРБАНОЈ ЗОНИ ШИРЕЊА АРИЉА - ЛИСТ 1

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА НАСЕЉА У УРБАНОЈ ЗОНИ ШИРЕЊА АРИЉА - ЛИСТ 2

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА НАСЕЉА У УРБАНОЈ ЗОНИ ШИРЕЊА АРИЉА - ЛИСТ 3